

บทที่ 5 อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างและการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนเครือข่าย การวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง”

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนต่อการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการทางสังคม ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

เพื่อสร้างเครือข่ายการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการทางสังคม ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการทางสังคม ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมในการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมด้านการจัดการทางสังคม ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

ทีมวิจัยพร้อมทั้งนักศึกษาร่วมลงพื้นที่สำรวจบริบทของชุมชนซักถามปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนร่วมกับพัฒนากรตำบลและเจ้าหน้าที่ในเขตชุมชนเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชุมชนเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย ชุมชนตำบลบ้านหนุน ชุมชนตำบลเข็กน้อย ชุมชนตำบลตาลเดี่ยว ชุมชนตำบลบึงทับแรต ชุมชนตำบลโป่งแดง ชุมชนตำบลบ้านใหม่สุขเกษม ชุมชนตำบลทับกฤช ชุมชนตำบลห้วยถั่วเหนือ ชุมชนตำบลนาขุม ชุมชนตำบลบึงกระจับ ชุมชนตำบลไพศาลี ชุมชนตำบลบึงระมาณ ชุมชนตำบลแม่ยางตาล ชุมชนตำบลห้วยมุ่น ชุมชนตำบลไกรนอก ชุมชนตำบลซับสนิบบูรณ และ ชุมชนตำบลคลองน้ำไหล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ

วิจัยเชิงปริมาณ ทีมนักวิจัยได้พัฒนาเครื่องมือวิจัยร่วมกับพัฒนากรในเขตพื้นที่ และส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) มีการดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากการศึกษาหลักการแนวคิด ทฤษฎี จากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นของประชาชนต่อการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

วิจัยเชิงคุณภาพ มีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาการเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบที่เหมาะสมในการเผยแพร่ การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) เป็นการสนทนาแบบกลุ่ม โดยมีประเด็นปัญหาที่เจาะจงกับกลุ่มคน

มีลักษณะการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เครื่องมือที่ช่วยในการจัดเสวนากลุ่ม (Focus Group) คือ เทคนิค AIC (Appreciation Influence Control :AIC) ผลของการวิจัยแต่ละพื้นที่ทำการอภิปรายผลและมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

โครงการวิจัยที่ 1 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การศึกษาการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : A study of Participation in Local Wisdom, Art and Culture of Tan Tia Community, Mueang District, Sukhothai : Tradition of Flying a Phra Ruang Kite

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง มีการอภิปรายผลดังนี้

การมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง พบว่า

การมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ทั้งหมด 5 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านบริหารจัดการทรัพยากร มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ด้านการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีส่วนร่วมในการเผยแพร่งานประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง โดยเน้นการส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าประเพณีการวิ่งว่าวพระร่วงเป็นพิธีที่สำคัญของคนบ้านตาลเตี้ย จึงมีการร่วมด้วยช่วยกันประชาสัมพันธ์เผยแพร่งานประเพณีดังกล่าว เพื่อให้นักท่องเที่ยวคนไทยหรือต่างประเทศให้รู้จักมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอารีรัตน์ พุฒิรุ่งโรจน์ (2557) ได้ทำการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาว่าวไทย ผลการศึกษาพบว่าภูมิปัญญาว่าวไทย ควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดงานการเล่นว่าวและเรื่องการจัดการเรียนรู้แลกเปลี่ยน เพื่อยกระดับภูมิปัญญาว่าวไทยให้เป็นกีฬาสากลและเป็นวัฒนธรรมโลก จัดตั้งให้มีการดำเนินงานร่วมกันในรูปแบบขององค์กร จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ร่วมกัน

ด้านบริหารจัดการทรัพยากร

ระดับการมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ด้านบริหารจัดการทรัพยากร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการเตรียมตัวและความพร้อมของชุมชนในด้านประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง อาทิ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการประดิษฐ์ว่าวพระร่วงมีความเพียงพอ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากร

ในชุมชนมีเพียงพอสำหรับการทำว่าวพระร่วง อาทิ ไม้ไผ่ เชือกป่าน ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศักดิ์ ศแส ฉาย (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า ตำบลบางนางลี่มีทุนทางสังคมที่สำคัญคือ ทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ซึ่งมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่ประชาชนสร้างขึ้นที่สมาชิกในหมู่บ้านใช้ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต มีทรัพยากรดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะในการทำเกษตรครบวงจร มีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเป็นจำนวนมาก เช่น มะพร้าว ส้มโอ ลิ้นจี่ สำหรับทุนทางวัฒนธรรมได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ภูมิปัญญาสมุนไพรการทำว่าวไทย

ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนตาลเตี้ย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภูมิปัญญาในการประดิษฐ์ว่าวพระร่วงย่อส่วนให้มีขนาดเล็ก สามารถทำเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำเป็นของฝากและของที่ระลึก อีกทั้งเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเอกชัย พุ่มดวง (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเต่า อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถทำให้ชุมชนเพิ่มรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน โดยพบว่าชุมชนมีการจัดการความรู้เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดหาแผนชุมชน และแก้ไขปัญหาของชุมชน การจัดการความรู้จึงเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนเองเป็นผู้สร้างความรู้และเสนอทางเลือกในการพัฒนาท้องถิ่น การสร้างแรงจูงใจขององค์กรชุมชนเอง (Demand Side) จนทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการค้นคว้าและการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น งานประเพณีวิ่งว่าวพระร่วงสืบทอดจนมาถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการเก็บรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นสืบทอดรุ่นต่อรุ่น ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักประเพณีท้องถิ่นมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปรีดา พูลสิน (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีความหลากหลายในมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า มีการค้นคว้าและการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมดำเนินงานในชุมชน แนวทางแก้ไขคือ ชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนางานศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกับวัด บ้าน โรงเรียน และศูนย์เยาวชน พร้อมทั้งมีการพัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรมจะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกัน

ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมในด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย : ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งนับเป็นการสืบทอดมรดกทางด้านประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง เพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบต่อไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นว่าการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้นั้น จำเป็นจะต้องถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ได้เข้าใจมรดกทางด้านประเพณีต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องและภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นลูกหลาน สืบทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบันนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบที่จะไม่เห็นและไม่มีผู้สืบทอดต่อแล้ว เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสู่การนำไปใช้ประโยชน์/หรือการเผยแพร่องค์ความรู้ พบว่า

แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ประเพณีวิ่งว่าวพระร่วง

- 1) ควรมีการบรรจุอยู่ในแผนจังหวัด แผน อบต.ตาลเตี้ย ในการสนับสนุนเงินทุนเพื่อดำเนินกิจกรรมการจัดประเพณีการวิ่งว่าวพระร่วงทุกๆ ปี
- 2) ควรมีการจัดทำเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อจำหน่ายเป็นของที่ระลึกประจำตำบลตาลเตี้ย
- 3) ควรมีการจัดตั้งเป็นแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชน ในการสืบสานสืบทอดการอนุรักษ์ว่าวพระร่วงอย่างเป็นรูปธรรม
- 4) ควรมีการสร้างชุมชนให้เกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ เพราะว่าวพระร่วงเป็นทุนทางวัฒนธรรมของคนทุกคนไม่ว่าจะเป็นสังคมระดับเล็กหรือระดับใหญ่ ควรร่วมกันวางแผน วางนโยบายในการอนุรักษ์ร่วมกัน
- 5) ควรมีความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน สถานศึกษา หรือการจัดการเรียนรู้โดยการนำนักเรียน นักศึกษาเข้ามาศึกษาดูงาน พยายามมีการจัดแสดงการบินว่าวสู่สังคม มีการจัดงานเพื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่บ่อยครั้ง

โครงการวิจัยที่ 2 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การศึกษาการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแรต อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : A study of Community's Participation in Local Wisdom, Art and Culture of Buengtubrat Community, Lan Krabue District, Kamphaeng Phet : Wickerwork Handicrafts

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแตรง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน มีการอภิปรายผลดังนี้

การมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแตรง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน

การมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแตรง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ในภาพรวม 5 ด้านโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านบริหารจัดการทรัพยากร และรองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และด้านการมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วม

ระดับการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแตรง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ด้านการมีส่วนร่วม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีส่วนร่วมในการเผยแพร่งานทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน โดยเน้นการส่งเสริมการทำกิจกรรมร่วมกันที่เหมาะสมกับ วิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชุมชน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่างานทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน เป็นสิ่งสำคัญของคนบ้านบึงทับแตรง จึงมีการร่วมด้วยช่วยกันประชาสัมพันธ์เผยแพร่งานฝีมือด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ดังกล่าว เพื่อให้นักท่องเที่ยวคนไทยหรือต่างประเทศให้รู้จักมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอัญชลี คงทอง (2553) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แบบอย่างในการพัฒนาอาชีพจักสาน อำเภอนนทบุรี จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า พัฒนาการของกลุ่มอาชีพจักสาน เริ่มจากการรวมกลุ่มอาชีพจักสานตั้ง แต่ปี พ.ศ. 2521 โดยมีสมาชิกเพียง 3 คน รูปแบบผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องใช้ทั่วไป เช่น ตะกร้า กระเป๋ า กระจาด พัด เป็นต้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการจักสานกับกลุ่มภายนอกชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการพูดคุย สำหรับการถ่ายทอดความรู้ เป็นลักษณะแบบกลุ่มครอบครัว และเครือญาติ จากรุ่นสู่รุ่นและเพื่อนบ้าน ด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การอยู่ร่วมกันของกลุ่มในระยะเริ่มต้นนี้ ยังไม่มีมีการร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษร มีการพึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือกัน จนสามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ในปัจจุบัน

ด้านบริหารจัดการทรัพยากร

ระดับการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแตรง อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ด้านบริหารจัดการทรัพยากร โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการเตรียมตัวและความพร้อมของชุมชนในด้าน

หัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน อาทิ การทอผ้า ทอเสื่ออก ทำไม้กวาด ตลอดจนการจักสาน ฯลฯ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าทรัพยากรในชุมชนมีเพียงพอสำหรับการทำงานด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เครื่องจักรสาน อาทิ ไม้ไผ่ เสื่ออก ผ้า ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสัศพัศ แสงฉาย (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนบางนางลี่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ตำบลบางนางลี่มีทุนทางสังคมที่สำคัญคือ ทุนทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ ซึ่งมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ และแหล่งน้ำที่ประชาชนสร้างขึ้นที่สมาชิกในหมู่บ้านใช้ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต มีทรัพยากรดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะในการทำเกษตรครบวงจร มีการปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดเป็นจำนวนมาก เช่น มะพร้าว ส้มโอ ถั่วลิสง สำหรับทุนทางวัฒนธรรมได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ภูมิปัญญาสมุนไพร

ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแสด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ด้านการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนบึงทับแสด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภูมิปัญญาในการประดิษฐ์งานทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน สามารถทำเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ทำเป็นของฝากและของที่ระลึก อีกทั้งเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเอกชัย พุ่มดวง (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กลยุทธ์การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนตำบลโคกโคเต่า อำเภอมะนัง จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การนำแนวคิดการจัดการความรู้มาใช้ในการขับเคลื่อนชุมชนเป็นที่ยอมรับว่าสามารถทำให้ชุมชนเพิ่มรายได้และสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน โดยพบว่าชุมชนมีการจัดการความรู้เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน การจัดหาแผนชุมชน และแก้ไขปัญหาของชุมชน การจัดการความรู้จึงเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยคนในชุมชนเองเป็นผู้สร้างความรู้และเสนอทางเลือกในการพัฒนาท้องถิ่น การสร้างแรงจูงใจขององค์กรชุมชนเอง (Demand Side) จนทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ

ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแสด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการค้นคว้าและการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น งานด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสานสืบทอดจนมาถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการเก็บรวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นสืบทอดรุ่นต่อรุ่น ทำให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักงานด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสานมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปริดา พูลสิน (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดโสมนัส ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีความหลากหลายในมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า มีการค้นคว้าและการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการจัดการองค์ความรู้ด้านการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม ด้านการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และด้านการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมดำเนินงานในชุมชน แนวทางแก้ไขคือ ชุมชนต้องมีการศึกษาความรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและนำมาอนุรักษ์เผยแพร่ความรู้ ส่งเสริมและพัฒนา งาน

ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในรูปแบบต่างๆ อีกทั้งชุมชนต้องทำกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกับวัด บ้าน โรงเรียน และศูนย์เยาวชน พร้อมทั้งมีการพัฒนาคุณภาพและจำนวนบุคลากรทางวัฒนธรรมจะต้องมีการร่วมกำหนดแผนงานกิจกรรมด้านวัฒนธรรมร่วมกัน

ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นของชุมชนบึงทับแสด อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร : ด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ด้านการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งซึ่งนับเป็นการสืบทอดมรดกทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน เพื่อให้คงอยู่ในสังคมสืบต่อไป ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นว่าการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้นั้น จำเป็นจะต้องถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ให้กับคนรุ่นใหม่ได้เข้าใจมรดกทางด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชานนท์ วิสุทธิชานนท์ (2557) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านและสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านผ่านบรรพบุรุษ พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และญาติพี่น้องและภูมิปัญญาชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของครอบครัว ทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านบางส่วนยังคงมีรุ่นลูกหลาน สืบทอดต่อๆ กันมา จนถึงปัจจุบันนี้ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ภูมิปัญญาส่วนหนึ่งในปัจจุบันแทบที่จะไม่เห็น และไม่มีผู้สืบทอดต่อแล้ว เพราะอิทธิพลจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาแทรกแซงจนทำให้ภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นคงเหลืออยู่เพียงคำบอกเล่าเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยสู่การนำไปใช้ประโยชน์/หรือการเผยแพร่องค์ความรู้ พบว่า

แนวทางการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน

- 1) ควรมีการนำความรู้เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นมาพัฒนาและต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ประจำชุมชน
- 2) ควรมีการถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสานในทุกด้าน ให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ที่ทำให้ความสนใจมาเรียนรู้ด้วยตนเอง
- 3) ควรมีการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษา งานศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักร
- 4) ควรมีการสร้างเครือข่ายงานด้านภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้านเครื่องจักรสาน ที่สำคัญต้องมุ่งเน้นในเรื่องการรวมกลุ่ม การประสานงานร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมแรงในการอนุรักษ์และสืบสานอย่างรูปธรรม

โครงการวิจัยที่ 3 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดง กรณีศึกษาการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสาน ของตำบลบึงกระจับ อำเภอเวียงบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : The Study of The Ways for Preservation and Inheritance Local Wisdom in Performing ArtsCase Study : Srpayya Chant in Northeastern Dialectof Buengkrajab Wichiaenburi Petchaboon

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

จากผลการวิจัยการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดง กรณีศึกษาการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสาน ของตำบลบึงกระจับ อำเภอเวียงบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ชุมชนบึงกระจับมีส่วนร่วมเข้าประชุมเสนอปัญหา และความต้องการของชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสาน อีกทั้งยังได้มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานเพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยมีกลุ่มผู้ขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานเป็นแกนนำหลัก และมีการส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้ามามีส่วนในการศึกษาการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสาน ทั้งนี้ชุมชนยังได้มีส่วนร่วมติดตามกิจกรรม และผลงานการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานของกลุ่มขับร้องต่างๆเพื่อการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านศิลปะการแสดง การขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์ศรี หมั่นกิจ บุญล้อม ภูทองนาค และราตรี หาญกุดตุ้ม ที่ได้วิเคราะห์ทสวดทำนองสรภัญญะบ้านหนองบัวสะอาด ตำบลหนองบัวสะอาด อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา โดยพบว่า พบสวดสรภัญญะเป็นภาษาอีสานมีที่มาจากการเผยแพร่เข้ามาพร้อมกับพุทธศาสนาบทสวดสรภัญญะผ่านการสืบทอดจากบรรพบุรุษในรุ่นต่อรุ่นสามารถจำแนกได้หลายประเภทด้วยกัน เช่น บทอาราธนาศีล บทอาราธนาธรรม บทไหว้ครู (บูชาพระรัตนตรัย) กลอนเดินทาง ถามข่าวคราว พุทธประวัติ คำสอน และกลอนยลา แต่ทั้งนี้ชุมชนบึงกระจับยังได้มีการแต่งบทสวดสรภัญญะเพิ่มขึ้นมาโดยเกี่ยวกับ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถซึ่งโดยมากจะเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่างๆอีกด้วย ซึ่งกลุ่มผู้ขับร้องสวดสรภัญญะเป็นภาษาอีสานในพื้นที่ตำบลบึงกระจับ อำเภอเวียงบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์จะมีด้วยกัน 2 กลุ่มหลักๆ คือ

กลุ่มบ้านบึงกระจับ

กลุ่มบ้านบึงกระจับมีผู้ที่สามารถขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสาน มีประมาณ 20 คน สมาชิกกลุ่มย้ายถิ่นมาจากอีสาน/มหาสารคาม/ร้อยเอ็ด/ชัยภูมิ/นครราชสีมา การขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานได้มารวมกลุ่มกันอยู่ที่อำเภอเวียงบุรี ตั้งกลุ่มที่อำเภอเวียงบุรีได้ประมาณ 16 ถึง 17 ปี รูปแบบการสวดมีทั้งแบบกลุ่มและแบบเดี่ยว แล้วแต่งบทกลอน ถ้าเป็นประเภทกลอนเดี่ยวก็ต้องร้องเดี่ยว ประเภทกลุ่มก็ร้องแบบกลุ่ม มีการจัดประกวดปีละครั้งช่วงเข้าพรรษาถึงออกพรรษา เวลาขับร้องออกงานได้ค่าตอบแทนประมาณทีละ 500 บาท แต่ก็ไม่ใช้สิ่งสำคัญ เพราะการขับร้องทำนองสรภัญญะนั้นเพื่อการอนุรักษ์สรภัญญะภาษาอีสาน อยากจะเผยแพร่ให้กับเยาวชน แต่ยังไม่มีโอกาส หรือหน่วยงานสนับสนุน การขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานนั้น นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมแล้ว ยังเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสานอีกด้วย อยากให้มีหน่วยงานมาสนับสนุนการอนุรักษ์สืบสานการขับร้องทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานนี้โดยทำเป็นตำรา หนังสือ

หรือเอกสารเป็นบทกลอนแจก หรือมีการจัดกิจกรรมประกวดจัดทำครู ผู้มีความรู้ความชำนาญในการขับร้อง ทำนองสรภัญญะเป็นภาษาอีสานมาสอนการขับร้อง เพราะปัจจุบันมีบทสวดแต่ไม่รู้ทำนอง อักษรควบกล้ำไม่ชัดเจน เช่น ร.เรือเวลาประกวดต้องใช้คำไทยแท้ แต่สวดเป็นภาษาอีสาน แต่ส่วนใหญ่เป็นคนอีสาน ซึ่งคำอีสานจะค่อนข้างต่างจากคำไทย เช่น เมื่อ = เมีย, ร.เรือ = ร.เรีย ฯลฯ และสิ่งที่อยากให้หน่วยงานเข้ามาช่วยคือหาครูสอนสรภัญญะ

กลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ด

ชาวบ้านที่สามารถขับร้องสรภัญญะทำนองอีสานซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านเกาะบรเพ็ด องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับ จังหวัดเพชรบูรณ์ พื้นเพเป็นชาวอีสานโดยได้อพยพมาจากจังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคามและจังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งได้อพยพตามบิดามารดามาเมื่อประมาณ 50-60 ปีที่แล้ว โดยในอดีตสภาพพื้นที่ของ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับยังเป็นพื้นที่ป่า มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มากมายแต่พื้นที่ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์จึงเป็นเหตุผลหนึ่งในการโยกย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่อีสานที่ค่อนข้างแห้งแล้ง และพื้นที่ของชาวบ้านซึ่งเคยอาศัยในพื้นที่อีสานนั้นทางราชการได้มีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำขึ้นในบริเวณพื้นที่ของชาวบ้านจึงทำให้ชาวบ้านไม่มีที่อยู่อาศัยจึงต้องอพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในจังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งในช่วงแรกการก่อตั้งหมู่บ้านเป็นไปได้ยากลำบากเนื่องจากเป็นพื้นที่ป่าชาวบ้านที่อาศัยบางคนล้มป่วยจากการติดเชื้อป่าและไม่มียารักษาโรคเหมือนปัจจุบันจึงทำให้ผู้ที่มาก่อตั้งบ้านเรือนในระยะแรกต้องไปค้นหาพื้นที่ในการอาศัยพื้นที่อื่น แต่ก็ยังหลงเหลือชาวบ้านเพียงบางส่วนที่ยืนยันที่จะก่อตั้งบ้านเรือนในบริเวณ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงกระจับในปัจจุบันจึงทำให้เกิดหมู่บ้านเกาะบรเพ็ดขึ้นและมีการบอกต่อให้ญาติที่อาศัยในบริเวณภาคอีสานโยกย้ายถิ่นฐานมาอาศัยร่วมกันที่จังหวัดเพชรบูรณ์ สำหรับประวัติการศึกษาชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อพยพมาจากจังหวัดภาคอีสานจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งจบการศึกษาก่อนและหลังที่จะย้ายมาที่จังหวัดเพชรบูรณ์

การสวดสรภัญญะทำนองอีสาน

ที่มาของการสวดสรภัญญะทำนองอีสานมาจากการที่บิดาและมารดาได้สวดสรภัญญะทำนองอีสานในวัดซึ่งการสวดสรภัญญะทำนองอีสานนี้จัดขึ้นวันพระของทุกเดือนๆละ 4 ครั้งจึงทำให้ลูกหลานสนใจและสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยความสนใจและจดจำการสวดสรภัญญะทำนองอีสานเช่นนี้เรื่อยมา และเกิดการสอนสืบทอดกันมาในพื้นที่บึงกระจับเรื่อยมา

สำหรับการสวดสรภัญญะทำนองอีสานจะมีการจัดประกวดในทุกปีก่อนออกพรรษา โดยจัดขึ้นในวัดประชานิมิตซึ่งการจัดการประกวดนี้จะมีวัดเป็นหน่วยงานหลักในการจัดประกวด ซึ่งกลุ่มที่สนใจการสวดสรภัญญะทำนองอีสานจะได้รับหนังสือเชิญเข้าร่วมการประกวดจากเจ้าอาวาสวัดในพื้นที่ของตน สำหรับงบประมาณในการเข้าประกวดมาจากการลงขันของเจ้าอาวาสวัดในแต่ละพื้นที่ โดยในอดีตกติกาการเข้าประกวดจะไม่ได้กำหนดรายละเอียดในการเข้าประกวดไว้มากนักส่วนใหญ่จะกำหนดเฉพาะจำนวนผู้เข้าร่วมการประกวดในแต่ละกลุ่มไว้ไม่เกิน 8 คนเท่านั้น แต่ในปัจจุบันได้กำหนดให้แต่ละกลุ่มต้องมีผู้ชายที่เข้าประกวดในแต่ละกลุ่ม 2 คน และผู้หญิงที่เข้าประกวดในแต่ละกลุ่ม 6 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน สำหรับบทกลอนจะมีบทกลอนที่บังคับให้สวดในการแข่งขันซึ่งชาวบ้านเรียกบทกลอนนี้ว่า บทนะโม ซึ่งจะต้องมีบทกลอนนี้ในการประกวดด้วยและสำหรับบทกลอนอื่นๆขึ้นอยู่กับกลุ่มว่าบทกลอนไหนที่มีความพร้อมและความไพเราะก็สามารถยื่นเข้าร่วมในการประกวดได้โดยกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดในปัจจุบันมีผู้ที่สนใจและสามารถสวดสรภัญญะทำนองอีสานได้ประมาณ 42 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป โดยกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดจะนัดกันสวดสรภัญญะทำนองอีสานในวันพระ

ของทุกๆเดือนโดยมีการแต่งกายชุดสีขาวและจะต้องถือศีล 8 ด้วยสำหรับกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดเคยได้รับรางวัลชนะเลิศจากการเข้าแข่งขันครั้งแรกเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2547 ซึ่งได้รับเงินรางวัลชนะเลิศ 7,000 บาท จากจำนวนกลุ่มผู้เข้าแข่งขันทั้งหมด 24 ทีม แต่ในปัจจุบันเงินรางวัลชนะเลิศก็ได้ลดลงเป็น 5,000 บาท และกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดเคยได้รับรางวัลชนะเลิศติดต่อกัน 3 ปีซ้อน โดยในปี 2547 กติกาในการเข้าร่วมแข่งขันจะต้องมีผู้เข้าแข่งขันทั้งหมด 5 คน และกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดเคยมีการขับร้องที่จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดนครสวรรค์ด้วยโดยอาศัยเครือข่ายของเจ้าอาวาสวัดในพื้นที่ช่วยประสานงานให้ สำหรับจุดเด่นของกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดคือทำนองซึ่งคุณสมพร เสมาเพชร ซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มได้เป็นผู้ที่แต่งบทกลอนและทำนองขึ้นโดยอาศัยการเรียนรู้จากพ่อแม่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ในปัจจุบันคุณสมพร เสมาเพชร ก็ได้เรียนรู้และศึกษาการแต่งบทกลอนใหม่ๆจากเว็บไซต์ยูทูป (Youtube) ด้วยอีกทางหนึ่งเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปผ่านการสอนจากลูกหลานของตนเอง และจุดเด่นของกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดอีกประการหนึ่งก็คือ จะไม่มีการรำหมอลำเช่นเดียวกับกลุ่มสวดสรภัญญะทำนองอีสานกลุ่มอื่นเนื่องจากกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดจะถือศีล 8 และนุ่งขาวห่มขาวด้วยจึงไม่มีการรำหมอลำซึ่งจะทำให้ผิดศีลได้ แต่ก็จะมีเพียงบทกลอนอีกบางส่วนที่สามารถรำหมอลำได้แต่จะต้องไม่นุ่งขาวห่มขาวในขณะที่รำหมอลำเด็ดขาดเนื่องจากจะทำให้ผิดศีลซึ่งทางกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับการสวดสรภัญญะทำนองอีสานจะมีการขับร้องในงานบุญ งานสวดศพ และงานประกวดเท่านั้น

ในปัจจุบันทางกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดก็ได้มีการเผยแพร่การสวดสรภัญญะทำนองอีสานให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นเยาวชนเฉพาะลูกหลานของคนในกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดก่อนเท่านั้นโดยเยาวชนที่เป็นลูกหลานของคนในกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ดเคยชนะเลิศในการประกวดเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมาด้วย

ปัญหาจากการสืบทอดการสวดสรภัญญะทำนองอีสานของกลุ่มวัดบ้านเกาะบรเพ็ด คือ

1. เนื่องจากผู้นำท้องถิ่นอาจจะไม่เข้าใจภาษาที่ใช้ในการสวดสรภัญญะทำนองอีสาน เพราะผู้นำชุมชนเป็นผู้ใช้ภาษากลางในการสื่อสารจึงอาจจะไม่เล็งเห็นในสำคัญของการสวดสรภัญญะทำนองอีสาน
2. สืบเนื่องจากผู้นำท้องถิ่นอาจจะไม่เห็นถึงความสำคัญของการสวดสรภัญญะทำนองอีสานเนื่องจากไม่เข้าใจในภาษาที่ใช้ในการสวดจึงส่งผลให้หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นจึงไม่ได้มีการผลักดันให้มีการอนุรักษ์ และเผยแพร่การสวดสรภัญญะทำนองอีสานอย่างเป็นรูปธรรม จึงทำให้ไม่มีพื้นที่ในการส่งเสริม อนุรักษ์รวมถึงการเผยแพร่การสวดสรภัญญะทำนองอีสานมากนัก
3. ไม่มีงบประมาณในการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และท้องถิ่น มีแต่งบประมาณจากการประกวดในวัดปีละครั้งเท่านั้นและต้องได้รับรางวัลจึงจะมีงบประมาณในการสนับสนุนบางส่วนซึ่งไม่เพียงพอและไม่ยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ต้องการให้หน่วยงานราชการ หรือท้องถิ่นสนับสนุนการสวดสรภัญญะทำนองอีสานผ่านเวทีของชุมชนให้มากขึ้น หรือจะสนับสนุนงบประมาณในการเผยแพร่การสวดสรภัญญะทำนองอีสานให้เผยแพร่ในเวทีอื่นๆด้วยก็จะดียิ่ง
2. ต้องการให้ผู้นำชุมชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสวดสรภัญญะทำนองอีสานให้มากขึ้นก่อนที่การสวดสรภัญญะทำนองอีสานจะเลือนหายไปจากชุมชนบึงกระจับ

3. ควรมีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการสอดสร้งัญญะทำนองอีสานให้แก่เยาวชนในพื้นที่ แต่ควรมีจัดกิจกรรมในวันเสาร์ – อาทิตย์เพื่อให้เยาวชนและผู้ที่มีสนใจได้เข้าร่วมกับกิจกรรมในลักษณะนี้มากขึ้น และควรมีเงินรางวัลในการจูงใจให้เยาวชนสนใจในการอนุรักษ์และเผยแพร่การสอดสร้งัญญะทำนองอีสาน

โครงการวิจัยที่ 4 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุนานของสหวิชาชีพในชุมชนตำบลแม่ยางตาล อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : The Inter-disciplinary Participation in Long-term Health Care Development Model for Elderly in Baan Nhoon Sub-district, Song District, Phrae

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

จากการวิจัยเอกสารประกอบการลงพื้นที่ในครั้งนี้ นักวิจัยยังค้นพบระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุนานที่สำคัญและตอบวัตถุประสงค์ได้ว่า สหวิชาชีพชุมชนนั้นไม่ได้ให้การดูแลเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุเท่านั้น หากแต่รวมความถึงกลุ่มผู้ป่วยทุกช่วงวัยที่มีภาวะพึ่งพิงหรือ ติดบ้านร่วมด้วย เพราะการดูแลสุขภาพในกลุ่มผู้ที่มีภาวะพึ่งพิง (หมายถึง ภาวะที่ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นในการดำรงชีวิตและประกอบกิจกรรมต่างๆ) มีปัญหาสุขภาพเรื้อรัง และมีข้อจำกัดในการดูแลตนเอง เช่น อัมพฤกษ์ อัมพาต ความจำเสื่อม อุบัติเหตุ รวมถึงผู้สูงอายุ คนพิการ ให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากที่สุด (Independent ADL) การดูแลสุขภาพพระยะยาวจึงเป็นบริการทางสุขภาพและสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการได้รับความช่วยเหลือของผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เนื่องจากการเจ็บป่วยเรื้อรัง การประสบอุบัติเหตุ และหรือความพิการต่างๆ อาจไม่เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาลจากแพทย์โดยตรง แต่มุ่งเน้นด้านการฟื้นฟู บำบัด รวมถึงการส่งเสริมสุขภาพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายดังนี้

กลุ่มเป้าหมายของระบบการดูแลสุขภาพพระยะยาว

ผู้ป่วยในกลุ่ม 3 ที่เข้าเกณฑ์การดูแลสุขภาพพระยะยาวตามข้อ 1 และ 2 และผ่านการประเมินตามข้อ 3 กล่าวคือ

1. เป็นผู้ป่วยที่มี Barthel index (modified) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 4/20
2. เป็นผู้ป่วยที่มีปัญหายุ่งยากซับซ้อนในการดูแลทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ ที่ต้องได้รับการดูแลต่อเนื่อง เช่น กลุ่มโรคเรื้อรังที่มีปัญหาซับซ้อน กลุ่มที่มีอุปกรณ์ทางการแพทย์ติดตัว กลุ่มจิตเวชที่ขาดที่พึ่ง กลุ่มผู้พิการ/เด็กพิการ กลุ่ม palliative care เป็นต้น

3. การประเมินผู้ป่วยต้องทำโดย

- 3.1 ถ้าเป็นที่ผู้ป่วยในโรงพยาบาลประเมินโดย ทีมพยาบาลผู้ดูแลหรือทีมสหวิชาชีพ (OPD/Ward /Home Health care/Palliative)

ถ้าเป็นผู้ป่วยที่อยู่บ้านจากการสำรวจ ประเมินโดย Family care manager ของทีมหมอครอบครัว (Family Care Team: FCT)

รูปแบบการดูแลสุขภาพพระยะยาว

การดูแลสุขภาพผู้ป่วยของหน่วยบริการสาธารณสุขอาจแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ ระยะเฉียบพลัน (Acute Care) ระยะกึ่งเฉียบพลัน (Intermediate Care หรือ Subacute Care) และระยะยาว (Long Term Care) หัวใจความสำเร็จของการบริการทั้งสามระยะจะต้องมีความประสานเชื่อมโยงและสอดคล้องกันทั้งข้อมูลและการบริการ ตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การดูแลสุขภาพระยะยาว

1. การดูแลสุขภาพที่บ้าน (Home Health Care: HHC) เป็นการจัดบริการดูแลสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการส่งกลับไปดูแลต่อที่บ้าน โดยการทำงานร่วมกันของผู้ดูแลผู้ป่วย (Caregiver) และทีมหมอครอบครัว (FCT) หรือ ทีมสหวิชาชีพของโรงพยาบาล ภายใต้การจัดการของ CUP หรือ คปสอ.

2. การบริการผู้ป่วยในบ้าน (Home ward) เป็นการจัดบริการสำหรับผู้ป่วยที่ได้รับการส่ง กลับ ไปดูแลต่อที่บ้าน โดยจัดให้เตียงผู้ป่วยที่บ้าน เป็นเสมือนเตียงผู้ป่วยของโรงพยาบาล มีการวางแผน ติดตามและประเมินผล การดูแล และให้บริการรักษาเหมือนแผนกผู้ป่วยในของโรงพยาบาล โดยทีมหมอครอบครัวหรือทีมสหวิชาชีพของโรงพยาบาล มีระบบสารสนเทศที่เชื่อมโยงกับโรงพยาบาล เหมือนเป็นผู้ป่วยในคนหนึ่งของโรงพยาบาล โดยการทำงานร่วมกันของผู้ดูแลผู้ป่วย (Caregiver) และทีมหมอครอบครัว (FCT) หรือ ทีมสหวิชาชีพของโรงพยาบาล ภายใต้การจัดการของ CUP หรือ คปสอ.

3. การบริการผู้ป่วยในระยะฟื้นฟู (Subacute care) เป็นการจัดบริการดูแลผู้ป่วยในระยะกึ่งเฉียบพลัน (intermediate Care) ที่มีการส่งต่อผู้ป่วยที่รักษาจนปลอดภัยแล้วในโรงพยาบาลระดับ A-M เพื่อไปรับการฟื้นฟูสภาพต่อที่โรงพยาบาลชุมชน (Subacute refer) โดยการทำงานร่วมกันของผู้ดูแลผู้ป่วย (Caregiver) และทีมฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation Team: RT) รวมถึงทีมหมอครอบครัว (FCT) หรือทีมสหวิชาชีพของโรงพยาบาล ภายใต้การจัดการของ CUP หรือ คปสอ.

ผู้ป่วยเข้าถึงบริการสุขภาพตามความจำเป็นอย่างทั่วถึง อีกทั้งได้รับการแก้ไขปัญหอย่างทันท่วงทีจาก อาสาสมัครดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) และเครือข่ายอาสาสมัครยังเป็นตัวกลางสำคัญในการส่งต่อผู้ป่วยเพื่อรับ การรักษาต่อไป เนื่องจากระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุระยะยาวมีกรอบการดำเนินงาน อย่างรอบด้านดังนี้

1. การจัดตั้ง “ศูนย์ดูแลสุขภาพระยะยาว” (LTC Center) ในรพศ/รพท/รพช.แม่ข่าย (A/S/M)

โรงพยาบาลทุกแห่ง ตั้งแต่ระดับโรงพยาบาลชุมชนแม่ข่าย (M2) โรงพยาบาลทั่วไปขนาดเล็ก (M1) โรงพยาบาลทั่วไป (S) และโรงพยาบาลศูนย์ (A) จะต้องมีการจัดตั้ง “ศูนย์การดูแลสุขภาพระยะยาว” โดยมีเตียง ผู้ป่วยพักฟื้นสำหรับการเตรียมผู้ป่วยและญาติก่อนกลับบ้าน และจัดทีมบริการเชิงรุกในชุมชน โดยมีแพทย์เวชปฏิบัติ ครอบครัวหรือแพทย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู เป็นหัวหน้าทีม ให้คำปรึกษาและเชื่อมประสานกับหน่วยงานต่างๆ มีพยาบาล วิชาชีพเป็นผู้จัดการทีม มีนักกายภาพบำบัด/อาชีวบำบัด และนักสังคมสงเคราะห์ ร่วมให้บริการและแก้ปัญหา โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1.1 “ศูนย์การดูแลสุขภาพระยะยาว” เป็นศูนย์ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆทั้งในและนอกโรงพยาบาล มีหน้าที่ในการสอนและสาธิตญาติในการดูแลผู้ป่วยระยะยาว โดยมีการจัดระบบบริการดังนี้

- พยาบาลประจำหอผู้ป่วย มีหน้าที่ประเมินระดับความสามารถของผู้ป่วย หากมีระดับ ADL Barthel index ตั้งแต่ 4/20 ลงมา และเขียนใบส่งปรึกษา (ตามเอกสารแนบ)

- Case manager มีหน้าที่ประสานงานกับญาติ ทุกรายที่ส่งปรึกษา เข้ารับการสอนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับ ทีมสหวิชาชีพ ที่หมุนเวียนมาสอนตามตารางการสอนที่กำหนดไว้ (ตามเอกสารแนบ) มีแบบประเมินให้ญาติในการ รับการสอน (ตามเอกสารแนบ)

1.2 “ศูนย์การดูแลสุขภาพระยะยาว” เป็นศูนย์ ให้ยืมเครื่องมือ อุปกรณ์การแพทย์ ที่จำเป็นเพื่อนำกลับไป ใช้ที่บ้าน มีขั้นตอนการยืมคือ การทำสัญญาเป็นรายเดือน ในรายการที่มีราคาแพงต้องมีค้ำมัดจำ ซึ่งระบุใน หนังสือสัญญา (ตามเอกสารแนบ)

1.3 “ศูนย์การดูแลสุขภาพระยะยาว” ทำหน้าที่ลงทะเบียน รวบรวมข้อมูลผู้ป่วย LTC และส่งเข้าระบบ การดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) ที่มีอยู่เดิม โดยใช้โปรแกรม COC R9 ซึ่งจะติดตามเยี่ยมภายใน 14 วัน กรณีที่เป็น ผู้ป่วยในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลชุมชน ก็ให้ส่งกลับ (Refer back) ไปที่ ศูนย์การดูแลสุขภาพระยะยาว หรือ ศูนย์การดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) ของโรงพยาบาลแห่งนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานของ “ศูนย์การดูแลสุขภาพระยะยาว” เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพอย่าง แท้จริง จึงควรมีโครงสร้างการบริหารจัดการดังนี้

ในระดับจังหวัด ควรมีคณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งมีนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดเป็นประธาน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลศูนย์/โรงพยาบาลทั่วไป เป็นรองประธาน มีแพทย์เวชศาสตร์ครอบครัว แพทย์เวชศาสตร์ ฟื้นฟู และผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานต่างๆ เป็นกรรมการ มีผู้รับผิดชอบงาน LTC ของจังหวัดเป็นเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่กำหนดนโยบาย จัดทำข้อกำหนด/ข้อตกลงในการจัดบริการ ติดตามและ ประเมินผล รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้น

ในระดับโรงพยาบาล ควรจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินการ โดยมีผู้อำนวยการ หรือ ผู้ที่ผู้อำนวยการ มอบหมาย เป็นประธาน มีหัวหน้ากลุ่มงานหรือแพทย์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นกรรมการ และให้บุคคลที่ผ่าน ผู้อำนวยการเห็นเหมาะสม เป็นเลขานุการ คณะกรรมการดำเนินการ มีหน้าที่จัดตั้ง “ศูนย์ดูแลสุขภาพระยะยาว” สนับสนุนวิชาการ ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ สร้าง และพัฒนาทีมสหวิชาชีพ และสนับสนุนการให้บริการตามบทบาท

ในส่วนการดำเนินการของโรงพยาบาลชุมชนระดับ F หากสามารถจัดตั้งศูนย์ดูแลสุขภาพระยะยาวตามแนวทางดังกล่าวข้างต้นก็สามารถดำเนินการได้ หากไม่สามารถดำเนินการได้เต็มรูปแบบดังกล่าว อย่างน้อยต้องมีการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน หรือตั้งเป็นศูนย์ดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) ดำเนินการตามแนวทางข้างต้นโดยอนุโลม

2. พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ โดยจัดอบรมพยาบาลฟื้นฟูสมรรถภาพ หลักสูตรของศูนย์สิรินธรเพื่อการฟื้นฟูสมรรถภาพแห่งชาติ 5 วัน (20-24 เมษายน 2558) มีใบประกาศนียบัตรรับรอง เพื่อนำมาทำหน้าที่ Case manager ในผู้ป่วย LTC โรงพยาบาลละ 2 คน

3. พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ มีการพัฒนาโปรแกรม LTC เพื่อใช้เชื่อมต่อกับ โปรแกรม COC R9 และพัฒนาโปรแกรมบนอุปกรณ์เคลื่อนที่สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วย (Caregiver)

ขั้นตอนการดูแลผู้ป่วยระยะยาว ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การจัดกลุ่มผู้ป่วย

ผู้ป่วยในโรงพยาบาล พยาบาลประจำแผนกและทีมฟื้นฟูสภาพจะเป็นผู้ประเมินผู้ป่วยด้วย Barthel Index แล้วจัดกลุ่มผู้ป่วยว่าอยู่ในกลุ่มใด ถ้าเป็นผู้ป่วย กลุ่ม 3 จะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์ LTC ส่วนศูนย์ COC จะรับผิดชอบผู้ป่วยในกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2

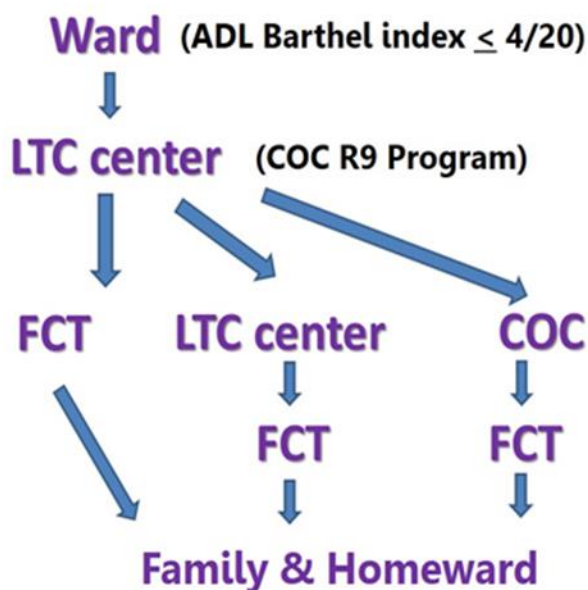
ผู้ป่วยในพื้นที่ ทีมหมอครอบครัว ทีมสหวิชาชีพ หรือเจ้าหน้าที่รพ.สต.ค้นพบผู้ป่วยในพื้นที่ประเมินสภาพผู้ป่วยถ้าเป็นผู้ป่วยกลุ่ม 3 ให้นำเข้าระบบการดูแลสุขภาพระยะยาว

ขั้นตอนที่ 2 การส่งต่อข้อมูลผู้ป่วย

หลังจากได้ประเมินผู้ป่วยเข้ากลุ่ม 3 ในขั้นตอนที่ 1 แล้ว ผู้ประเมินบันทึกข้อมูลเข้าโปรแกรม COC R9 เพื่อส่งข้อมูลผู้ป่วยให้หน่วยบริการในพื้นที่

ขั้นตอนที่ 3 การเข้าถึงผู้ป่วย

ทีมหมอครอบครัว (Family Care Team) จะเป็นผู้เข้าไปดูแลผู้ป่วยในพื้นที่ โดย LTC Center เป็นผู้สนับสนุน ประสานงานการดูแลสุขภาพผู้ป่วยระยะยาวในพื้นที่ ในเขตอำเภอเมือง LTC Center ของโรงพยาบาล จังหวัดเป็นผู้สนับสนุน อำเภออื่น LTC Center ของโรงพยาบาลชุมชนเป็นผู้สนับสนุน สำหรับโรงพยาบาลที่ยังไม่มี LTC Center อาจใช้ COC Center เป็นผู้ดูแลสนับสนุน ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การเข้าถึงผู้ป่วย LTC

ขั้นตอนที่ 4 การดูแลสุขภาพต่อเนื่อง

การดูแลผู้ป่วยที่มีหมอบครบถ้วนต้องทำการดูแลแบบองค์รวมทั้งกาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ โดยมีเป้าหมายหลักที่การฟื้นฟูผู้ป่วย แต่ก็จำเป็นต้องดูแลปัญหาที่แวดล้อมผู้ป่วยอยู่เพราะอาจส่งผลต่อการฟื้นฟูผู้ป่วยได้ แนวทางการดูแลผู้ป่วยประกอบด้วย

1. การรักษาที่เหมาะสม (Optimal Medical Care) หมายถึง การวางแผนเป้าหมาย และกระบวนการรักษาที่เหมาะสมสำหรับผู้ป่วยแต่ละรายให้ใกล้เคียงกับมาตรฐานการรักษาที่ดีที่สุด ภายใต้ข้อจำกัดของครอบครัวคนไข้ บางครั้งอาจไม่ใช่เป้าหมายที่ดีที่สุด แต่เป็นเป้าหมายที่เป็นไปได้ดีที่สุด

2. การดูแลด้านจิตใจ (psychological care) ผู้ป่วยระยะยาว มักมีความรู้สึกสูญเสีย และความไม่มั่นใจอยู่ตลอดเวลา ซึ่งความรู้สึกทั้งสองนี้เป็นอุปสรรคต่อความตั้งใจในการฟื้นฟู ทีมหมอบครบถ้วนจึงต้องคอยประคับประคองความรู้สึกให้ผู้ป่วยมีความหวัง และความเชื่อมั่นต่อตนเอง และต่อทีมที่ดูแลอยู่เสมอ

3. การดูแลผู้ดูแลผู้ป่วย (caregiver care) การฟื้นฟูและการดูแลชีวิตประจำวันล้วนต้องใช้ผู้ดูแลผู้ป่วยเข้ามาช่วย ดังนั้นการดูแลผู้ดูแลผู้ป่วยจึงมีความสำคัญเทียบเท่าการดูแลผู้ป่วย ทีมหมอบครบถ้วนต้องยอมรับความเป็นจริง และประนีประนอมเป้าหมายที่เป็นได้จริง กับเป้าหมายฟื้นฟูสูงสุดของผู้ป่วย โดยระวังไม่ให้ภาระการดูแลตกหนักกับผู้ดูแลผู้ป่วยเกินไป และต้องให้ผู้ดูแลผู้ป่วยได้พักบ้าง

4. การส่งเสริมการช่วยเหลือตัวเอง (self-care) ด้วยการใช้อุปกรณ์ช่วย และการปรับสภาพบ้าน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ป่วยดูแลกิจวัตรประจำวันได้ (ADL-activity of daily living) โดยพึ่งพาญาติให้น้อยที่สุด พบว่าการปรับสภาพบ้าน หรือการทำเครื่องช่วยต่างๆ นั้น ไม่สามารถให้เพียงคำแนะนำแก่ญาติได้ แต่ทีมหมอบครบถ้วนเชิงรุกควรร่วมทำไปด้วยกันกับญาติด้วยทางโรงพยาบาลอาจตั้งทีมกายอุปกรณ์และปรับสภาพบ้านเป็นทีมย่อยขึ้นมาอีกทีมหนึ่ง โดยมีนักกายอุปกรณ์/นักกายภาพบำบัดและช่างเป็นแกน

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาสู่การดูแลตนเอง

เมื่อต้องการจำหน่ายผู้ป่วย (discharge) ออกจากระบบนั้น ควรแน่ใจว่าผู้ป่วยสามารถดูแลตัวเองได้แล้ว โดยมีปัจจัยพิจารณา 5 ประการ กล่าวคือ

1. สุขภาพ ผู้ป่วยจะต้องได้รับการดูแลจนอาการของโรคคงที่ ได้รับการฟื้นฟูถึงเป้าหมาย และสามารถมารับการรักษาต่อเนื่องได้
2. กิจกรรมประจำวัน (ADL) ผู้ป่วยควรช่วยเหลือตัวเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้มากที่สุด พึงพินิจพิจารณาให้น้อยที่สุด ทีมหมอครอบครัวควรพิจารณาเครื่องช่วยหรือการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยมากที่สุด
3. รายได้ ผู้ป่วยและครอบครัวควรมีความสามารถในการหารายได้เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อความต้องการพื้นฐานได้อย่างพอเพียง รวมถึงสวัสดิการต่างๆ ที่ผู้ป่วยพึงมีพึงได้
4. การศึกษา รวมถึง การศึกษาตามระบบ การศึกษาพิเศษ และการเรียนรู้เพื่อการประกอบอาชีพใหม่ที่จำเป็น ทีมหมอครอบครัวควรติดต่อประสานงานเพื่อให้ผู้ป่วยได้รับการศึกษาที่จำเป็นนั้น
5. คุณค่าในครอบครัวและสังคม ผู้ป่วยต้องเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มิใช่คนพิการที่ทำอะไรไม่ได้ หากเป็นไปได้ควรให้ผู้ป่วยมีชีวิตทางสังคมใกล้เคียงเดิมมากที่สุด

ความสัมพันธ์ของการดูแลผู้ป่วยระยะยาว (LTC) กับ การดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) ระบบส่งต่อผู้ป่วย (Referral System) ทีมหมอครอบครัว (Family Care Team - FCT) และทีมฟื้นฟูสภาพ (Rehabilitation Team - RT)

การดูแลผู้ป่วยระยะยาว (LTC) เป็นการจัดบริการสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) ระบบส่งต่อผู้ป่วย (Referral System) ทีมหมอครอบครัว (FCT) และทีมฟื้นฟูสภาพ (RT) เพื่อป้องกันความสับสนในการจัดบริการ จำเป็นต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการจัดบริการสุขภาพเหล่านั้น โดยพบว่า การดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) การดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) และการส่งต่อผู้ป่วย (Referral System) เป็นระบบการดูแลผู้ป่วยที่จัดให้มีขึ้นภายในเครือข่ายบริการสุขภาพ เป็นระบบที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงพยาบาลด้วยกัน และระหว่างโรงพยาบาลกับการดูแลที่บ้านผู้ป่วย การจัดบริการทั้ง 3 มีความแตกต่างกันตามบทบาทหน้าที่ดังนี้

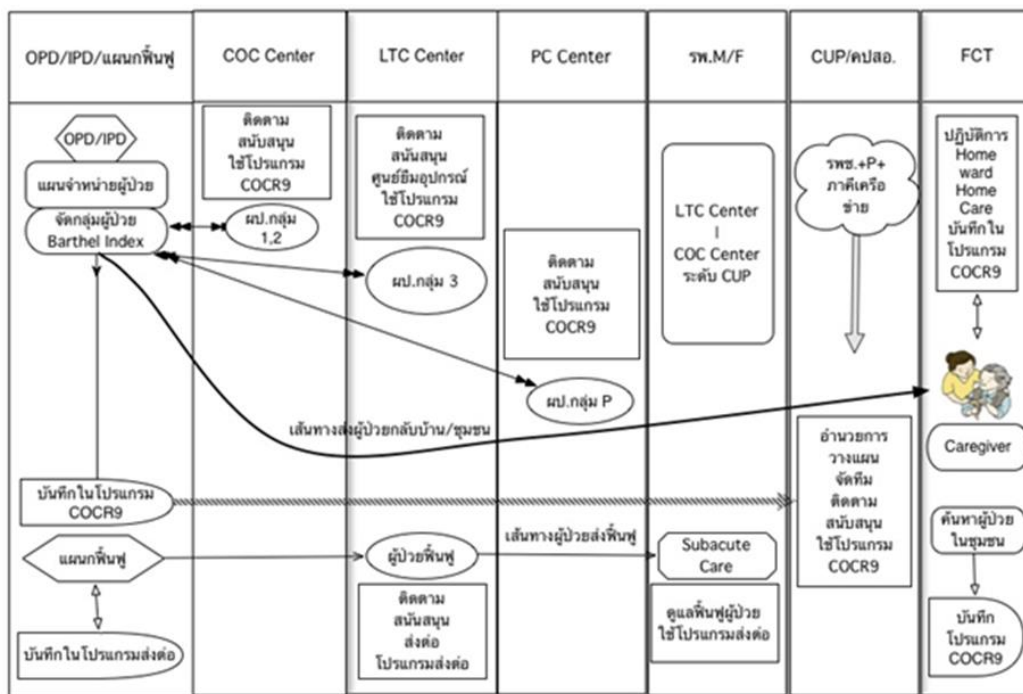
1. ระบบส่งต่อผู้ป่วย (Referral System) รับผิดชอบการ Refer In, Refer out, Refer back, Refer receive ระหว่างโรงพยาบาลด้วยกันตั้งแต่ระดับ A,S,M,F,P รวมถึงการส่งต่อผู้ป่วยที่รักษาจนปลอดภัยแล้ว ไปรับการฟื้นฟูสภาพต่อที่โรงพยาบาลชุมชน (Subacute refer)
2. การดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC) เป็นระบบที่จัดขึ้นเพื่อดูแลต่อเนื่องในผู้ป่วยกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2
3. การดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) เป็นระบบที่จัดให้มีขึ้น เพื่อดูแลในระยะยาวในผู้ป่วยกลุ่มที่ 3 ทั้งที่มีการส่งกลับไปดูแลที่บ้าน (Home ward) และส่งต่อไปรับการบริการฟื้นฟูต่อที่โรงพยาบาลชุมชนระดับรอง (Subacute care)

ทั้งนี้ การจัดบริการดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) ถ้าพิจารณาบทบาทหน้าที่ในเชิงปฏิบัติงาน สามารถแบ่งระดับการปฏิบัติงาน ได้เป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับจังหวัด มีหน้าที่กำหนดนโยบาย จัดทำข้อกำหนด/ข้อตกลงในการจัดบริการ ติดตามและประเมินผลงาน สิ่งที่ต้องทราบคือ มีใครเกี่ยวข้อง (FCT, COC, Case Manager, Care Manager)บ้าง เป้าหมายผู้ป่วยทุกกลุ่มเป็นใครบ้าง เป็นโรคอะไร จำนวนเท่าไร
2. ระดับโรงพยาบาล โดยศูนย์ดูแลสุขภาพระยะยาวมีบทบาทเป็น Care Manager ระดับอำเภอ หน้าที่วางแผนเชิงระบบ สนับสนุนวิชาการ ความรู้ วัสดุอุปกรณ์ ทีมสหวิชาชีพสนับสนุนการให้บริการตามบทบาทหน้าที่

ดังกล่าวข้างต้น แก่ทีมหมอบครอบครัว (FCT) และผู้ดูแลผู้ป่วย (Caregiver) รวมทั้งครอบครัว ประสานเชื่อมโยง ตั้งแต่ระดับ A ถึง P จนถึงชุมชน ผู้ดูแลผู้ป่วย (Caregiver) และครอบครัว สิ่งที่ต้องทราบคือ มีใครเกี่ยวข้องบ้าง เป้าหมายผู้ป่วยทุกกลุ่มเป็นใครบ้าง เป็นโรคอะไร จำนวนเท่าไร ได้รับการดูแลอย่างไร

3. ระดับปฏิบัติการ ปฏิบัติการโดย RT สำหรับ Subacute care และ FCT สำหรับผู้ป่วยที่ส่งกลับบ้าน ภายใต้การจัดการของ CUP หรือ คปสอ. จึงเปรียบเสมือนเป็น “ทัพหน้า” ในการเข้าถึงผู้ป่วยให้ได้รับการดูแล โดยกลวิธีที่สำคัญคือการเยี่ยมบ้าน (Home Health Care) หรือ การจัดบริการ Home ward การสอน Caregiver ในการดูแลผู้ป่วย (อาจคนในชุมชน ญาติ จิตอาสา ผู้ดูแลที่ได้รับการจ้างหรือ อสม) ทำการพัฒนาทักษะการดูแล เช่น Palliative, Stroke, STEMI, Trauma และอื่นๆ โดยใช้เครือข่าย รพศ./รพท.สอนต่อรพช., รพช.สอนต่อรพสต., รพสต.สอนชุมชน ต้องมีชื่อระดับรายบุคคล ว่า ใครคือ Care Manager ใครคือ Caregiver ความสัมพันธ์การจัดการบริการทั้ง 3 ประเภท รวมถึง FCT สามารถเกิดได้โดยกระแสของงาน ตามภาพที่ 3

ภาพที่ 3 กระแสงานจากตติยภูมิถึงชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) กับการดูแลผู้ป่วยต่อเนื่อง (COC)

เมื่อผู้ป่วยได้รับการจำหน่ายจากแผนกผู้ป่วยนอก (OPD) หรือแผนกผู้ป่วยใน (IPD) ของโรงพยาบาลเพื่อไปรับการดูแลต่อเนื่องที่บ้าน พยาบาลประจำแผนกจะเป็นผู้ประเมินผู้ป่วยด้วย Barthel Index แล้วจัดกลุ่มผู้ป่วยว่าอยู่ในกลุ่มใด ถ้าเป็นผู้ป่วย กลุ่ม 3 จะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของศูนย์ LTC ส่วนศูนย์ COC จะรับผิดชอบผู้ป่วยในกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2

ความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) กับการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (PC)

การดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) จะดูแลผู้ป่วยในกลุ่ม 3 ผู้สูงอายุ คนพิการ ในชุมชน และผู้ป่วยที่ส่งต่อจากโรงพยาบาลระดับ A,S ไปรับการฟื้นฟูสภาพที่โรงพยาบาลระดับ M,F ส่วนการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (PC) ถือว่าเป็นการดูแลอย่างต่อเนื่อง และเป็นการดูแลสุขภาพระยะยาวในช่วงสุดท้ายของชีวิต

ความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) กับทีมหมอประจำครอบครัว (FCT)

เมื่อผู้ป่วยได้รับการจำหน่ายและได้รับการจัดกลุ่มเป็นกลุ่ม 3 จะมีการส่งข้อมูลผู้ป่วยเข้าสู่ระบบ COCR9 ให้ศูนย์ LTC ของโรงพยาบาลและทีม FCT ทราบ เพื่อดำเนินการดูแลสุขภาพที่บ้าน (Home Health Care) หรือจัดบริการเตียงผู้ป่วยที่บ้าน (Home ward) และทำการตอบกลับข้อมูลเมื่อได้ดำเนินการแล้ว ความสัมพันธ์จะเป็นในลักษณะศูนย์ LTC เป็นฝ่ายอำนวยความสะดวก ประสานงาน สนับสนุนอุปกรณ์และทีมสหวิชาชีพ ส่วนทีม FCT เป็นผู้ปฏิบัติการในการดูแลผู้ป่วยและตอบกลับการเยี่ยม รวมทั้งการค้นหาผู้ป่วยในชุมชนที่ตกสำรวจจากระบบบันทึกแล้วนำเข้าสู่ระบบ COCR9 เพื่อทำการดูแลผู้ป่วยต่อไป

ความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) กับศูนย์ส่งต่อผู้ป่วย (Referral center)

ผู้ป่วยบางโรคจากแผนกผู้ป่วยนอก (OPD) แผนกผู้ป่วยใน (IPD) และแผนกฟื้นฟูสภาพของโรงพยาบาล เช่น ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง ผู้ป่วยอุบัติเหตุทางสมอง ผู้ป่วย Multiple Injury ผู้ป่วย Multiple Fracture ผู้ป่วย Spinal Cord Injury และ ผู้ป่วย Amputation ถึงแม้จะได้รับการรักษาจนพ้นขีดอันตรายแล้ว แต่ยังคงจำเป็นต้องมีการฟื้นฟูสภาพ เพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนหรือความพิการต่อในโรงพยาบาล ในขณะที่เตียงรองรับผู้ป่วยในโรงพยาบาลระดับ A, S มีความจำกัด จำเป็นต้องจำหน่ายเพื่อส่งต่อไปรับการฟื้นฟูสภาพต่อที่แผนกผู้ป่วยในของโรงพยาบาลระดับ M, F

ดังนั้นศูนย์ส่งต่อผู้ป่วย (Referral center) จะเป็นผู้ประสานงานและส่งข้อมูลผู้ป่วยเข้าโปรแกรมระบบส่งต่อผู้ป่วย แล้วศูนย์ LTC ของโรงพยาบาล M, F รับผู้ป่วยเข้าไว้ในดูแลต่อไป จนผู้ป่วยมีอาการดีขึ้นหรือส่งกลับไปดูแลต่อที่บ้านตามระบบที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างการดูแลสุขภาพระยะยาว (LTC) กับทีมฟื้นฟูสภาพ (RT)

ผู้ป่วยในกลุ่ม 3 รวมทั้งผู้สูงอายุและคนพิการในความรับผิดชอบของ LTC ทั้งที่ส่งไปดูแลต่อที่บ้านและส่งต่อไปรับการฟื้นฟูที่โรงพยาบาลชุมชน ต้องการการสนับสนุนจากทีมฟื้นฟูสภาพ (RT) ได้แก่ แพทย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู นักกายภาพบำบัด นักกายอุปกรณ์ พยาบาลฟื้นฟู นักฟื้นฟูสภาพ ฯลฯ เพื่อทำการฟื้นฟูสภาพของผู้ป่วยเพื่อป้องกันหรือบำบัดความพิการที่อาจเกิดขึ้นหรือเกิดขึ้นแล้ว

และประการสุดท้าย สหวิชาชีพชุมชนสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว ที่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อน นับตั้งแต่กระบวนการสรรหาคนทำงานในฐานะอาสาสมัคร และการรับผิดชอบหน้าที่ต่างๆของการเป็นทีมสหวิชาชีพชุมชนที่จำเป็นต้องปฏิบัติหน้าที่ตามแผนทุกเดือน

ข้อเสนอแนะ

รัฐต้องส่งเสริมองค์ความรู้และพัฒนาอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และจิตอาสาให้เป็นผู้ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล ผู้สูงอายุได้รับการฟื้นฟู พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่และการเสริมสร้างศักยภาพ

ในช่วงปลายสหัสวรรษที่ผ่านมา ปัญหาสุขภาพของประเทศไทยเปลี่ยนจากโรคติดต่อ มาเป็นโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง อันเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งสังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ปัญหาสุขภาพใหม่ที่ประสບอยู่ไม่ว่าจะเป็นโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ซึ่งมักจะตามมาด้วยโรคหลอดเลือดสมอง มีอาการอัมพฤกษ์ อัมพาต ทำให้มีความพิการตามมา

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนอกเหนือจากปัญหาผู้สูงอายุดังกล่าวแล้ว ยังมีผู้ป่วยอื่นที่เป็นผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิงผู้อื่นในการดูแลสุขภาพ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง ผู้พิการ ผู้ที่มีภาวะทุพพลภาพ อันเนื่องมาจากการเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ผู้ป่วยจิตเวช และภาวะสมองบกพร่อง

ผู้มีภาวะพึ่งพิงเป็นกลุ่มผู้ด้อยโอกาส และมีความยากลำบากในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข ขณะเดียวกันก็มีปัญหาในการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบบริการในการดูแลสุขภาพต่อเนื่องในระยะยาว

อาจแบ่งผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิงตามภาวะพึ่งพิง หรือความรุนแรงของโรคโดยการคัดกรองของแผนกผู้ป่วยนอก/ผู้ป่วยในของโรงพยาบาล และตามข้อตกลงของทีมสหวิชาชีพ เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม 1 ไม่มีภาวะแทรกซ้อน ผู้ป่วยสามารถช่วยเหลือตนเองได้ แต่ได้รับการแนะนำให้ติดตาม เช่นผู้ป่วยหลังคลอด มีการดูแลต่อเนื่องไม่เกิน 6 สัปดาห์ หลังจากออกจากโรงพยาบาล

กลุ่ม 2 ผู้ป่วยติดบ้าน คือกลุ่มผู้ป่วยที่มีการดำเนินของโรค ทำให้มีข้อจำกัด ช่วยเหลือตนเองได้ไม่เต็มที่ ต้องการผู้ดูแล หรือคนช่วยเหลือในการทำกิจกรรมบางส่วน มีการดูแลต่อเนื่องอยู่ในระหว่าง 3 – 6 เดือนหลังจากออกจากโรงพยาบาล

กลุ่ม 3 ผู้ป่วยติดเตียง คือกลุ่มผู้ป่วยที่มีภาวะพึ่งพิง หมายถึง ผู้ป่วยที่มี ADL Barthel Index ตั้งแต่ 4/20 ลงมาทุกราย เช่น กลุ่มผู้ป่วยที่มีโรคเรื้อรัง หรือผู้สูงอายุที่ทำให้เกิดความพิการ และจำกัดความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันด้วยตนเอง หรือมีอุปสรรคทางการแพทย์ติดตัวกลับบ้าน จำเป็นต้องมีผู้ดูแลช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวัน มีการดูแลต่อเนื่องระยะยาวของช่วงชีวิต

กลุ่ม P ผู้ป่วยระยะสุดท้ายของชีวิต (Palliative care) เป็นกลุ่มผู้ป่วยที่เจ็บป่วยด้วยโรคที่ไม่อาจรักษาให้หายขาดได้ ผู้ป่วยที่มีชีวิตอยู่ไม่นาน หรือผู้ป่วยที่อยู่ในระยะสุดท้ายของชีวิต โดยพิจารณาจากผู้ป่วยมะเร็งระยะที่ 4 หรือผู้ป่วยที่มี Palliative Performance Score (PPS) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30

ทั้งนี้การเข้าถึงบริการสุขภาพสำหรับผู้มีภาวะพึ่งพิงในกลุ่มที่ 3 มีความยากลำบาก เนื่องจากต้องพึ่งพาผู้อื่นในการดูแลสุขภาพและมีความยุ่งยากในการเคลื่อนย้าย มีต้นทุนสูงในการเข้าถึงบริการโดยเฉพาะในเขตชนบทที่ไม่มียานพาหนะของตนเอง มีข้อมูลว่า แม้ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองในเขตอำเภอเมือง ซึ่งมีนักกายภาพบำบัดให้บริการในโรงพยาบาลมานานแล้ว แต่ก็ยังเข้าถึงบริการได้น้อยมาก

การดูแลผู้ป่วยระยะยาวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากครอบครัวหรือญาติในการดูแลและให้บริการ รวมถึงการปรับสภาพแวดล้อม และที่อยู่อาศัยให้เอื้อต่อการดูแลด้วย เช่น ที่นอน พื้นบ้าน สถานที่ขับถ่าย ฯลฯ เพื่อให้การดูแลมีประสิทธิภาพ ทีมสุขภาพจึงจำเป็นต้องออกไปประเมินและให้คำแนะนำในการปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการดูแล และต้องมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการดูแลด้านสังคมอีกด้วย

และประการสุดท้ายคือ ระบบบริการปฐมภูมิยังมีข้อจำกัดด้านบุคลากรทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ การดูแลสุขภาพต่อเนื่องที่บ้าน มีปัญหาด้านบุคลากรและผู้ดูแล (caregiver) ที่ไม่เพียงพอทั้งยังขาด

ความรู้และทักษะ ขาดการสนับสนุนด้านอุปกรณ์ทางการแพทย์ เมื่อกลับไปดูแลต่อที่บ้าน รวมทั้งขาดการเชื่อมโยงข้อมูลในการดูแลต่อเนื่องและองค์ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน

โครงการวิจัยที่ 5 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : Participation Process of people sector for sustainable Tourism planning, Na Khum, Ban Khok district, Uttaradit

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

ประเด็นที่หนึ่ง การสร้างรูปแบบมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

ในประเด็นเรื่องการสร้างรูปแบบมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี สามารถนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นมาอธิบายโดยการมีส่วนร่วมตามความหมาย คือ การที่ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาตั้งแต่จุดเริ่มต้น ตั้งแต่การวางแผนแนวคิดไปจนถึงสิ้นสุดการทำกิจกรรมการพัฒนาด้วยกัน กล่าวคือมุ่งเน้นถึงการให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรม หรือโครงการพัฒนาที่จักต้องมาจากการเริ่มต้นกำหนด และวิเคราะห์ปัญหาโดยประชาชนเป็นหลัก ทั้งนี้ยังรวมถึงการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคล ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนา การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่หมายความเพียงการดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่ผู้นำท้องถิ่นคิด หรือจัดทำขึ้น เพราะแท้จริงแล้วในหมู่บ้านหรือชุมชนต่างๆ มีกิจกรรม และวิถีดำเนินงานของตนอยู่แล้ว ประชาชนมีศักยภาพที่จะพัฒนาหมู่บ้านของตนได้ แต่ผู้บริหารการพัฒนาไม่สนใจสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยพยายามสร้างสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อให้ได้ชื่อว่าเป็นความคิด หรือโครงการของตน จากความหมายดังกล่าวภายหลังจากการที่คณะผู้วิจัยลงพื้นที่พบว่าประชาชนในตำบลนาขุมมีพฤติกรรมในการแสดงการมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาที่เกิดขึ้นในพื้นที่โดยเฉพาะประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบการนำเสนอปัญหาในชุมชนซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาให้กลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโดยประชาชนในพื้นที่ มองว่าข้อดีของตำบลนาขุมเป็นชุมชนมีรากฐานทางวัฒนธรรมที่สืบต่อมายาวนานที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเข้ามาสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ประชาชนคนรุ่นใหม่เกิด ความสำนึกตระหนักในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความอุดมสมบูรณ์ การมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาในหลากหลายมิติ ซึ่งสามารถรองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนได้

ทั้งนี้การมีส่วนร่วมดังกล่าวนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบและวางแผนการท่องเที่ยวซึ่งในประเด็นนี้การวางรูปแบบการท่องเที่ยวกระทำภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยมีการให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้อง และให้ชุมชนท้องถิ่น และสร้างจิตสำนึกให้ทุกฝ่ายร่วมกันรับผิดชอบต่อระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ทั้งนี้รวมถึงการเดินทางไปยังสถานที่

ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา ชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพธรรมชาติ สภาพสังคม วัฒนธรรม และชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงนำมาสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่โดยพบว่าในตำบลนาขุมได้มีการสร้างแนวคิดทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผสมผสานเข้ากับเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นถิ่นกล่าว คือ ในตำบลนาขุมวัฒนธรรมถือเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดั่งงาม ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณสถาน เป็นต้น วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ ขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ถือเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบันทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ ฉะนั้นวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนี้ที่มีการสั่งสม สืบสาน และได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต จากระบบฐานคิดดังกล่าวจึงก่อให้เกิดกระบวนการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวขึ้นมาโดยเริ่มจากตำบลนาขุมชุมชนแห่งนี้ได้จัดตั้งการมีแหล่งศูนย์รวมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือหลักในการพึ่งพาตนเอง เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดสถานะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่นี้จึงเป็นแนวทางในการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรหรือผู้สนใจเป็นหลักนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน โดยเน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคมประกอบด้วย

1) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ 2) ศูนย์การเรียนรู้เลี้ยงสัตว์ปีก 3) ศูนย์การเรียนรู้เลี้ยงสัตว์น้ำ ในกระชัง ในบ่อ 4) ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้า 5) ศูนย์การเรียนรู้ดอกไม้จันทน์ 6) ศูนย์การเรียนรู้จริงหรีด 7) ศูนย์การเรียนรู้ไก่ กบและปลาตุ๊ก 8) ศูนย์การเรียนรู้กล้วยฉาบ 9) ศูนย์การเรียนรู้ไม้กวาด 10) ศูนย์การเรียนรู้แหนม 11) ศูนย์การเรียนรู้ไข่เค็ม 12) ศูนย์การเรียนรู้ตัดฝัานาขุม 13) ศูนย์การเรียนรู้ทำผัก ทำปุ๋ย ทำบ่อดิน

ฉะนั้น จากประเด็นเรื่องการสร้างรูปแบบมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิษฐ์ สะท้อนให้เห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ในการเสนอปัญหาและวางแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โดยใช้ฐานคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวทางหลักในการพัฒนา ดังนั้นโครงการที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาดังกล่าวจึงได้การสร้างศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปองผล ธวัชวิทยกุล และคณะ (2550) ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ พบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เดินทางมาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม เพราะความน่าสนใจของวิถีชีวิตเกษตรกรรม กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวต้องการมากที่สุดคือกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ไว้ดังนี้ ด้านการพัฒนาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เน้นการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววันั้นๆ ด้านการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว กลยุทธ์พัฒนาด้านการตลาด

และประชาสัมพันธ์ และกลยุทธ์พัฒนาด้านอื่นๆเช่น ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ และยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาระบบสนับสนุนการท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมถึงงานวิจัยของพรรณิ จุฑานนท์ (2550) การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาทะเล โดยความร่วมมือของชุมชนบ้านนาทะเล หมู่ 5 ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านนาทะเลมีศักยภาพที่สามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยพบว่าปัจจัยที่มีผลในการทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ที่คนในชุมชนได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และสามารถดำรงรักษาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมจากภายนอก เช่น ภูมิปัญญาเกี่ยวกับอาหารพื้นบ้านและวัฒนธรรมการกิน ภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรม และความเข้มแข็งของชุมชน เนื่องจากเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ประกอบกับมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน มีผลให้คนในชุมชนภายใต้การนำของผู้นำอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีความกระตือรือร้นและพร้อมให้ความร่วมมือกันเพื่อพัฒนาชุมชนในด้านการท่องเที่ยว

ประเด็นที่สอง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุมอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์

ในประเด็นเรื่องข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุมอำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ ในประเด็นนี้ได้้นำแนวคิดเรื่องยุทธศาสตร์และแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) มาอธิบายกล่าวคือ ในแผนพัฒนาฉบับนี้ได้เน้นนำ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญาทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสมส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืนการจัดทาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทาบนพื้นฐานของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)รวมทั้งการปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนี้ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาค และระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องเพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้งร่วมจัดทารายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ” ฉะนั้นจากความหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจข้างต้นจะเห็นว่าในพื้นที่ตำบลนาขุมได้มีการจัดทำแนวทางการจัดการท่องเที่ยวตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ โดยได้มีการทำเป็นปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยว 12 เดือน ตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุตรดิตถ์ ประกอบ คือ

เดือนมกราคม	ได้แก่ ภูน้ำริน, ภูหลง, ชำแอ้แล้, ภูป่าแฝก, อ่างเก็บน้ำ, ประเพณีกองบุญข้าวเปลือก
เดือนกุมภาพันธ์	ได้แก่ ภูน้ำริน, ภูหลง, ชำแอ้แล้, ภูป่าแฝก, อ่างเก็บน้ำ, ประเพณีกองบุญข้าวเปลือก
	เทศกาลมะขามนาขุม ธิตามะขามหวาน
เดือนมีนาคม	ได้แก่ ประเพณีกองบุญข้าวเปลือก ผักหวานและไข่มดแดง
เดือนเมษายน	ได้แก่ รดน้ำศาลปู่ตา, นางเทียม, หน่อไม้ป่า, ผักหวานและไข่มดแดง
เดือนพฤษภาคม	ได้แก่ สัปดาห์รด, หน่อไม้ป่า
เดือนมิถุนายน	ได้แก่ สัปดาห์รด ลำไย หน่อไม้ป่า เห็ดเผาะ เห็ดหน้าคร้า เห็ดโคน เห็ดก่อ

เดือนกรกฎาคม	ได้แก่ แห่เทียนเข้าพรรษาต้นผึ้ง เงาะ แก้วมังกร สับปะรด ลำไย เห็ดเผาะ เห็ดน้ำเต้า เห็ดโคน เห็ดก่อ ข้าวต้มหัวหงอก ข้าวต้มหมก
เดือนสิงหาคม	ได้แก่ เงาะ แก้วมังกร เห็ดเผาะ เห็ดหน้าเต้า เห็ดโคน เห็ดก่อ ฝรั่ง
เดือนกันยายน	ได้แก่ เงาะ แก้วมังกร
เดือนตุลาคม	ได้แก่ ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว
เดือนพฤศจิกายน	ได้แก่ ประเพณีลงแขกเกี่ยวข้าว ลอยกระทง เทพินางพามาศ
เดือนธันวาคม	ได้แก่ ภูน้ำริน, ภูหลง, ข้าแฉ่แล้, ภูป่าแฝก, อ่างเก็บน้ำ ประเพณีกองบุญข้าวเปลือก

จากปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยว 12 เดือน ตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี สะท้อนให้เห็นว่าในชุมชนนาขุมได้มีการพัฒนาแนวทางการท่องเที่ยวในชุมชนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีรูปแบบที่เป็นรูปธรรมโดยแบ่งออกเป็นวิธีการทำงานดังนี้ 1. การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยเพจประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี 2. จัดทำแผนปฏิบัติการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี 3. กำหนดกิจกรรมปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวในตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี 4. จัดโครงการเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้า การลงทุนด้านการท่องเที่ยว 5. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน 6. โครงการคัดแยกขยะและพัฒนาขยะโดยชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว จากการดำเนินการดังกล่าวทางประชาชนตำบลนาขุมได้เสนอแนะให้หน่วยงานของรัฐเข้ามาดูแลโดยให้การสนับสนุนและช่วยเหลือให้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้พื้นที่ตำบลนาขุมเป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามรูปแบบของปฏิทินการท่องเที่ยวที่มีการเสนอไว้

นอกจากนี้ในประเด็นดังกล่าวยังได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจด้านการท่องเที่ยวมาอธิบายร่วมด้วยซึ่งกล่าวคือ การกระจายอำนาจด้านการท่องเที่ยวในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการถ่ายโอนภารกิจจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว มาสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสำหรับภารกิจที่มีการถ่ายโอนคือ การวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุงดูแลรักษาสถานที่ท่องเที่ยว การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ จากความหมายดังกล่าวภายหลังจากคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่พบว่าในตำบลนาขุมเป็นแหล่งพื้นที่ศึกษาที่ประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการจัดการและออกแบบแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระจายอำนาจด้านการท่องเที่ยวโดยไม่รอฟังฟังการสนับสนุนแต่เพียงภาครัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้ได้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรีย์ บุญญาบุณย์ และคณะ (2550) ทำการศึกษา การจัดการท่องเที่ยวชุมชนภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาชุมชนประวัติศาสตร์ขุนตาล อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่าตำบลปลาตึก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินการโดยคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับนักวิจัย โดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลครัวเรือนและข้อมูลพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นจากผู้บริหาร พระสงฆ์ นักวิชาการท้องถิ่น ตัวแทนองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งการจัดประชุมเพื่อพิจารณาทางเลือกในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแผนการจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ แผนงาน และโครงการ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านคมนาคมและโครงสร้างพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

การสร้างรูปแบบมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตำบลนาขุมขุมชนได้จัดตั้งการมีแหล่งศูนย์รวมการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ผลิต หรือผู้บริโภค พยายามเริ่มต้นผลิต หรือบริโภคภายใต้ขอบเขต ข้อจำกัดของรายได้ หรือทรัพยากรที่มีอยู่ไปก่อน ซึ่งก็คือ หลักในการพึ่งพาตนเอง เพิ่มขีดความสามารถในการควบคุมการผลิตได้ด้วยตนเอง และลดภาวะการเสี่ยงจากการไม่สามารถควบคุมระบบตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่นี้จึงเป็นแนวทางในการเรียนรู้ เพื่อให้เกษตรกรหรือผู้สนใจเป็นหลักนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชน โดยเน้นการเลือกปฏิบัติอย่างพอประมาณ มีเหตุมีผล และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองและสังคม ได้แก่ 1) ศูนย์การเรียนรู้เกษตรทฤษฎีใหม่ 2) ศูนย์การเรียนรู้เลี้ยงสัตว์ปีก 3) ศูนย์การเรียนรู้เลี้ยงสัตว์น้ำ ในกระชัง ในบ่อ 4) ศูนย์การเรียนรู้การทอผ้า 5) ศูนย์การเรียนรู้ดอกไม้จันทน์ 6) ศูนย์การเรียนรู้จริงหรือ 7) ศูนย์การเรียนรู้ไก่ กบและปลาตุ๊ก 8) ศูนย์การเรียนรู้กล้วยฉาบ 9) ศูนย์การเรียนรู้ไม้กวาด 10) ศูนย์การเรียนรู้แหยม 11) ศูนย์การเรียนรู้ไข่เค็ม 12) ศูนย์การเรียนรู้ตัดผ่านาขุม 13) ศูนย์การเรียนรู้ทำผัก ทำปุ๋ย ทำบ่อดิน

ในประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่โดยการมีการพัฒนาพื้นที่โดยออกแบบเป็นศูนย์การเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำให้เห็นว่านอกจากพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้แล้วพื้นที่ดังกล่าวยังส่งผลต่อการสร้างรูปแบบมีส่วนร่วมในการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยจากได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

การท่องเที่ยวถือเป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่รัฐบาลไทยมุ่งส่งเสริมนโยบายเรื่องการท่องเที่ยวอยู่เสมอ ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพในแต่ละพื้นที่นั้นถือเป็นการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเป็นอาชีพทางเลือกและเป็นการพัฒนาชุมชนได้อีกทางหนึ่ง ภายใต้แนวคิดและความคาดหวังที่ว่าเมื่อพื้นที่ใดก็ตามถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนพื้นที่นั้นได้ จะนำมาซึ่งการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การปรับปรุง และพัฒนาสภาพภูมิทัศน์และกายภาพให้ดีขึ้น ก่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาอาชีพ ลดอัตราการว่างงานของคนในชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน การส่งเสริมการลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านต่างๆ รวมถึงการลงทุนในธุรกิจบริการอื่นๆ และการพัฒนาคุณภาพสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นผลทางบวกของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ อันจะนำมาสู่การปรับทัศนคติของชุมชนต่อการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้ เป็นไปในทางบวกมากขึ้น และส่งผลถึงความร่วมมือของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนในอนาคต ดังนั้นหลังจากการรับฟังปัญหาด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี พบว่าต้นทุนทางสังคม ศักยภาพของกลุ่มอาชีพ รวมไปถึงเอกลักษณ์ของชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม และการสังเกตพฤติกรรม ข้อมูลที่ได้ดังกล่าวสามารถนำมาเสนอเป็นนโยบายการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุมโดยเรียกว่า ปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยว 12 เดือน ตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี โดยมีการดำเนินการ ได้แก่

1. การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยเพจประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี
2. จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี
3. กำหนดกิจกรรมปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวในตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

4. จัดโครงการเสริมสร้างโอกาสและแรงจูงใจเพื่อพัฒนาการค้า การลงทุนด้านการท่องเที่ยว
5. พัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีขีดความสามารถในการแข่งขัน
6. โครงการคัดแยกขยะและพัฒนาขยะโดยชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว

ฉะนั้น ในประเด็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี การริเริ่มและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการรักษาจุดขายการท่องเที่ยวในท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดอย่างต่อเนื่องนั้น จึงเป็นประเด็นปัญหาที่ทำนายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และตำบลนาขุมเองก็มีจุดแข็งในเรื่องของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบไม่ใช้สารเคมีรวมถึงการรวมกลุ่มอาชีพที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

ในการทำวิจัยนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมุ่งเน้นให้ประชาชนในพื้นที่รวมทั้งภาคีการพัฒนาภาครัฐได้มีการเรียนรู้และเข้าใจจริงทั้งในข้อมูลของชุมชนและปัจจัยแวดล้อมภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างทั่วถึง กว้างขวางโดยพร้อมเพรียงกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ต้องร่วมกันพิจารณากำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ทั้งนี้ในประเด็นเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ดังกล่าวจะประสบความสำเร็จและยั่งยืนต้องเกิดจากการร่วมมือกันในทุกๆ ภาคส่วนทั้งรัฐและเอกชน

2. หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในตำบลนาขุมโดยเฉพาะเรื่องปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยว 12 เดือน เพื่อที่จะให้โครงการได้รับความนิยมนจากนักท่องเที่ยวและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนในพื้นที่

โครงการวิจัยที่ 6 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเรื่องเล่า กรณีศึกษา ตำบลบ้านหนูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : The Development of Elders' Participation in Continuing Local Wisdoms through Narratives : The Case of Baan Nhoon Sub-district, Song District, Phrae Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเรื่องเล่า กรณีศึกษา ตำบลบ้านหนูน อำเภอสอง จังหวัดแพร่” เดิมทีนั้นมุ่งเป้ากลุ่มเป้าหมายในงานวิจัยเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ทว่าหากพิจารณาอย่างละเอียดแล้ว ในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนนั้นต้องอาศัยบุคคลทุกฝ่ายในท้องถิ่นทั้งปราชญ์ชาวบ้าน คนในชุมชน เด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ ตลอดจนหน่วยงานในพื้นที่ซึ่งต้องมีส่วนร่วมและเป็นเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาผู้ร่วมสร้างความรู้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ปราชญ์ชาวบ้านผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดเรื่องราวภูมิปัญญาอย่างน่าสนใจนั้นสะท้อนให้เห็นแง่มุมหลายประการ ควรค่าแก่การอภิปราย กล่าวคือ จะเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยที่ยังคงสร้างคุณค่า เปี่ยมด้วยความสามารถและศักยภาพที่สร้างคุณูปการต่อคนในชุมชนท้องถิ่นอย่างมหาศาล สังเกตได้จากการสั่งสมองค์ความรู้ จนกระทั่งการปฏิบัติจนเกิดความชำนาญกลั่นกรองออกมาจนกลายเป็นภูมิปัญญา จึงกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาปราชญ์ชาวบ้าน

ส่วนตัวกลายเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงพลังของกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งเป็นพลเมืองแข็งขัน (active aging) ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (long-life learning) กล่าวคือ เรียนรู้ภูมิปัญญาทั้งด้วยตนเองและจากบรรพบุรุษตั้งแต่เป็นเด็กและเยาวชน ปฏิบัติการเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน บางท่านยังคงถ่ายทอดสู่อนุชนรุ่นหลัง แม้ว่าเยาวชนให้ความสนใจในเรื่องราวดังกล่าวก็น้อยก็ตามที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ นิตยา สุวรรณเพชร (2554, น. 44-45) ที่ศึกษาพลังการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 378 ราย พบว่า โดยรวมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุอยู่ในด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้ สิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นควรสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุคือ การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในกิจกรรมชุมชนและสังคมซึ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสนับสนุนให้เกิดกระบวนการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิตเท่านั้น เพราะการทำให้เขารู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและสังคมเป็นการเสริมสร้างความภูมิใจในตนเองของผู้สูงอายุตลอดจนสะท้อนให้เห็นว่าเขาดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีในสังคม เช่นเดียวกับการที่ผู้สูงอายุปราชญ์ชาวบ้านได้บอกเล่าเรื่องราวภูมิปัญญาอันเป็นองค์ความรู้และการปฏิบัติที่ตนเองสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานนั้นหลายท่านรู้สึกภูมิใจในตนเอง (self esteem) อย่างน้อยที่สุดเขารู้สึกว่าตนเองยังคงมีคุณค่าและศักดิ์ศรี กิจกรรมชุมชนท้องถิ่นที่เป็นเรื่องราวภูมิปัญญาถูกบอกเล่าถ่ายทอดสะท้อนให้เห็นถึงการมีเครือข่ายทางสังคมให้ผู้สูงอายุปราชญ์ชาวบ้านรับรู้ว่าเขายังคงได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมอยู่

ขณะเดียวกัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างของตำบลบ้านหนอง อาทิจี พิธีกรรมบูชาท้าวทังสี่และการทำสมุนไพรรักษาตามคำบอกเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านผู้สูงอายุยังพบว่า ในการดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตทางสังคมยังเกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและศรัทธาอยู่ สอดคล้องกับงานศึกษาของสมจิต แดนสีแก้ว และคณะ (2540, น. 48-49) ที่ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการดูแลตนเองและการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่นค้นพบข้อมูลที่น่าสนใจว่า ผู้สูงอายุดูแลสุขภาพตนเองตามความเชื่อและประสบการณ์ที่ได้ถ่ายทอดกันมา เช่น ปวดเมื่อยตามตัว หลัง แขน ขา ก็จะมีบิณฑบาตตามบ้าน ทั้งนี้ผู้สูงอายุยังได้ใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการหารายได้บ้าง เช่น จักสาน ทอเสื่อ ปลูกผัก เลี้ยงไก่ ตลอดจนบทบาทต่อสังคมคือการร่วมหรือเป็นผู้นำกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีในชุมชน นอกจากนี้กิจกรรมการร้องเพลงพื้นบ้านโดยใช้ศิลปะท้องถิ่น เช่น การนำแคนและกลองมาเล่น ทำให้ผู้สูงอายุคลายความกังวล หัวเราะมากขึ้น สดชื่น และอยากเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมมากขึ้น การศึกษาภูมิปัญญาว่าด้วยการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้านผู้สูงอายุก็เช่นเดียว ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางอย่างเช่น การรำเสื่อลากหางถูกนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมทางสังคมอย่างโรงเรียนผู้สูงอายุอบต.บ้านหนอง ผู้สูงอายุเป็นผู้นำประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่น ทั้งนี้บางกรณีเช่น การทำสมุนไพรรักษาและการทอผ้าฝ้ายพื้นเมืองยังเป็นการที่ผู้สูงอายุปราชญ์ชาวบ้านตำบลบ้านหนองมีความพยายามใช้ภูมิปัญญาของตนเองในการแสวงหารายได้อยู่บ้าง

ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำเข้าสู่การพิจารณาเมื่อจะมีการรวมกลุ่มชมรม หรือเครือข่ายผู้สูงอายุเพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืนได้นั้น การศึกษาของ Vimolpun Nitipong (2002, p.90) ซึ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนากลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (self-help group) พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุได้ดีได้แก่ ความสามารถของผู้นำชุมชน การมีประสบการณ์ทำงานกับกลุ่มผู้สูงอายุมาก่อน มีการจัดประชุมเพื่อแบ่งปันความคิดและประสบการณ์เสมอ ในทางตรงกันข้าม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มประสบกับปัญหาสุขภาพที่เลวร้ายขึ้น การเดินทางที่ยากลำบาก โดยมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับปัจจัยที่ทั้งเอื้อและขัดขวางการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ ในการเรียนรู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจำต้องอาศัยการ

ช่วยเหลือซึ่งกันและกันของผู้สูงอายุ เช่น การทอดผ้าฝ้ายพื้นเมืองที่ต้องรื้อฟื้นความจำผ่านการเรียนรู้ร่วมกัน การสานต่อประเพณีท้องถิ่นที่ต้องอาศัยประสบการณ์ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้านผู้สูงอายุ การจัดตั้งกลุ่ม ชมรม และเครือข่ายโดยมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องนั้นจำเป็นต้องมีกระบวนการแบ่งปันความและและประสบการณ์ ขณะที่อีกประเด็นหนึ่งคือปัจจัยที่เป็นอุปสรรคนั้น ความห่วงใยของผู้สูงอายุปราชญ์ชาวบ้านสะท้อนอย่างชัดเจนว่า เมื่อหมดรุ่นนี้ไปแล้ว (ด้วยปัญหาสุขภาพหรือการตาย) ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะยังคงอยู่หรือสานต่อไปหรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นที่ชาวตำบลบ้านหนองต้องขบคิดต่อไป

ยิ่งไปกว่านั้น ประเด็นในการอภิปรายสุดท้ายว่าด้วยแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลบ้านหนอง การผนึกกำลังจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยให้เขาเป็นรู้สีกว่ามีความค่า เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสและเวทีให้เขาแสดงศักยภาพ ความสามารถ และประสบการณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาที่แต่ละท่านมี กอปรกับการสนับสนุนทางสังคมจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน อันหมายถึง งบประมาณ เวทีการเรียนรู้เพื่อจัดการทางภูมิปัญญา หน่วยงานโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาครัฐในเขตพื้นที่ สอดคล้องกับการศึกษาของ จันทนา สุ่มทา (2557, น. 99-104) ซึ่งพบว่า การสนับสนุนการมีส่วนร่วมหรือให้ผู้สูงอายุเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาท้องถิ่นนั้นจำเป็นต้องอาศัยทุนภายในคือ มีระบบคิด มีการจัดการทางภูมิปัญญา ผู้สูงอายุที่เป็นผู้นำ มีความเข้มแข็งทางความคิด และมีวิถีปฏิบัติโดยนำความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนเข้าสู่กระบวนการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ ยังต้องอาศัยทุนภายนอกคือ ภาคีองค์กรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาสนับสนุนทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ อีกทั้งกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย และที่สำคัญที่สุด การสืบสานภูมิปัญญาอย่างยั่งยืนได้นั้นจะเป็นไปไม่ได้เลยหากปราศจากการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากเครือข่ายเด็กและเยาวชนผู้เป็นคนรุ่นใหม่ อีกทั้งเป็นผู้จะนำทางท้องถิ่นไปสู่อนาคตที่ดีในวันข้างหน้าบนพื้นฐานของอัตลักษณ์ของท้องถิ่นและจิตสำนึกสาธารณะที่มีต่อชุมชน

ข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัยนี้มีอาจอ้างสิทธิในแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาบนฐานคิดของผู้วิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเท่านั้น ทว่าต้องเกิดขึ้นจากฉันทามติและความคิดริเริ่มของทั้งผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนผู้คนในชุมชนเป็นผู้สร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้เป็นรูปธรรมขึ้น ซึ่งมีแนวทางในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลบ้านหนองที่เป็นไปได้ นั้น คณะผู้วิจัยได้นำเสนอแล้วในหัวข้อแนวทางในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ทว่าประเด็นที่ควรมีการพัฒนาต่อยอดสืบไปถ้าต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลบ้านหนองนั้น มีประเด็นดังต่อไปนี้

1. การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่เชิงพาณิชย์ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหนอง หน่วยงานระดับอำเภอและจังหวัดควรชี้แนะแนวทางการตลาดกับปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนในตำบลบ้านหนองถึงช่องทางและโอกาสที่จะทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อยอดสู่เชิงพาณิชย์อย่างเป็นรูปธรรมขึ้น เช่น ภูมิปัญญาด้านงานฝีมือและภูมิปัญญาด้านการทำสมุนไพร เป็นต้น

2. จำเป็นต้องมีการศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานซึ่งบูรณาการเชิงพื้นที่ทั้งมิตินิเวศวิทยาและวัฒนธรรมอันเป็นทุนทางสังคมของตำบลบ้านหนอง

อำเภอสอง จังหวัดแพร่ โดยอาจมีหมู่บ้านนำร่องจัดตั้งโฮมสเตย์ซึ่งมีแนวโน้มได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.การจัดตั้ง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” (local museum) ที่บอกเล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นตำบล บ้านหนองและมีนันทรรคการจัดแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมอยู่ด้วย ทั้งนี้พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นยังสามารถดำเนินงานแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ที่ร่วมกับการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐานด้วย

4. หน่วยงานรัฐในพื้นที่ควรผลักดันให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปอยู่ในหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษามากขึ้น

5. หน่วยงานรัฐในพื้นที่ควรจัดตั้งกลุ่ม ชมรม และเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่อเนื่องโดยมีเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเพื่ออุดช่องว่างระหว่างวัย สร้างสายใยสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน เพราะเยาวชนเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ภูมิปัญญายังคงอยู่หรือเลือนหาย เมื่อเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างเยาวชนกับปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนกับคนทำงานเชิงวัฒนธรรมแล้ว ประเด็นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยั่งยืนก็จะเริ่มต้นดำเนินการได้

โครงการวิจัยที่ 7 ชื่อเรื่องภาษาไทย : แผนการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์พลังงานตำบลคลองน้ำไหลแบบมีส่วนร่วม

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : Inclusive Tourism Plan for Energy Preservation in Klong Nam Lai Sub-district

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การจัดตั้งโครงการตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวชุมชนตำบลคลองน้ำไหล

1. โครงการจัดตั้งคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยว

เป็นการกระตุ้นบุคลากรในท้องถิ่นให้จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างแพร่หลาย ซึ่งการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการโดยสมาชิกภายในชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมกลุ่มเป็นคณะบุคคลที่ได้รับการคัดเลือกจากสมาชิกในชุมชนให้เป็นตัวแทนของคนในชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในวางแผนพัฒนาและแก้ไขปัญหา ส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชน รวมถึงสร้างความสามัคคีของชุมชนในการรักษาประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สมาชิกชุมชนให้ความสำคัญรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแกนนำชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการประจำชุมชน

2. โครงการพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว

การสร้างศักยภาพบุคลากรในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้มีความรู้ เพิ่มความสามารถของบุคลากรในชุมชนให้มีความเข้าใจในแนวคิด หลักการทำงานของจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ความสามารถตั้งแต่การ

ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินงาน การสรุปบทเรียน เพื่อให้ตอบสนองความต้องการของชุมชนที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ เกิดผลประโยชน์ต่อประเทศชาติ โดยที่ผู้นำชุมชนจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนโครงสร้าง ระบบกลไกเพื่อขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความสำเร็จ โดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของชุมชนบนพื้นฐานความเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมีจุดขายที่หลากหลายทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต การอนุรักษ์ทั้งการพัฒนาในรูปแบบที่มีความยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

3. โครงการประเมินผลดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจำเป็นต้องมีเกณฑ์มาตรฐานในการบริหารจัดการชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุดในด้านการจัดการอย่างยั่งยืนของการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่นสังคมและคุณภาพชีวิต มีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน และด้านการบริการและความปลอดภัย ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้นำมาซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

4. โครงการหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว

ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลมีศักยภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพลังงาน มีปราชญ์ชุมชนที่ใช้การจัดการเรียนรู้ที่เน้นศักยภาพชุมชนเป็นสำคัญ มีการจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด การนำไปประยุกต์ใช้ และความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อให้ทุกคนได้เข้าถึงซึ่งการเรียนรู้ที่สามารถนำไปพัฒนา การส่งเสริมการเรียนรู้ที่เท่าเทียมกันจึงต้องอาศัยกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย มิใช่การมองไปข้างหน้าเพื่อเท่าทันเทคโนโลยีสมัยใหม่เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมองย้อนกลับไปถึงรากเหง้าแห่งความเป็นมาของมนุษย์ในชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักแห่งสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงถูกหยิบยกมาพิจารณาและเข้าสู่การประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการหลักสูตร เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่หลักสูตรทางการท่องเที่ยวชุมชน

5. โครงการสัมมาเพื่อเตรียมความพร้อมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำไหลต่างเห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับการพัฒนาพื้นที่ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์พลังงาน ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจะช่วยสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน เป็นที่มาของรายได้เสริม นอกฤดูการเกษตร โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งต่อยอดจากทรัพยากรเด่นของพื้นที่ ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาพื้นที่ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลได้ถูกพัฒนาเป็นแหล่งศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง แต่จากการศึกษาพบว่ายังมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนกับแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำไหลในฐานะผู้บริหารจัดการพื้นที่จึงควรจัดการสัมมนาเพื่อเตรียมความพร้อมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ถูกต้องและเกิดการกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงแก่ชุมชน

6. โครงการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวด้านพลังงาน, ธรรมชาติและประเพณี

ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยมีแกนนำทางการท่องเที่ยวพยายามที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวท้องถิ่นในประเทศของตนเอง เนื่องจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะสามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศ และนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจทั้งระดับประเทศและระดับภูมิภาค การท่องเที่ยวโดยชุมชนยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสืบทอดวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป สำหรับประเทศไทยการ

ท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการ ที่สร้างรายได้และก่อให้เกิดการจ้างงานในประเทศ อย่างไรก็ตามที่ท่ามกลางการแข่งขันของตลาดท่องเที่ยวที่สูงขึ้น กระแสการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงได้รับความสนใจเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว และมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมี ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้มีการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาสืบเนื่องมาเป็นเวลานาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จึงจัดโครงการพัฒนากิจกรรมในท้องถิ่นให้มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนตำบลคลองน้ำไหลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

7. โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลถือว่าเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามและอุดมสมบูรณ์ เช่น น้ำตกคลองน้ำไหล ซึ่งเป็นแหล่งรวมทรัพยากรทางธรรมชาติและสัตว์ป่านานาชนิด และมีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้เชิงอนุรักษ์พลังงาน เช่น การทำบ่อหมักก๊าซ การทำเตาซูปเปอร์อั้งโล่ เตาอย่างไร้ควัน เตาเผาถ่าน 200 ลิตร จักรยานสูบน้ำ ใช้โซล่าเซลล์ในการแปรรูปอาหารและผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น ทำให้ชุมชนนี้กลายเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นและเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานที่ต้องการมาศึกษาทางด้านการอนุรักษ์พลังงาน แต่หากต้องการจะเปิดพื้นที่ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลให้เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป จะต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการและคนในชุมชนในการวางแผนและช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ดี มีมาตรฐาน มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เพียงพอแก่นักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร ห้องน้ำสาธารณะ เป็นต้น มีการแบ่งหน้าที่ของคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนหวงแหนท้องถิ่น มีการให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่ต่างๆในชุมชน เพื่อการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงอุดมสมบูรณ์สู่คนรุ่นหลัง

8. โครงการพัฒนาขีดความสามารถด้านนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว โดยต่อยอดจากทรัพยากรเด่นของพื้นที่โดยเฉพาะนวัตกรรมการอนุรักษ์พลังงาน ซึ่งชุมชนมีการคิดค้นและพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่างๆ ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน เช่น การพัฒนาเตาอย่างไร้ควัน เตาเศรษฐกิจ เตาอนุรักษ์พลังงาน บ่อหมักก๊าซชีวภาพ และผลิตภัณฑ์อื่นๆ ที่เน้นต่อยอดองค์ความรู้ในเชิงสร้างสรรค์จากนวัตกรรมในชุมชน และเพื่อให้ผลงานนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนได้รับการพัฒนาต่อยอดจนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน จึงควรพัฒนาในสองกระบวนการหลักคือ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผลิตภัณฑ์มีความก้าวหน้าต่อไปอย่างต่อเนื่อง และการถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งถือเป็นเวทีแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กับสังคมภายนอกที่จะช่วยให้เกิดการปะทะสังสรรค์ของรู้อย่างกว้างขวาง

9. โครงการอบรมผู้นำเที่ยวในแหล่งชุมชนตำบลคลองน้ำไหล

ชุมชนจำเป็นต้องมีความสามารถในการสื่อความหมายและถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ แต่อย่างไรก็ตามในหลายๆชุมชนยังคงขาดแคลนผู้นำเที่ยวที่มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้และประสบการณ์ในการสื่อสาร เพราะทักษะเหล่านี้ต้องอาศัยการฝึกฝนหรือการอบรมเป็นระยะเวลาที่นาน เพื่อสร้างความมั่นใจ ความคล่อง เพิ่มทักษะความรู้ ทักษะด้านการสื่อสาร เพื่ออธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจได้ง่าย จดจำได้ สนุก และได้รับความรู้เพิ่มเติมอย่างถูกต้องเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น หากชุมชนมีผู้นำเที่ยวที่มีศักยภาพ นักท่องเที่ยวจะได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง แม่นยำ ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่ต้องการบุคลากรที่สามารถเป็น

ผู้นำเที่ยวที่เข้มแข็ง สำนึกรักท้องถิ่น และถ่ายทอดองค์ความรู้จากแหล่งท่องเที่ยว ถ่ายทอดขั้นตอนการผลิตสินค้าที่เกิดจากการอนุรักษ์พลังงาน เช่น การเผาถ่านจากเตาเผาถ่าน 200 ลิตร การทำเตาซูปเปอร์อั้งโล่ บ่อหมักก๊าซ เป็นต้น ดังนั้นผู้นำเที่ยวชุมชนตำบลคลองน้ำไหลจึงต้องผ่านการอบรม เพื่อศึกษาข้อมูลที่จะใช้ในการอธิบาย ศึกษาการปฏิบัติตนต่อนักท่องเที่ยว การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ผู้นำเที่ยวจะต้องเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยดี มีความสามารถในการอธิบายขั้นตอนการผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ โดยอาศัยการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

10. โครงการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยว

ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พลังงาน และมีรางวัลการันตีถึงคุณภาพของสินค้าด้านการอนุรักษ์พลังงานมากมาย แม้ว่าทางชุมชนจะได้รับรางวัลมากมาย แต่คนในท้องถิ่นมีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบในด้านการอนุรักษ์พลังงาน อีกทั้งคนภายนอกส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยรู้จักชุมชนตำบลคลองน้ำไหลว่ามีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงอนุรักษ์พลังงาน ดังนั้นถ้าหากมีการประชาสัมพันธ์ทางการท่องเที่ยวในทุกช่องทาง โดยจัดกิจกรรมเพื่อการสร้างภาพลักษณ์และเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวให้คนทั่วไปรู้จักมากขึ้น สร้างความเข้าใจและโน้มน้าวให้คนทั่วไปมีความสนใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้พลังงานทดแทน สร้างกระแสให้คนหันมาสนใจชุมชนตำบลคลองน้ำไหล และสร้างความรู้สึกรักอยากมาสัมผัสด้วยตัวเอง หากมีผู้คนมาท่องเที่ยวที่ชุมชนตำบลคลองน้ำไหลมากขึ้น จะทำให้คนในท้องถิ่นมีรายได้ในการประกอบอาชีพจากการขายสินค้าทางการท่องเที่ยว

11. โครงการความร่วมมือเครือข่ายการท่องเที่ยวตำบลคลองน้ำไหล

เพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นรูปธรรม จึงควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานให้เกิดเป็นภาคีที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน ในการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วนในการดำเนินงานที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อทุกฝ่าย โดยต้องเป็นการดำเนินการร่วมกันตั้งแต่กระบวนการต้นทาง ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ การจัดการท่องเที่ยว กระบวนการกลางทาง ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกระบวนการปลายทาง ได้แก่ การประเมินผลและการพัฒนายกระดับพื้นที่โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่ โดยภาคีที่ควรมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่

1. องค์การบริหารส่วนตำบลคลองน้ำไหล ในฐานะเจ้าของพื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. อุทยานแห่งชาติคลองลานในฐานะผู้ดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวน้ำตกคลองน้ำไหล
3. การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดกำแพงเพชร ในฐานะผู้พัฒนาระบบการท่องเที่ยว
4. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในฐานะผู้ดูแลด้านการตลาดการท่องเที่ยว
5. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร ในฐานะสถาบันการศึกษาที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในพื้นที่
6. กระทรวงพลังงาน ในฐานะหน่วยงานด้านการกำกับกิจการพลังงานของประเทศ
7. ธุรกิจนำเที่ยวในจังหวัดกำแพงเพชร ในฐานะผู้เสนอขายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
8. หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

12. โครงการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานชุมชนตำบลคลองน้ำไหลเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน

โครงสร้างพื้นฐานเป็นส่วนหนึ่งขององค์ประกอบหลักการท่องเที่ยวซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้การท่องเที่ยวมีความสะดวกและมีความคล่องตัวเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ โครงข่ายถนน ระบบไฟฟ้า น้ำประปา ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อความปลอดภัย ป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยว ทุกสิ่งล้วนมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวและการตัดสินใจพักค้างคืนของนักท่องเที่ยว การพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานในชุมชนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่เนื่องด้วยการลงทุนด้านการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนควรจะเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนในชุมชนเป็นหลัก ดังนั้นการดำเนินงานพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวจึงควรให้ชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการพิจารณาวางแผนการดำเนินการดำเนินการเพื่อให้การดำเนินการพัฒนาได้ประโยชน์กับชุมชนและช่วยสร้างภาพลักษณ์ที่ดีทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะ

การดำเนินงานโครงการตามแผนยุทธศาสตร์จำเป็นต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนและยกระดับคุณภาพการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับลักษณะสินค้าทางการท่องเที่ยวของชุมชน สร้างชุมชนให้เป็นผู้จัดการการท่องเที่ยว ซึ่งโครงการวิจัยนี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองและสร้างการวิจัยร่วมในอนาคตระหว่าง คณะผู้วิจัยและแกนนำชุมชนเรื่องแผนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นวาระสำคัญของประเทศชาติ

ระดับชุมชน การดำเนินงานตามแผนการโครงการวิจัยจำเป็นต้องมีกลไกขับเคลื่อนจากคณะกรรมการด้านการท่องเที่ยวประจำชุมชน สร้างความร่วมมือการทำงานเป็นทีมกับคนในชุมชนคนอื่น ทบทวนความรู้ทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้กับสมาชิกชุมชนทั้งใหม่และเก่า ในเรื่องแนวคิดทางการท่องเที่ยว ศักยภาพทางการท่องเที่ยวชุมชน เส้นทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และทดลองเรียนรู้ประสบการณ์จากชุมชนอื่นเพื่อนำมาปรับใช้กับชุมชนของตนเอง

เครือข่าย ชุมชนคลองน้ำไหลควรสร้างความร่วมมือทางเครือข่ายทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างการสนับสนุนทางการท่องเที่ยว เช่น การทำงานกับบริษัทนำเที่ยวจะช่วยให้ชุมชนสามารถออกแบบกิจกรรมและทำให้มองเห็นว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวของชุมชนคือใคร จะสร้างไฮไลท์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้เกิดความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ใดๆ หรือความร่วมมือที่มาจากสถาบันการศึกษาที่สามารถช่วยเติมเต็มความรู้และแก้ไขปัญหากระบวนการทำงานชุมชน แลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงาน อย่างสม่ำเสมอก็จะช่วยให้เกิดการปรับตัวและปรับกลยุทธ์ในการทำงาน ซึ่งจะมีประโยชน์ในการจัดการ ความรู้ให้เกิดการรับใช้สังคม ดังนั้นเวทีแลกเปลี่ยนควรจะเกิดขึ้นพร้อมกับการสังเคราะห์ ความรู้เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อการพัฒนางานการท่องเที่ยวโดยชุมชนและงานวิจัยรับใช้สังคมต่อไป

โครงการวิจัยที่ 8 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : Community's participation to planning for elderly schools, Na Khum, Ban Khok district, Uttaradit.

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

ผู้สูงอายุในตำบลนาชุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรธานี มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ แต่ยังคงขาดการจัดตั้งคณะกรรมการซึ่งเป็นคณะกรรมการในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน ซึ่งมีเพียงการจัดตั้งประธานรุ่นเท่านั้น นอกจากนี้ยังควรมีการตั้งที่ปรึกษาของโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นกลยุทธิ์ในการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้มีส่วนร่วมในการรับรู้การดำเนินงานของโรงเรียน และเป็น “ใบเบิกทาง” ให้แก่การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลต่อการสร้างความน่าเชื่อถือในการทำงาน และถือเป็นการสร้างพันธมิตรในการทำงานชั้นเยี่ยม ที่ปรึกษาของโรงเรียนผู้สูงอายุ อาจเป็นฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายฆราวาส เช่น นายอำเภอ นักวิชาการในสถานศึกษา ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น จึงถือเป็นการระดมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุให้เข้มแข็งขึ้น โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผน การดำเนินการ การติดตามตรวจสอบ และการปรับปรุงพัฒนา เพื่อถ่วงดุลอำนาจและการดำเนินงานที่โปร่งใสตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปิยากร หวังมหารพร (2555) อธิบายว่าการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุควรพัฒนาจากชมรมผู้สูงอายุเพราะจะทำให้มีรากฐานที่มั่นคง กรรมการในคณะกรรมการโรงเรียนควรมาจากทุกๆ ภาคส่วนเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนการทำงานของโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ

ในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนผู้สูงอายุวัยชราพร ได้นำหลักการบริหารจัดการด้วยหลัก 5 ก. อันได้แก่

1. กลุ่ม ต้องสร้างการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุให้เกิดขึ้น ทั้งที่เป็นกลุ่มแกนนำ คณะทำงาน และกลุ่มสมาชิก หรือกลุ่มนักเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการทำงาน และกลุ่มสมาชิก หรือกลุ่มนักเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการทำงาน ในขั้นนี้อาจมีกลยุทธิ์ในการสร้างความเป็นกลุ่มก้อนได้หลายวิธี เช่น การเปิดรับสมัครสมาชิกหรือนักเรียนผู้สูงอายุ การต่อยอดจากกลุ่มจากกลุ่มเดิมที่เคยมีอยู่ในชุมชน เช่น ชมรมผู้สูงอายุ การสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นกลุ่มก้อน อาทิ มีสัญลักษณ์โรงเรียน ผู้สูงอายุ มีเสื้อสัญลักษณ์ของนักเรียนผู้สูงอายุ เป็นต้น
2. กรรมการ ถือเป็นตัวแทนของสมาชิกกลุ่มที่จะทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกลุ่มให้การทำงานประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ควรสร้างกระบวนการคัดเลือกผู้ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ ช่วยกันผลักดันการทำงานให้ประสบความสำเร็จ เป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้การบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุมีประสิทธิภาพ
3. กติกาหรือข้อตกลงร่วมกัน ต้องเกิดจากความเห็นพ้องต้องกันของสมาชิกในโรงเรียนผู้สูงอายุ เหมือนเป็นสัญญาใจที่มีต่อกันว่าจะร่วมกันยึดถือและปฏิบัติตามซึ่งจะเป็นแนวทางที่ทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุมีทิศทางการทำงานที่ชัดเจน แม้ว่าเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุดใหม่จะยังคงมีแนวทางการทำงานเดิมให้เห็นและพัฒนาต่อยอดได้
4. กิจกรรม ในระยะเริ่มแรกอาจเน้นไปที่การสร้างกิจกรรมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ไม่ซับซ้อน เช่น การจัดให้มาพบปะกันทุกเดือน มีกิจกรรมร้องรำทำเพลง กิจกรรมนันทนาการรูปแบบอื่น ๆ กิจกรรมที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเด็กและเยาวชน หรือการรวมกลุ่มออกกำลังกาย เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น จึงเคลื่อนไปสู่การทำกิจกรรมที่ตอบสนองปัญหาและความต้องการที่มีความซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ยังให้ผู้สูงอายุสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเป็นผู้นำในการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและให้ผู้สูงอายุได้แสดง

ศักยภาพออกสู่สายตาสาธารณชน อันเป็นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้มีการคิด วางแผน เคลื่อนไหวร่างกาย ป้องกันโรคต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นจากความชรภาพ

5. กองทุน การขับเคลื่อนงานโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นไปอย่างมั่นคงจำเป็นต้องเรียนรู้วิธีการหางบประมาณเพื่อการดำเนินงานด้วยตนเอง วิธีการหางบประมาณเข้ากองทุนของกลุ่ม อาจจำแนกได้เป็น การสร้างกองทุนของตนเอง โดยการเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้แสดงสินค้าจากฝีมือผู้สูงอายุจากการเรียนการสอนในหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุวัยชราพร และผู้สูงอายุยังมีความต้องการที่จะมีกองทุนไว้สำหรับการเยี่ยมเยียนสมาชิกในยามเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตอีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผู้สูงอายุในตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ มีข้อตกลงร่วมกันในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยใช้ชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนผู้สูงอายุวัยชราพร” โดยแรกเริ่มมีสมาชิกที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุจำนวน 100 คน โดยการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุวัยชราพร จะเน้นตามความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ดำเนินกิจกรรมในลักษณะโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ที่ต้องการให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดที่ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ และพลังของผู้สูงอายุ โดยสร้างพื้นที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย หลักสูตรการเรียนรู้ผู้สูงอายุวัยชราพรเป็นหลักสูตรที่ใช้ศักยภาพของผู้สูงอายุหมุนเวียนกันเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนสลับกับผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการดูแลผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงคุณค่าในตนเองและได้บำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม โดยเน้นไปที่การดำเนินกิจกรรมในโรงเรียนตามความถนัดเพื่อรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ให้เลือนหายไปจากพื้นที่ และเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุด้วยตนเอง

สำหรับการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลนาขุม อำเภอบ้านโคก จังหวัดอุดรดิตถ์ สามารถเสนอแนะได้ดังต่อไปนี้

1. ควรจัดตั้งคณะกรรมการบริหารโรงเรียนผู้สูงอายุวัยชราพร ที่ประกอบด้วยตัวแทนภาคีเครือข่ายเพื่อการบูรณาการการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. องค์การบริหารส่วนตำบลนาขุม ควรจัดสถานที่สำหรับผู้สูงอายุให้พบปะและทำกิจกรรมร่วมกันนอกเวลาเรียนตามที่โรงเรียนกำหนด
2. องค์การบริหารส่วนตำบลนาขุม ควรเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้จัดแสดงสินค้าหรือแสดงศักยภาพออกสู่สายตาสาธารณชน เพื่อให้ผู้สูงอายุรู้สึกถึงคุณค่าในตนเองและเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ

โครงการวิจัยที่ 9 ชื่อเรื่องภาษาไทย : แนวการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ตำบลบึงทับแรต อำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : Creating a participatory educational network in the community Bueng Tharat , Lan Kabu District, Kamphaeng Phet

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ตำบลบึงทับแรต อำเภอ ลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นต่อแนวการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ตำบลบึงทับแรต อำเภอ ลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งหมด 4 ด้าน พบว่า

ด้านการบริหารทั่วไป รองลงมาตามลำดับ คือ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านวิชาการ และด้านงบประมาณ และในส่วนของรายชื่อในแต่ละด้าน พบว่า ความคิดเห็นต่อการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชนตำบลบึงทับแรตอำเภอ ลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งหมด 4 ด้าน พบว่า โดยภาพรวม

ด้านวิชาการ

อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นในด้านคุณธรรมจริยธรรมหรือเป็นวิทยากรนำนักเรียนเข้าปฏิบัติธรรมนอกสถานที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สุพรรณิกา สีสะอาด** ที่ได้จัดทำในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน ระดับอนุบาลศึกษา ในเขตบางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร พบว่า การพัฒนาให้เด็กสามารถ เติบโตและเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตที่ต่อองเริ่มตั้งแต่แรกเกิด โดยการปลูกฝังให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการรับรู้ เรียนรู้ และ มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ กลั่นกรองข้อมูล เลือกใช้และนำมาใช้ในสถานการณ์ที่ตนต่อองการได้อย่างเหมาะสม การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ทำให้จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญของงานวิชาการเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา โดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้ มากที่สุด ด้วย เจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัวรวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนสถานศึกษาชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็ปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการสามารถ พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผลประเมินผลรวมทั้งวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนา และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สิทธิศักดิ์ แก้วทา** ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดพิจิตร มีดังนี้คือ 1) ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า สถานศึกษาต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินโครงการประจำปีให้เพียงพอ และจัดทำแผนงบประมาณอย่างเหมาะสมขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเสนอเป็นโครงการร่วม 2) ด้านบุคลากรพบว่าครูและบุคลากรทางการ ศึกษา ต้องมีการพัฒนาตนเองด้าน คุณธรรม จริยธรรม และต้อง มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดกิจกรรม 3) ด้านการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม พบว่า สถานศึกษาต้องมีแผนงาน โครงการเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสม ชัดเจน และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า สถานศึกษา ควรแต่งตั้งคณะกรรมการต้อง ติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนให้ชัดเจน เหมาะสม

ด้านงบประมาณ

อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ท่านมีส่วนร่วมหรือสนับสนุนในการจัดหา รายได้ในกาดำเนินงานกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน เช่น หอผ้าป่า ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สิทธิศักดิ์ แก้วทา** ได้จัดทำงานวิจัยเรื่อง 1. แนวทางการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน

มัธยมศึกษาจังหวัดพิจิตร มีดังนี้คือ 1) ด้านการบริหารทั่วไป พบว่า สถานศึกษาต้อง จัดสรรงบประมาณเพื่อ ดำเนินโครงการประจำปีให้เพียงพอ และจัดทำแผนงบประมาณอย่างเหมาะสมขอสนับสนุนงบประมาณจากองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเสนอเป็นโครงการร่วม 2) ด้านบุคลากรพบว่าครูและบุคลากรทางการ ศึกษา ต้องมีการ พัฒนาตนเองด้าน คุณธรรม จริยธรรม และต้อง มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดกิจกรรม 3) ด้านการ จัดกิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม พบว่า สถานศึกษาต้องมีแผนงาน โครงการเกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมที่เหมาะสม ชัดเจน และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ 4) ด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า สถานศึกษา ควรแต่งตั้งคณะกรรมการต้อง ติดตามและประเมินผลการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนให้ ชัดเจนเหมาะสม

ด้านบริหารงานบุคคล

อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมสร้าง ขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร เช่น ร่วมแสดงความยินดีกับครูที่เข้ารับตำแหน่งใหม่และร่วมงานเลี้ยงส่งครูที่โยกย้าย หรือเกษียณอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สมพงษ์ เกษมสิน(2517:129) ให้ความหมายว่า การ บริหารงานบุคคลเป็นการจัดการเกี่ยวกับบุคคลนับตั้งแต่การสรรหาบุคคลเข้าทำงานการบำรุงรักษา จนกระทั่งพ้น ไปจากการปฏิบัติงาน นอกจากนั้นแนวคิดของ ภิญโญ สาทร (2526:267) ให้ความหมายว่าการบริหารงานบุคคล คือ การใช้คนให้ได้ผลดีที่สุดโดยใช้เวลาน้อยที่สุดสิ้นเปลืองเงิน และวัตถุในการทำงานนั้นๆได้น้อยที่สุดใน ขณะเดียวกันคนท้องที่เราใช้เวลานั้นมีความสุขมีความพอใจที่จะให้ผู้บริหารใช้พอใจที่จะทำงานตามที่ผู้บริหาร ต้องการหรืออีกนัยหนึ่งคือการให้บรรดากิจกรรมต่างๆของผู้ให้การศึกษาดำเนินไปด้วยดีและเกิดประโยชน์สมควร มุ่งหมายของการศึกษาโดยอาศัยเทคนิคของการคัดเลือกบุคคลที่เข้ามาทำงานให้เหมาะสมและ เทคนิคในการ พัฒนาบุคคลที่มีอยู่แล้วให้มีความรู้ความสามารถที่จะทำงานให้เกิดประโยชน์ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้คนหลายคน มีความเจริญก้าวหน้าและได้รับผลตอบแทนที่เป็นที่พอใจและมีความสุขในการทำงาน และสอดคล้องกับแนวคิด ของ บรรจง อภิตติกุล (2527:9) ให้ความหมายว่าการบริหารงานบุคคลคือการจัดการที่เกี่ยวข้องกับบุคคลใน องค์กรโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนกำลังคนการสรรหาการสร้างการโยกย้ายการพัฒนาการฝึกอบรมให้ประโยชน์ ตอบแทนการบริหารการสร้างสัมพันธ์ภาพกับคนงานตลอดจนการรักษาระเบียบวินัย และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ธงชัย สันติวงษ์ (2542:40) กล่าวว่ากระบวนการบริหารบุคคลประกอบด้วย 7 ประการคือ 1. การออกแบบงาน และการวิเคราะห์งานเพื่อจัดตำแหน่งงานคือขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากการกำหนดเป้าหมายขององค์การที่จะมาถึงขั้น แรกของการบริหารงานบุคคลคือการวางแผนองค์การและการออกแบบงานจะเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของกิจกรรมที่ ต้องทำในขั้นตอนนี้ 2. การวางแผนกำลังคนคือขั้นตอนของการวิเคราะห์หรือเพื่อทราบชนิดและจำนวนของ ตำแหน่งงานและบุคลากรที่ต้องการเพื่อจัดทำกำลังคนขององค์การการซึ่งจะนำไปสู่การเริ่มต้นขั้นตอน แรกของการหาคนมาบรรจุ 3. การสรรหาและคัดเลือกพนักงานคือกรรมวิธีการสรรหาบุคคลเพื่อให้ได้บุคคลที่พึง ประสงค์ที่สุดและมีวิธีการคัดเลือกคนเพื่อให้พนักงาน ได้คนที่ดีที่สุดมีคุณสมบัติและจำนวนตรงตามจำนวนตำแหน่ง งานต่างๆ 4. การปฐมนิเทศพนักงานและการ ประเมินผลการปฏิบัติงานคือขั้นตอนที่ต่อเนื่อง จากตอนที่ 2 ที่ต้อง เริ่มส่งมอบคนเข้าทำงานด้วยกิจกรรมซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนแรกที่ต้องทำคือการแนะนำเพื่อนบรรจุหรือการ ปฐมนิเทศหลังจากได้ทราบจากผลการปฏิบัติงานแล้วเพื่อส่งเสริมและแก้ไขปัญหาอัน อาจเกิดจากความแตกต่าง ของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานก็จะดำเนินการพิจารณาและเลื่อนเงินเดือนหรือลดตำแหน่งงานหรือโยกย้าย 5. การอบรมและการพัฒนาคือขั้นตอนที่เป็นหน้าที่สำคัญที่ต้องมีอยู่ตลอดเวลาทุกขณะที่มีทรัพยากรมนุษย์ทำงานอยู่

หรือเรียกว่าการอบรมหรือฝึกอบรมและ การพัฒนาซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางการบริหารงานบุคคลที่ต้องจัดทำขึ้น เพื่อส่งเสริมความรู้ความสามารถตลอดจนการทำงานให้มีมากขึ้นในตัวบุคคลโดยเฉพาะเทคนิคและวิธีการใหม่ๆ และ เงื่อนไขของปัจจัยสภาพแวดล้อมอื่นๆตลอดจนการช่วยให้บุคลากรมีความก้าวหน้าและทันต่อการเปลี่ยนแปลง 6. การจ่ายค่าตอบแทนคือกิจกรรมด้านการจ่ายค่าตอบแทนบุคลากรด้วยผลประโยชน์ต่างๆเพื่อให้บุคลากรได้รับความพึงพอใจมากสมควรและเพียงพอในระดับความสามารถและการสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากรให้เกิดกำลังในการปฏิบัติงานทำให้ผลผลิตสูงขึ้นกับองค์กร 7. การทำนุบำรุงรักษาการด้านสุขภาพความปลอดภัยและแรงงานสัมพันธ์ เพื่อต่อการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างบุคลากรกับองค์กรต้องดูแลสุขภาพอนามัยความปลอดภัยซึ่งองค์การต้องคำนึงถึงด้านนี้ตามสมควรเพื่อประโยชน์ทั้งหมดบุคลากรและองค์การและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับซึ่งกิจกรรมนี้จะต้องคอยปกป้องและแก้ไขดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลา มีระบบของการเจรจาต่อรอง ทั้งสองฝ่ายให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ต่อกันทั้งนี้เพื่อความราบรื่นในการประสานงานรวมกันทั้งองค์การ

ด้านบริหารงานทั่วไป

อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ท่านมีส่วนรับรู้เรื่องราวและร่วมกัน ประชาสัมพันธ์ของโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **กิติมา ปรีดีติลล (2532:253)** กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษากับชุมชนจะดำเนินไปด้วยดีไม่ได้ถ้าขาดการประชาสัมพันธ์ที่ดีตั้งนั้นการประชาสัมพันธ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับวิทยาลัยและหลักการประชาสัมพันธ์ที่ดีมีลักษณะดังนี้ 1. ผู้ร่วมงานต้องเข้าใจเป้าหมายและหน้าที่ของวิทยาลัยในการจัดการศึกษาอย่างแจ่มแจ้ง 2. ผู้ทำงานประชาสัมพันธ์จะต้องทราบกฎหมายและระเบียบต่างๆและอำนาจหน้าที่การศึกษาที่ตนมีอยู่ 3. โครงการประชาสัมพันธ์ต้องครอบคลุมชุมชนทั้งหมด 4. ต้องมีแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว 5. คนสำเร็จในการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาขึ้นอยู่กับความเชื่อถือที่ประชาชนมีต่อสถาบัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

การศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา ภายใต้ความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีประเด็นที่สำคัญและค้นพบจากการศึกษาที่เสนอแนะ ดังนี้

1.1 ด้านวิชาการ การร่วมส่งเสริม และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และการศึกษาดูงานนอกสถานที่แก่โรงเรียนถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ให้กับผู้เรียนได้รู้สถานการณ์จริงและยังสอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันที่ว่าด้วยการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะให้นักเรียนรู้และเข้าใจฝ่ายเดียว โรงเรียนจะต้องเพิ่มช่องทางจากโลกสารสนเทศให้กับผู้ปกครองให้มากขึ้นอาจจะปฏิบัติให้เห็นเป็นรูปธรรมเช่น การสร้างกลุ่ม Line ระหว่างโรงเรียนและกลุ่มผู้ปกครอง หรือการทำ Facebook โรงเรียนเพื่อการประชาสัมพันธ์กิจกรรมข่าวสารต่างๆของโรงเรียน

1.2 ด้านงบประมาณ เงินถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะปฏิบัติงานหน่วยใดก็ตามล้วนก็ต้องใช้เงินทั้งสิ้น โดยเฉพาะการใช้เงินในภาคการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนถือเป็นเรื่องที่ประสบปัญหาด้านนี้เป็นอย่างมาก ทางโรงเรียนจะต้องหางบประมาณมาสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนให้กับเด็กใน

โรงเรียนไม่ว่าเด็กในโรงเรียนจะมีมากหรือน้อยก็ตาม แต่งบประมาณของภาครัฐมีจำกัดซึ่งไม่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน โรงเรียนควรร่วมมือกับชาวบ้านในการสร้างศูนย์วิสาหกิจในชุมชนเพื่อให้เกิดรายได้ อาทิ ให้ชาวบ้านเป็นพี่เลี้ยงในการประกอบอาชีพ เช่นการเพาะเห็ด การประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ ฯลฯ และมีเงินกองทุนแล้ว คณะกรรมการกองทุนควรมีทั้งครู ชาวบ้าน และนักเรียน เพื่อให้เกิดความโปร่งใส และง่ายต่อการตรวจสอบการใช้งบประมาณของโรงเรียนอีกด้วย

1.3 ด้านการบริหารงานบุคคล ในด้านการบริหารงานส่วนบุคคลภาคประชาชนอาจจะเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงไม่ได้มากนัก แต่อาจจะเข้ามาในรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร เช่น ร่วมแสดงความยินดีกับครูที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ และร่วมงานเลี้ยงส่งครูที่โยกย้าย หรือเกษียณ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในพื้นที่และครูในโรงเรียน

1.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป ทางโรงเรียนควรจัดกีฬาสานสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับนักเรียนให้มากขึ้น อีกทั้งควรจัดกิจกรรมร่วมกันกับชาวบ้าน อาทิ การจัดงานประเพณีลอยกระทง การจัดกิจกรรมวันเด็กแห่งชาติร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล และกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา อีกทั้งผู้ปกครองเองก็ควรเอาใจใส่ดูแลบุตรหลานให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาต่อไป

2.2 ควรสร้างรูปแบบการส่งเสริมศักยภาพผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครองโดยผ่านกระบวนการสื่อสารผ่านการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาและ ชมรมผู้ปกครองทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ร่วมกันพัฒนาและส่งเสริมผู้เรียนในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน จนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ปกครองและครูประจำชั้น พัฒนาผู้ปกครองให้มีความรู้ความสามารถในการสร้างความรู้ให้กับผู้เรียนตามหลักสูตรรวมทั้งการประเมินผลการเรียนรู้และด้านคุณลักษณะและการจัดตั้งเครือข่ายชมรมผู้ปกครองอย่างเป็นทางการ

โครงการวิจัยที่ 10 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการแก้มลิงบึงระมาณ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : The Public Participation in Buengraman Retarding Basin Project, Bangrakam district, Phitsanulok Province.

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการ ดูแลบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นสิทธิชุมชนที่เป็นสิทธิโดยรวมในการจัดการ ดูแลบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิทธิตามธรรมชาติ ในการใช้ทรัพยากรร่วม ที่ไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิในการจัดการ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ในลักษณะส่วนบุคคลของประชาชนแต่ละคนและไม่ใช่ของรัฐ แต่เป็นสิทธิของชุมชนที่จัดการใช้ประโยชน์และมีหน้าที่บำรุงเหนือทรัพยากร และชุมชนสามารถใช้อำนาจออกกฎเกณฑ์ ข้อตกลงของชุมชน ในการจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมในสังคม ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน เพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งแนวคิดสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

จากการสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนในเขตพื้นที่โครงการแก้มลิงบึงระมาณ นั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเก็บข้อมูลในระดับระดับและปัจจัยในการมีส่วนร่วม ใช้การผสมผสานวิธีวิจัยทั้งแบบวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการอภิปรายผลดังนี้

1.อายุที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของโครงการแก้มลิงบึงระมาณ เนื่องจากส่วนใหญ่ประชาชนมีอายุระหว่างช่วง 41-60 ปี ซึ่งการเข้าถึงข้อมูลของโครงการแก้มลิงบึงระมาณเป็นไปในทิศทางที่รับทราบข้อมูลน้อย เนื่องจากประชาชนออกไปทำงานในสวน ในไร่ จึงทำให้การประกาศออกเสียงตามสายนั้นประชาชนไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ ซึ่งในปัจจุบันได้ทำการพัฒนารูปแบบการประชาสัมพันธ์โครงการจากรายการกำหนดโครงการ/กิจกรรมของเทศบาลตำบลบึงระมาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี

2.ระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของโครงการแก้มลิงบึงระมาณในการให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชน พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันส่งผลต่อการใช้วิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เนื่องด้วยส่วนใหญ่ประชาชนทำอาชีพค้าขายและเกษตรกรรมซึ่งการเกษตรนั้นต้องใช้ปริมาณน้ำที่กักเก็บจากแหล่งน้ำธรรมชาติจำนวนมากในฤดูแล้ง อย่างไรก็ตามการศึกษาที่พร้อมพัฒนาไปกับการใช้วิถีชีวิตของคนในชุมชนจะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและวางแผนต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน

3.อาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของโครงการแก้มลิงบึงระมาณในการให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตของประชาชน การประกอบอาชีพที่แตกต่างกันส่งผลต่อการใช้วิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป เนื่องจากพื้นฐานด้านอาชีพเกษตรกรรมมีวิถีชีวิตด้วยการปลูกพืชไร่ พืชสวน และใช้เวลาในการรอผลผลิต วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนนั้นจะคงอยู่เมื่อทุกคนร่วมกันช่วยเหลือ อนุรักษ์ แหล่งธรรมชาติ

ซึ่งยังสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มที่ว่า ประชาชนในพื้นที่มีระดับความรู้ความเข้าใจและพฤติกรรมที่สะท้อนระดับการมีส่วนร่วมในโครงการแก้มลิงบึงระมาณจริง โดยเฉพาะชาวบ้านในหมู่บ้านที่อยู่ติดบริเวณโครงการแก้มลิงบึงระมาณ เพราะสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำได้มากที่สุด โดยเท่าที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่และสังเกตเห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ ผู้นำชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวแทนของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการดำเนินการเกี่ยวกับโครงการแก้มลิงบึงระมาณ โดยมีเทศบาลตำบลบึงระมาณเป็นผู้รับผิดชอบหลัก อีกทั้งสามารถบูรณาการส่งเสริมให้หน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

หรือแม้กระทั่งองค์กรภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการแก้มลิงบึงระมาณ จะเห็นได้จากตารางการกำหนดโครงการ/กิจกรรมของเทศบาลตำบลบึงระมาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ว่าประชาชนในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ในส่วนของแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนนั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี ภาคประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือภาคประชาชน ในการเข้าร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาโครงการให้ได้ประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่มากที่สุดและสามารถเข้าถึงได้อย่างเสมอภาคกัน และในขณะเดียวกันภาคประชาชนควรจะต้องเป็นกำลังหลักในการพิทักษ์และอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรน้ำตามธรรมชาติในพื้นที่ให้มีความสมบูรณ์ ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งก็คือ เทศบาลตำบลบึงระมาณที่จะต้องมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและพัฒนาให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนก็จะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาเป็นรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือในภาคประชาชนที่ดียิ่งขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

1) ควรมุ่งเน้นให้องค์กรประชาชนและประชาชนในพื้นที่รวมทั้งภาคีการพัฒนาภาครัฐได้มีการเรียนรู้และเข้าใจ จริงจังในข้อมูลของชุมชนและปัจจัยแวดล้อมภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วม โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างทั่วถึง กว้างขวาง โดยพร้อมเพรียงกัน ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ต้องร่วมกันพิจารณากำหนดกลุ่มเป้าหมาย ที่จะ เข้าร่วมในการจัดทำเวทีประชาคมไว้ให้ชัดเจน ซึ่งควรประกอบด้วย แกนนำที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำ ตามธรรมชาติหรือผู้นำที่เป็นทางการในพื้นที่ ตัวแทนภาคราชการและองค์กรเอกชน ผู้ปกครองและบริหารท้องถิ่น อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2) เทศบาลตำบลบึงระมาณควรดำเนินบทบาทเผยแพร่ข่าวสารของหน่วยงานของตนโดยวิธีการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับนโยบาย กิจกรรม และผลงานต่างๆ ของรัฐ เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากประชาชนอันจะเป็นการป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิดของประชาชนที่มีต่อหน่วยงาน ส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความนิยม และการสนับสนุนจากประชาชนในการสร้างสรรค์ความสำเร็จแก่หน่วยงาน

3) กำหนดประเด็นปัญหาร่วมกับชุมชนทุกครั้ง โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐควรเข้าร่วมเวทีร่วมกับภาคประชาชน ได้ร่วมกันพิจารณาตามเหมาะสม และเป็นไปได้ของกิจกรรมทางเลือกที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชนที่สอดคล้องกับระเบียบข้อกำหนดทางราชการแนวคิดทางวิชาการ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และเป็นกิจกรรมที่มีโอกาสสูงที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เรียนรู้สถานการณ์ที่เป็นจริงของชุมชนซึ่งสมบูรณ์ให้มากที่สุด อันเป็นการส่งเสริมให้ภาคประชาชนที่เข้าร่วมเวทีประชาคมเพื่อสร้างเสริมความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนต่อไป

โครงการวิจัยที่ 11 ชื่อเรื่องภาษาไทย : ความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาภูมิปัญญารากบัวเชื่อมของชุมชน
ทับกฤช อำเภอลำดวน จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : People opinion towards wisdom development of a lotus root
in syrup of Tubkrit Community, Chum Saeng District, Nakhon Sawan Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การพัฒนาภูมิปัญญาการใช้รากบัวขององค์การบริหารส่วนตำบลทับกฤช อำเภอลำดวน จังหวัดนครสวรรค์ โดยเริ่มจากค้นหากลุ่มคนที่มีความสนใจเกี่ยวกับรากบัวเชื่อมและสำรวจความคิดเห็นที่แท้จริงของประชาชนสำหรับการวางแผนบริหารจัดการ จะเห็นได้ว่าคนส่วนใหญ่มักเลือกอาชีพจากความคุ้นเคยในชีวิตประจำวัน ซึ่งกลุ่มของป่าบุญยังไม่เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งๆ ที่ทำรากบัวเชื่อมอยู่เป็นประจำ เพราะไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิต ยังต้องการทำกิจกรรมตามแบบที่ตนเองคุ้นชิน ส่วนการที่ อบต.ต้องการทำให้รากบัวเชื่อมกลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้คุณภาพตามมาตรฐานการผลิตอาหารแปรรูปอย่างเดียวนั้นอาจไม่เป็นผลสำเร็จได้ เนื่องจากไม่ได้เกิดจากความต้องการของกลุ่มอย่างแท้จริง ดังนั้นเมื่อค้นหากลุ่มที่มีความต้องการเหมือนกันในการพัฒนารากบัวเชื่อมเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงพบว่าส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของกลุ่มป่ามะลิ ซึ่งกลุ่มขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนากระบวนการผลิต และไม่ทราบแนวโน้มของตลาด อาจเนื่องด้วยผู้นำกลุ่มเป็นผู้สูงอายุและได้รับการศึกษาในระบบการศึกษาของรัฐน้อยจำนวนถึง 5 คน ซึ่งคนที่จบสูงที่สุดมีเพียงมัธยมศึกษาตอนต้น อีกทั้งวิถีชีวิตยังคงคุ้นเคยกับการออกขุดหาบัวในบึงบอระเพ็ด การล้าง การปลอก การหั่น และอื่น ๆ ทำให้ไม่มีเวลาในการศึกษาและพัฒนาตนเอง หรือมีประสบการณ์ในการค้าขาย การผลิต และกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐานของสินค้าชนิดอื่น โดยสมาชิกที่ตกลงมาเข้าร่วมกลุ่มอาจเนื่องจากจิตสำนึกที่ต้องการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำรากบัวเชื่อมให้คงอยู่ อีกทั้งต้องการสร้างรายได้และอาชีพที่มีความมั่นคงให้กับลูกหลาน พร้อมทั้งยินดีที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตเพื่อให้ได้มาตรฐานสามารถยกระดับสินค้าให้มีราคาสูงมากยิ่งขึ้นได้

สำหรับความคิดเห็นที่แท้จริงโดยใช้รูปแบบการศึกษาเป็นการวิจัยที่ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) แบบการมีส่วนร่วมระหว่างอาจารย์ นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามร่วมกับเจ้าหน้าที่และกลุ่มคนทั้ง 12 คน ทั้งหมดต้องการแก้ไขปัญหาการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากรากบัวที่ตกทราย และปัญหาการขาดบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและดึงดูดใจลูกค้า กลุ่มมีความต้องการให้องค์การบริหารส่วนตำบลทับกฤชจัดอบรมโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญทางการแปรรูปอาหาร และให้ความรู้เกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและดึงดูดใจลูกค้า อีกทั้งต้องการให้มีการอบรมเกี่ยวกับมาตรฐานการผลิตให้ถูกต้องตามหลักหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดี (Good Manufacturing Practice หรือ GMP) ในการผลิตรากบัวเชื่อม ซึ่งเริ่มรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชื่อ “กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากรากบัว” และทำตราสินค้าที่มีบัวเป็นสัญลักษณ์

จากผลของการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการวิจัยโดยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) รัตนะบัวสนธิ์ (2551) เป็นการสัมภาษณ์ในอีกรูปแบบหนึ่งที่รวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ การสนทนา

กลุ่มเหมาะสำหรับการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายหลากหลาย เช่น การค้นหาประเด็นของเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ยังไม่มีความรู้มาก่อน (Exploratory) การหาคำอธิบายสำหรับปรากฏการณ์บางอย่าง (Explanatory) และการประเมินสถานการณ์ (Assessment)

งานวิจัยนี้ควรนำผลการวิจัยเสนอให้กับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการ เช่น พัฒนาการของตำบล อำเภอ และจังหวัดที่เกี่ยวข้อง เพื่อความต่อเนื่องในการติดตามการดำเนินงานของกลุ่ม และผลักดันให้เกิดเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และสอบถามความต้องการของกลุ่มที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ภูมิปัญญาการทำรากบัวเชื่อมมีมานานในชุมชนทับกฤช มีกลุ่มผู้ผลิตรายใหญ่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มของป้ามะลิ และกลุ่มของป้าบุญยัง โดยมีเพียงกลุ่มของป้ามะลิยินดีเข้าร่วมโครงการและกลุ่มเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการของ องค์การบริหารส่วนตำบลทับกฤช (อบต.) คือ ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการแปรรูปอาหาร บรรจุภัณฑ์ที่ทันสมัยและดึงดูดใจลูกค้า และมาตรฐานการผลิตให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตรากบัวเชื่อมเบื้องต้น (GMP) โดยให้ อบต. ทับกฤช จัดอบรมโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางซึ่งมีกลุ่มคนในชุมชนบ้านทับกฤชกำลังรวมกลุ่มสนใจจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนชื่อ “กลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากบัว” และทำตราสินค้าที่มีบัวเป็นสัญลักษณ์ ซึ่งเมื่อทางผู้บริหารของ อบต. ทับกฤช ได้ทราบข้อมูล ก็ได้มีการจัดโครงการสอดรับอย่างรวดเร็ว เกิดโครงการจัดอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มป้ามะลิและประชาชนที่สนใจขึ้น โดยมีคณะวิจัยได้ช่วยติดต่อประสานงานวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาบรรยายและจัดกิจกรรมให้กับทางกลุ่มขึ้นในวันที่ 13 และ 27 กรกฎาคม 2560 ที่ผ่านมา ในการทำวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยได้พยายามผลักดันให้พัฒนากรเร่งรัดติดตามการจะทะเบียนขึ้นเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตั้งโครงการขึ้นมาสนับสนุนในปีงบประมาณต่อ ๆ ไป อีกทั้งยังได้สร้างตราสินค้าที่สวยงามและเป็นที่น่าพอใจให้กับกลุ่ม และมอบแผ่นภาพที่พิมพ์ไว้ให้กับ อบต. ทับกฤช เพื่อการใช้ประโยชน์ต่อไป

โครงการวิจัยที่ 12 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การศึกษาการมีส่วนร่วมในประเพณีกวนข้าวทิพย์ของชุมชนห้วยถั่วเหนือ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : A study of Participation in The Traditional of Stir Holy Rice (Kgawtipis) of Huai Thua Nuea Community, Nong Bua District, Nakhorn Sawan Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การคงอยู่ของประเพณีกวนข้าวทิพย์ในชุมชนห้วยถั่วเหนือเกิดจากความเข้มแข็งของคนในชุมชนที่มีความเชื่อและยังคงปฏิบัติสืบต่อกันมา นั่นคือผู้นำชุมชนให้ความสำคัญและชักชวนคนในหมู่บ้านให้มีส่วนร่วมตั้งแต่เตรียมงานและภายหลังด้วยความเชื่อที่ดีต่อสุขภาพและผลผลิตทางการเกษตร อีกทั้งเป็นการร่วมสืบทอดประเพณีของบรรพบุรุษ ความคิดเห็นส่วนใหญ่ต้องการให้ อบต. สนับสนุนงบประมาณและเชิญชวนคนมาร่วมกิจกรรมทุกปี ชุมชนต้องการให้ อบต. จัดหาเจ้าหน้าที่เฉพาะสำหรับจัดกิจกรรมการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ศิลปวัฒนธรรมให้ยั่งยืน เช่น เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์ชุมชนจากสูตรข้าวทิพย์ประเพณีกวนข้าวทิพย์ส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่ก่อนแล้ว หากภาวะเศรษฐกิจมีแนวโน้มที่ดีจะส่งผลให้การ

มีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนด้วย จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมความคิดถือเป็นทุนที่มีค่ายิ่ง การมีคนที่มีความคิด มีระบบคุณค่า และความเชื่ออยู่ในสังคมโดยอ้อมมีผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางที่ดีของสังคมนั้น ๆ และต่อการพัฒนาประเทศในที่สุด ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เองจะช่วยให้สังคม หรือชุมชนมีภูมิต้านทานต่อสิ่งต่างที่เปลี่ยนแปลงไป โดยการนำภูมิปัญญาชาวบ้านผนวกกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนา ความศรัทธาจากบุคคลในชุมชน ตลอดจนหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จะต้องเข้ามามีบทบาทที่ส่งเสริมสนับสนุนโดยการนำแนวโยบายการแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่นำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาคน และพัฒนาชุมชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนใช้ความสามารถของตนเองในการแก้ไขปัญหาของตนหรือของชุมชน ผ่านกระบวนการทางวิชาการ กระบวนการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ อันเป็นการถ่วงถ่วงความคิดจากประสบการณ์ที่บุคคลหรือชุมชนสั่งสมและสะสมต่อ ๆ กันมา (ภาณุวัฒน์ ภักดิ์วงศ์, 2552) สอดคล้องกับ วีรวรรณ แจ่มไม้ และคณะ (2559) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของประเพณีกวนข้าวทิพย์ของวัดแก้วสุริย์ฉาย แบ่งได้เป็นปัจจัยภายใน ประกอบด้วยจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแพร่กระจายของสังคมเมือง รวมทั้งงบประมาณสนับสนุนทั้งจากการเรียไบริจาคจากคนในชุมชน ภาคเอกชนและจากงบประมาณแผ่นดินของภาครัฐ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดและหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมของโคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนว่าสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ กล่าวคือ การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าชุมชน และผู้นำชุมชน ควรทำอะไร และทำอย่างไร การมีส่วนร่วมเสียสละในการดำเนินงานด้านประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานและการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

งานวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง 3 ระดับ ดังนี้

- ระดับตัวบุคคล เช่น ประชาชนชาวบ้าน ได้แก่ พระ คนเฒ่าคนแก่ และผู้นำชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในองค์ความรู้ที่ตนมีเกี่ยวกับความเชื่อและขั้นตอนประเพณีกวนข้าวทิพย์ เมื่อทีมวิจัยเข้าไปสอบถามหาข้อมูลจะมีคนรุ่นใหม่และเด็กเข้ามามีส่วนร่วมรับฟังด้วยเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ มีการรื้อฟื้นความทรงจำ เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และเมื่อนำองค์ความรู้เกี่ยวกับข้าวทิพย์เข้าไปถ่ายทอดในรายวิชาผลิตภัณฑ์ธัญชาติ พบว่าจากผู้เรียนจำนวน 38 คน มีเพียง 4 คนเท่านั้นที่รู้จักประเพณีนี้ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการเห็นและมีส่วนร่วมในประเพณีนี้สักครั้งในชีวิต เกิดการชักชวนให้ไปเข้าร่วมประเพณีในปีต่อไปโดยนักศึกษาที่อยู่ในชุมชนที่ยังมีประเพณีกวนข้าวทิพย์
- ระดับกลุ่ม องค์กร/หน่วยงาน เช่น เมื่อมีกระแสการศึกษาเกี่ยวกับการกวนข้าวทิพย์ผู้นำชุมชนเกิดการติดต่อประสานงานกันในแต่ละหมู่บ้านมีการแจ้งให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นช่วยเหลือหาทุน มีตำรวจ ครูอาจารย์ เข้าร่วมประเพณีกวนข้าวทิพย์ ส่วนคนที่ไม่ได้มาเข้าร่วมปีนี้ได้ตั้งใจว่าจะเข้าร่วมในปีหน้า โดยให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลช่วยประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง
- ระดับเครือข่าย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยถั่วเหนือมีแผนประชาสัมพันธ์ให้คนทั้งในและนอกพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดประเพณีการกวนข้าวทิพย์ในปีต่อไป อีกทั้งยังสนับสนุนให้เกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจากสูตรข้าวทิพย์ขึ้น โดยให้โจทย์วิจัยกับทางทีมวิจัยมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับอายุการเก็บรักษาข้าวทิพย์ ซึ่งพบว่าวัสดุและวิธีการกวนข้าวทิพย์ตามภูมิปัญญาดั้งเดิมนั้นดีมากสามารถกำจัดจุลินทรีย์ที่จะปนเปื้อนในอาหารได้

ข้อเสนอแนะ

ชุมชนเข้มแข็งได้ต้องเกิดจากการที่สมาชิกภายในชุมชนรู้จักและคุ้นเคยกันจากการที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เกิดการเห็นอกเห็นใจ ถ้อยทีถ้อยอาศัย เข้าใจและมีส่วนร่วมตามบทบาทหน้าที่ที่ตนสมัครใจ โดยมีแกนนำที่เสียสละและอุทิศเวลา ซึ่งชุมชนห้วยถั่วเหนือมีเพียง 3 หมู่บ้านเท่านั้นที่ผู้นำเข้มแข็งและมีศรัทธา ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมจริยธรรม ประพฤติตนดีจึงทำให้ผู้คนยอมรับและการตัดสินใจอยู่บนพื้นฐานของความดีและเท่าเทียม ซึ่งควรกระจายวิธีการนี้ให้ครอบคลุมทุกหมู่ต่อไป สำหรับการศึกษาการมีส่วนร่วมด้านภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ชุมชนห้วยถั่วเหนือ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ : ประเพณีกวนข้าวทิพย์ เป็นงานวิจัยที่เป็นวัฒนธรรมที่เป็นเรื่องที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ และเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและคุณค่าที่ดั่งงาม ถ้าชุมชนในสังคมไทยมีสติปัญญาในวัฒนธรรมแล้วจะสามารถพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจได้ ถ้าตกเป็นทาสของวัฒนธรรมอื่นทำให้เรตกเป็นทาสในทางเศรษฐกิจด้วย ในส่วนของวัฒนธรรม กล่าวคือ ระบบการคิด การมองโลก และมองชีวิต เป็นสิ่งกำหนดการแสดงออกทางความสัมพันธ์ต่อกันทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กร ดังนั้น วัฒนธรรมจึงเป็นทุนที่ต้องสานต่อ ช่วยกันรักษาและเพิ่มพูนคุณค่า โดยใช้กิจกรรมทางวัฒนธรรมเป็นการเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้วัฒนธรรมเป็นทุนของสังคม พัฒนาคนที่มีคุณค่าต่อสังคมมากกว่าการเป็นเพียงมนุษย์เงินเดือนหรือแรงงาน แต่เป็นการผลิตคนที่มีความคิดความเชื่อที่ดั่งงามนอกเหนือจากทักษะและความรู้ หากการคิดเป็นสิ่งสำคัญของชีวิต วัฒนธรรมความคิดถือเป็นทุนที่มีค่ามหาศาล การมีคนที่มีความคิดที่มีระบบตามความเชื่อบนพื้นฐานของศีลธรรมอยู่ในสังคมโดยอ้อมมีผลอย่างสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางที่ดีของสังคมนั้น ๆ และต่อการพัฒนาประเทศในที่สุด ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เองจะช่วยให้สังคม หรือชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อสิ่งต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป

โครงการวิจัยที่ 13 ชื่อเรื่องภาษาไทย : กฎหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน: ศึกษากรณีพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลยางสูง อำเภอขามเฒ่าลือชัยบุรี จังหวัดกำแพงเพชร

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : Legal Problems related to Participation of Citizens: Case study of Yang Soong Subdistrict Administrative Organization Khanuvoralaksaburi District Kampangetch Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

เชิงนโยบาย

ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุม จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกซื้อ การได้ร่วมเสนอปัญหาหรือความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายให้ประชาชนผู้เข้าร่วมประชุมสามารถแสดงความคิดเห็น หรือ เสนอปัญหา หรือ ความต้องการของชุมชนและชุมชนที่ประชาชนอาศัยอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำปัญหา หรือ ความต้องการที่ประชาชนเสนอมาศึกษาและหาทางแก้ไขต่อไป ด้านการมีส่วนร่วมพิจารณาโครงการ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกซื้อ การให้คำปรึกษาแก่สมาชิกเทศบาลในชุมชนที่การอาศัยอยู่ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการแก้ไขปัญหา น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายให้สมาชิกเทศบาลเข้าประชาคมกับประชาชนในชุมชนต่างๆ เพื่อรับทราบปัญหา รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนตรงกับความต้องการของประชาชนมากที่สุด ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้เข้าร่วมตัดสินใจการจัดทำแผนพัฒนาตำบล น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายให้มีการประชาคมก่อนการจัดทำแผนพัฒนาตำบล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลจากการประชาคม ไปเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลต่อไป ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้ร่วมดูแลสิ่งสาธารณะที่เทศบาลจัดให้มีขึ้น เช่น ถังขยะ ถนน ไฟทาง ฯลฯ น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายความร่วมมือระหว่างเทศบาลกับชุมชนในการดูแลรักษาสิ่งสาธารณะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งสาธารณะ ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาลวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล

1) ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ ขอเสนอให้ ภาครัฐได้มีการติดตามและประเมินผลให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้อาจจะกำหนดเป็น

ห้วงเวลา ตามปีงบประมาณ เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านประชาชน ขอเสนอให้ มีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่ง หรือเป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การตัดสินใจในการบริหารพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น

3) ปัจจัยด้านนักพัฒนา ขอเสนอให้ มีการส่งเสริมและพัฒนานักพัฒนา หรือ พัฒนาการของท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อพัฒนากรมีความเข้าใจดังกล่าว ก็สามารถที่จะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

เชิงปฏิบัติการ

ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุม ขอเสนอให้ มีการประชาคมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา หรือ ความต้องการของชุมชนตนเองได้มากขึ้น ด้านการมีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการ ขอเสนอให้ สมาชิกสภาเทศบาลเข้าประชาคมในชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเสนอปัญหา แนวทางแก้ไข หรือ ความต้องการอื่นๆ ของชุมชนของตนเอง อีกทั้งยังส่งผลให้สมาชิกสภาเทศบาลมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในชุมชนอีกด้วย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขอเสนอให้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล เพื่อให้แผนพัฒนาตำบลดังกล่าว สามารถบรรจุการแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุด ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขอเสนอให้มีการมอบหมายสิ่งสาธารณะให้ประชาชนในชุมชนรับผิดชอบตามสมควรเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่ประชาชนในชุมชน ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ขอเสนอให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล อีกทั้งยังสามารถชี้วัดว่าแผนที่วางไว้สามารถเป็นไปตามที่เป้าหมายหรือไม่อย่างไร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุม จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้ร่วมเสนอ ปัญหาหรือความต้องการของชุมชน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายให้ประชาชน ผู้เข้าร่วมประชุมสามารถแสดงความคิดเห็น หรือ เสนอปัญหา หรือ ความต้องการของชุมชนและชุมชนที่ประชาชน อาศัยอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำปัญหา หรือ ความต้องการที่ประชาชนเสนอมาศึกษาและหาทางแก้ไขต่อไป

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมพิจารณาโครงการ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การให้คำปรึกษา แก่สมาชิกเทศบาลในชุมชนที่การอาศัยอยู่ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการแก้ไขปัญหา น้อยที่สุด จึง ขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบาย ให้สมาชิกเทศบาลเข้าประชาคมกับประชาชนในชุมชนต่างๆ เพื่อรับทราบปัญหา รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนตรงกับความต้องการของ ประชาชนมากที่สุด

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้เข้าร่วมตัดสินใจการ จัดทำแผนพัฒนาตำบล น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายให้มีการประชาคมก่อนการจัดทำแผนพัฒนา ตำบล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลจากการประชาคม ไปเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลต่อไป

1.4 ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงาน จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้ร่วมดูแลสิ่ง สาธารณะที่เทศบาลจัดให้มีขึ้น เช่น ถังขยะ ถนน ไฟทาง ฯลฯ น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายความ ร่วมมือระหว่างเทศบาลกับชุมชนในการดูแลรักษาสิ่งสาธารณะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมี จิตสำนึกในการรักษาสิ่งสาธารณะ

1.5 ด้านการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล จากการศึกษาพบว่า ประชาชนเลือกข้อ การได้ร่วม ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล น้อยที่สุด จึงขอเสนอให้มีการกำหนดนโยบายการ ประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล วัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินผล การปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล

1) ปัจจัยด้านกลไกของรัฐ ขอเสนอให้ ภาครัฐได้มีการติดตามและประเมินผลให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ อาจจะกำหนดเป็นช่วงเวลา ตามปีงบประมาณ เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านประชาชน ขอเสนอให้ มีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่ง หรือเป็นผู้นำ ท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม การตัดสินใจในการบริหารพัฒนาท้องถิ่นให้มากขึ้น

3) ปัจจัยด้านนักพัฒนา ขอเสนอให้ มีการส่งเสริมและพัฒนานักพัฒนา หรือ พัฒนาการของท้องถิ่นให้ มีความรู้ความเข้าใจในกระบวนการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อพัฒนากรมีความเข้าใจดังกล่าว ก็สามารถที่จะ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนได้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการประชุม ขอเสนอให้มีการประชาคมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชน สามารถมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา หรือ ความต้องการของชุมชนตนเองได้มากขึ้น

2.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการ ขอเสนอให้ สมาชิกสภาเทศบาลเข้าประชาคมใน ชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเสนอปัญหา แนวทางแก้ไข หรือ ความต้องการอื่นๆ ของชุมชนของตนเอง อีกทั้งยัง ส่งผลให้สมาชิกสภาเทศบาลมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประชาชนในชุมชนอีกด้วย

2.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขอเสนอให้เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล เพื่อให้แผนพัฒนาตำบลดังกล่าว สามารถบรรจุการแก้ไขปัญหาของประชาชนได้อย่างตรงจุด

2.4 ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานขอเสนอให้มีการมอบหมายสิ่งสาธารณะให้ประชาชนในชุมชนรับผิดชอบตามสมควรเพื่อปลูกจิตสำนึกที่ดีแก่ประชาชนในชุมชน

2.5 ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ขอเสนอให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาลอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนพัฒนาของเทศบาล อีกทั้งยังสามารถชี้วัดว่าแผนที่วางไว้สามารถเป็นไปตามที่เป้าหมายหรือไม่อย่างไร

โครงการวิจัยที่ 14 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลไพศาล อำเภไพศาล จังหวัดนครสวรรค์

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : Social Movement: Participation to Waste Power Plant. A Case Study Piasalee District Administrative Organization, Piasalee District, Nakhon Sawan Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การรับรู้ของประชาชนที่มีต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับการรับรู้ของประชาชนที่มีต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในภาพรวมสรุปค่าเฉลี่ย 1.82 อยู่ในระดับไม่แน่ใจ โดยในรายละเอียดพบว่า คำถามที่มีค่าเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ท่านทราบหรือไม่ว่าข้อดีของโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะ คือ เป็นแหล่งพลังงานราคาถูก ช่วยลดปัญหาการกำจัดขยะ สร้างงานแก่คนในชุมชน และสร้างรายได้ให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลไพศาล (ค่าเฉลี่ย 2.24) ท่านทราบหรือไม่ว่าก่อนหน้านี้มีกระบวนการในการรับฟังความคิดเห็นและการทำประชาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลไพศาล (ค่าเฉลี่ย 2.07) ท่านทราบหรือไม่ว่าปัญหาที่พบจากการสร้างโรงงานไฟฟ้าขยะในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทย คือ ค่าใช้จ่ายในการจัดการสูง นวัตกรรมบางอย่างยังไม่มีประสิทธิภาพ ขาดวิศวกรเครื่องกลและวิศวกรไฟฟ้าที่จะมาดูแลจัดการให้ได้มาตรฐาน ส่งผลการดำเนินการยังไม่เกิดประสิทธิผลมากพอและขาดทุน (ค่าเฉลี่ย 1.85) ท่านทราบหรือไม่ว่ามีกระบวนการขนส่งขยะจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นๆ เข้ามาในพื้นที่ชุมชนไพศาลวันละ 600 ตัน/ต่อวัน ซึ่งอาจส่งผลให้มีรถขนส่งขยะพุกพ่วน อาจเกิดติดเชื่อ เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 1.85) ท่านทราบหรือไม่ว่าโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะไพศาลต้องใช้ขยะวัน 600 ตัน/ต่อวัน และมีสัญญาการดำเนินโครงการเป็นเวลา 25 ปี (ค่าเฉลี่ย 1.85) ท่านทราบข่าวการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะจากการประชาสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น (ค่าเฉลี่ย 1.84) ท่านทราบหรือไม่ว่าบริษัทเอกชนรายหนึ่งเป็นผู้ดำเนินโครงการก่อสร้างไฟฟ้าจากพลังงานขยะ(ค่าเฉลี่ย 1.83) การก่อตั้งโรงไฟฟ้าพลังงานขยะไพศาลทำให้เกิด “กลุ่มเรารักไพศาล” ซึ่งเป็นกลุ่มกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (ค่าเฉลี่ย 1.77) ท่านทราบหรือไม่ว่ามีโครงการก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะ ในพื้นที่หมู่ 8 ตำบลไพศาล อำเภไพศาล จังหวัดนครสวรรค์ (ค่าเฉลี่ย 1.53) และน้อยที่สุด ท่านทราบหรือไม่ว่าข้อเสียของโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะ คือ ใช้ปริมาณน้ำจำนวนมากในขั้นตอนการผลิตต่อ

วัน ก่อให้เกิดฝุ่นควันจากการเผาไหม้ รวมทั้งส่งผลให้แหล่งน้ำและผิวดินเสี่ยงที่จะปนเปื้อนสารพิษ (ค่าเฉลี่ย 1.45) ตามลำดับ

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยรวม 1.34 ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในภาพรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด โดยในรายละเอียดพบว่า ค่าถามที่มีค่าเฉลี่ยในระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ท่านมีส่วนร่วมในการรับทราบข้อมูลหรือข่าวสารว่าจะมีการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 1.68) ท่านมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวก่อประเด็นโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 1.55) ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกแนวทางหรือพิจารณาเกี่ยวกับการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯร่วมกับเจ้าหน้าที่ทางราชการ หรือคณะกรรมการชุมชน (ค่าเฉลี่ย 1.29) ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมเพื่อพิจารณาสาเหตุและวัตถุประสงค์ของการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 1.27) ท่านเข้าร่วมการทำประชาคมในการก่อสร้างโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 1.26) ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 1.22) และท่านมีส่วนร่วมในการเลือกพื้นที่ในการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 1.22) ตามลำดับ

ความต้องการภาคประชาชนที่มีต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความต้องการที่มีต่อโครงการโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในภาพรวมค่าเฉลี่ยรวม 2.58 อยู่ในระดับน้อย โดยในรายละเอียดพบว่า ค่าถามที่มีค่าเฉลี่ยในระดับเห็นด้วยมากที่สุดเรียงตามลำดับ ได้แก่ ท่านต้องการให้ยกเลิกโครงการการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 4.54) ค่าถามที่มีค่าเฉลี่ยในระดับน้อย เรียงตามลำดับ ได้แก่ ท่านต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อการสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 2.41) ท่านต้องการมีบทบาทในการตัดสินใจในการเลือกพื้นที่การก่อสร้างโรงงานไฟฟ้าพลังงานขยะในพื้นที่ฯ (ค่าเฉลี่ย 2.26)

ข้อเสนอแนะ

จากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นของภาครัฐและภาคประชาชนได้ชี้ให้เห็นว่า การทำงานของภาครัฐในหลายๆ ส่วนมรข้อบกพร่อง อาทิเช่น การประชาสัมพันธ์ การทำประชาคม เป็นต้น แนวทางที่ดีซึ่งรัฐควรนำไปปรับปรุง คือ

1.องค์การบริหารส่วนตำบลไพศาลีควรมุ่งเน้นให้องค์กรประชาชนและประชาชนในพื้นที่รวมทั้งภาคีการพัฒนาภาครัฐได้มีการเรียนรู้และเข้าใจจริงทั้งในข้อมูลของชุมชนและปัจจัยแวดล้อมภายนอก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการจัดเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างทั่วถึง กว้างขวางโดยพร้อมเพรียงกัน ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ต้องร่วมกันพิจารณากำหนดกลุ่มเป้าหมาย ที่จะเข้าร่วมในการจัดทำเวทีประชาคมไว้ให้ชัดเจน ซึ่งควรประกอบด้วย

- ตัวแทนภาคเอกชน

- แกนนำที่แท้จริงของชุมชน (หมู่บ้าน) ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำศาสนา ผู้นำกลุ่ม/องค์กรที่มีการจัดตั้ง หรือรวมตัวกันในหมู่บ้าน/ตำบล และปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น
- หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นตัวแทนกลุ่มบ้าน ชุมชน
- ตัวแทนภาคราชการและองค์กรเอกชน ที่มีบทบาทหน้าที่หรือแผนงานโครงการที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่เป้าหมาย
- ผู้ปกครองและบริหารท้องถิ่น อันได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการชุมชน และผู้บริหารองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

2. องค์การบริหารส่วนตำบลไพศาลีควรดำเนินบทบาทเผยแพร่ข่าวสารของหน่วยงานของตนโดยวิธีการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับนโยบาย กิจกรรม และผลงานต่างๆ ของรัฐ เพื่อการเสริมสร้างความเข้าใจอันดี และเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนจากประชาชนอันจะเป็นการป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิดของประชาชนที่มีต่อหน่วยงาน ส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ความนิยม และการสนับสนุนจากประชาชนในการสร้างสรรค์ความสำเร็จแก่หน่วยงาน

3. กำหนดประเด็นปัญหาหารือกับชุมชนทุกครั้ง โดยเจ้าหน้าที่ภาครัฐควรเข้าร่วมเวทีร่วมกับภาคประชาชนได้ร่วมกันพิจารณาตามเหมาะสม และเป็นไปได้ของกิจกรรมทางเลือกที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชนที่สอดคล้องกับระเบียบข้อกำหนดทางราชการแนวคิดทางวิชาการ ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และเป็นกิจกรรมที่มีโอกาสสูงที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน โดยมีความคุ้มค่าและกระจายประโยชน์ไปถึงคนส่วนใหญ่ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้เรียนรู้สถานการณ์ที่เป็นจริงของชุมชนซึ่งสมบูรณ์ให้มากที่สุด อันเป็นการส่งเสริมให้ภาคประชาชนที่เข้าร่วมเวทีประชาคมได้ร่วมกันระดมและเสนอปัญหาความต้องการที่แท้จริงของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ทั้งมูลเหตุที่มีของปัญหานั้นๆ ร่วมกันพิจารณากำหนดกิจกรรมทางเลือกที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวโดยสอดคล้องกับขีดความสามารถศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิม

โครงการวิจัยที่ 15 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ : The Participation of Waste Management for Community in Khek Noi Subdistrict Administrative Organization

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

ประเด็นที่หนึ่ง ศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านเข็กน้อยในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย

ในประเด็นเรื่องศึกษาสภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของโรงเรียนบ้านเข็กน้อยในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย พบว่ามีปัญหาจำนวนปริมาณขยะมูลฝอยที่มีจำนวนมากและมีแนวโน้มว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบริบทของพื้นที่หนึ่งในตำบลเข็กน้อย นั่นคือโรงเรียนบ้านเข็กน้อย เพราะนอกจากนักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องว่าขยะที่อยู่ในมือควรจะทำอย่างไร ขยะใดประเภทใด จึงทำให้เกิดการปฏิบัติเพียงบางครั้งและไม่สามารถที่จะให้ความรู้หรือชักชวนนักเรียนอื่นให้มี

ส่วนร่วมได้ จึงส่งผลให้พฤติกรรมกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของนักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่ทิ้งขยะลงถังที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของชิตชัย บุญพิทักษ์ (2557) ที่พบว่าบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดพัทลุงส่วนใหญ่มีพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะในระดับปานกลาง รวมทั้งงานวิจัยของพัชรี ไกรแก้ว (2550) ที่ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะในครัวเรือนของแม่บ้านในเขตเทศบาลตำบลบางปู อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ก็พบว่าส่วนใหญ่มีพฤติกรรมกรรมการจัดการขยะในครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนเหล่านั้นโดยให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ซึ่งกองสุขศึกษา(2542) ได้กล่าวไว้ว่าพฤติกรรมของบุคคลจะมีการพัฒนาตามลำดับและมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยพฤติกรรมกาปฏิบัติเป็นผลมาจากความรู้ ความจำ ความเข้าใจและการนำมาประยุกต์ใช้ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงความรู้จะส่งผลทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติ มีแรงจูงใจที่จะปฏิบัติและก่อให้เกิดความสามารถในการปฏิบัติที่ดี นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลควรใช้วิธีการหลายวิธีร่วมกันเพื่อการปรับพฤติกรรมได้ เช่น การบังคับใช้หรือการออกกฎหมาย การสร้างแบบอย่างที่ดีเพื่อให้เกิด หรือการเลียนแบบจากยอมรับจากสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้น เป็นต้น (ประภาพร เพ็ญสุวรรณและสวิง สุวรรณ, 2535) ซึ่งพฤติกรรมการคัดแยกมูลฝอยจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากการที่บุคคลเหล่านั้นได้รับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการคัดแยกมูลฝอยและสภาพปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจถึงวิธีการคัดแยกมูลฝอยรวมทั้งผลกระทบของปัญหามูลฝอยที่มีต่อสภาพแวดล้อม ขณะเดียวกันก็มองเห็นคุณค่าของขยะมูลฝอยจึงลงมือปฏิบัติจริงด้วยการคัดแยกขยะมูลฝอยตามประเภทและชนิดเพื่อช่วยแก้ไขหรือขจัดปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านความรู้และทัศนคติที่ดีจะสามารถเป็นตัวกำหนดทิศทางของพฤติกรรมหรือการปฏิบัติในการคัดแยกขยะมูลฝอยได้ (ประภาพร แก้วสุใส, 2549) นอกจากนี้ตำบลเข็มน้อยถือเป็นพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดเพชรบูรณ์ ทำให้มีจำนวนประชากรหนาแน่นทั้งที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เดิม หรืออพยพเข้ามาอยู่ และประชากรแฝง จึงทำให้มีปริมาณขยะมูลฝอยจากภาคครัวเรือนและภาคเกษตร เพิ่มมากขึ้นสอดคล้องกับทศพร สืบแสง (2553, หน้า 18) พบว่า ขยะมูลฝอย มาจากบ้านเรือน โรงเรียน ชุมชน ที่พักอาศัย ร้านค้า ตลาด อาคารสำนักงาน อาคารพาณิชย์ โรงงานอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมสิ่งที่เก็บกวาดจากถนนที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่นๆ รวมทั้งมูลสัตว์ ชากพืช ชากสัตว์ สอดคล้องกับ พงศ์พันธ์ สุนทรชัย (2553, หน้า 160) สรุปสถานการณ์ของสภาพปัญหาเกี่ยวกับขยะที่เกิดขึ้นพบว่า 1) สภาพปัญหาขยะทั่วไป ขยะทั่วไปที่เกิดขึ้นนั้น เมื่อได้รับการเก็บขนจะถูกนำมาวางบนพื้นให้ย่อยสลายเองตามธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากขีดความสามารถของโรงงานในการกำจัดโดยการหมักปุ๋ยและเผายังไม่ดีพอ ทำให้ขยะส่วนใหญ่ถูกกำจัดโดยนำมาเทกองกลางแจ้ง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมในบริเวณนั้น อีกทั้งในปัจจุบันพบว่า การกำจัดขยะทั่วไปจะประสบปัญหาการจัดหาสถานที่ทำลาย ซึ่งหายากขึ้นและราคาแพง นอกจากนี้ยังขาดการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการกำจัดอีกด้วย 2) สภาพปัญหาขยะอันตรายหรือของเสียอันตราย แนวโน้มของเสียที่เป็นอันตรายในปัจจุบันทวีความรุนแรงมากขึ้น มีการปนเปื้อนของขยะของเสียอันตรายจากชุมชนในขยะทั่วไป ทั้งนี้เป็นเพราะไม่มีระบบรองรับการจัดการของเสียอันตรายจากชุมชนที่ถูกต้องและเหมาะสม ประกอบกับบุคลากรที่รับผิดชอบขาดความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญในการดำเนินการในการจัดการของเสียอันตราย รวมทั้งประชาชนยังขาดการให้ความร่วมมือ สอดคล้องกับ ฟาเดลและคณะ (Fadel, Zeinati, Jisr & J amali, 2001, pp. 281-300) พบว่าความสามารถในการบริหารจัดการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความต้องการในการออกกฎดูแลสิ่งแวดล้อม การจัดการวางแผนดูแลสิ่งแวดล้อมมีความตระหนักเข้าใจอยู่ในระดับต่ำ เพราะไม่มีกฎหมายการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมที่ดีพอ ตลอดจนการบริหารจัดการ

ดูแลด้านขยะที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมจากหน่วยงานของรัฐบาล และสอดคล้องกับ คาเซวามบูลิกเว และคาสเซนกา (Kaseva, Mbuligwe & Kassenga, 2002, pp. 243-257) พบว่า การจัดการขยะสามารถนำมาใช้ใหม่และเพิ่มรายได้ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายได้ต่อปีต่ำสุดของประชากรถึง 2 เท่า กรมควบคุมมลพิษ (2547, หน้า 11 - 14) กล่าวถึงแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจรว่าเป็นการเน้นรูปแบบของการวางแผนจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องส่งเข้าไปทำลายด้วยระบบต่างๆ ให้น้อยสุดโดยมีกิจกรรมโครงการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ใหม่ เช่นโครงการทาปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยอีเอ็ม ขยะหอม ปุ๋ยหมัก โครงการธนาคารวัสดุเหลือใช้ สอดคล้องกับ กรมควบคุมมลพิษ (2548, หน้า 86 - 99) ได้กำหนดกระบวนการสร้างกิจกรรมการคัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะชุมชนที่สำคัญ เช่น (1) จัดกิจกรรมการทอน้ำหมักจุลินทรีย์ น้ำหมักจุลินทรีย์ คือสารละลายที่ได้จากการย่อยสลายเศษวัสดุที่เหลือใช้จากส่วนต่างๆ ของพืชหรือสัตว์ โดยผ่านกระบวนการหมักในสภาพที่ไม่มีออกซิเจน มีจุลินทรีย์ทอน้ำที่ย่อยสลายเศษซากพืชและซากสัตว์เหล่านั้นให้กลายเป็นสารละลาย รวมถึงการใช้เอนไซม์ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือมีการเติมเอนไซม์หรือการเร่งการย่อยสลาย ทำให้เกิดกระบวนการย่อยสลายได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น (2) กิจกรรมธนาคารขยะรีไซเคิล มีเป้าหมายให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาขยะของชุมชน และเสริมสร้างจิตสำนึกในการคัดแยกขยะมูลฝอย เป็นต้น สอดคล้องกับฟาเดลและคณะ (Fadel, Zeinati, Jisr&Jamali, 2001, pp.281-300) นาเสนอโครงการให้เกิดผลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน โดยเสนอความคิดที่ดำเนินการตามสภาพจริงของการจัดการเรื่องขยะจากโรงงานอุตสาหกรรมตามกำลังทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจ และเทคนิคการจัดการดูแลเขตอุตสาหกรรมในประเทศเลบานอน สอดคล้องกับ Eriksson (2003, Abstract) จากการค้นพบในระยะเริ่มต้นนี้ การจัดการขยะแบบบูรณาการได้นำมาพัฒนาเป็นรูปแบบการประมวลข้อมูลตัวเลขแบบผสมผสาน (Mixed Integer-Programming Model) โดยใช้เกนส์ (GAMS) สำหรับการนำไปใช้และการแก้ปัญหา ต่อจากนั้นได้นำรูปแบบไปใช้ที่เขตพื้นที่จัดการขยะที่โอไฮโอตอนกลาง (Central Ohio Solid Waste Management District) และมีการแก้ไขภายใต้สถานการณ์จำลองต่าง ๆ มีการทดสอบรูปแบบและการวิเคราะห์ความรู้สึกไว (Sensitivity Analysis) เพื่อกำหนดผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการทิ้งขยะ อัตราความสนใจและการเติบโตของการเกิดขยะเกี่ยวกับการนำกลับมาใช้ใหม่ และ สอดคล้องกับ เจอร์คแซกและคณะ (Jurczak, Tarabula & Read, 2003, pp. 67-88) ได้ทาวิจัยเรื่อง การเพิ่มการมีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องขยะในแต่ละท้องถิ่น ในเมืองจาสโซ ประเทศโปแลนด์ โดยนาโครงการรีไซเคิลจากประเทศอังกฤษมาใช้ในเมือง ของโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่น จัดกลุ่มแนะนำไปเยี่ยมเยียนแต่ละครอบครัวเพื่ออธิบายแผนการจัดการนำขยะมาใช้ใหม่ และการรณรงค์สื่อสารให้ทั่วถึง มีการสำรวจจำนวนสมาชิกในชุมชน และให้การศึกษาแก่สมาชิกในชุมชนในโครงการนี้ และ พราดาทัน (Pradhan, 2009, abstract) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการขยะแบบยั่งยืนในเมืองดาร์จีลิง ประเทศอินเดีย ได้เสนอแนะให้มีการบริหารจัดการขยะแบบยั่งยืน ดังนี้ 1) ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการขยะ 2) สร้างระบบและส่งเสริมการลดปริมาณขยะ การนำมาใช้ใหม่และการรีไซเคิล 3) ส่งเสริมให้ประชาชนนำขยะชีวภาพ เช่น ผัก ผลไม้ไปทำปุ๋ย 4) ให้ประชาชนคัดแยกขยะใส่ถึงตามประเภทขยะไว้ที่หน้าบ้านของตน และ 5) ให้ทางกรมมีความรับผิดชอบมากขึ้น และสรุปว่า หากทางเทศบาลเมืองดาร์จีลิงทำได้เช่นนี้แล้ว ประชาชนก็จะเต็มใจให้ความร่วมมือกับทางกรมมากขึ้นในการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน และข้อเสนอแนะที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นอกเหนือไปจากการแปรรูปขยะหรือนำขยะมาใช้ใหม่ดังกล่าวข้างต้นแล้ว และได้เสนอแนะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศเม็กซิโกให้จัดเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการขยะ ซึ่งนอกจากจะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระ

งบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดเก็บขยะ และขนส่งขยะไปยังบ่อฝังกลบแล้ว ยังเป็นการกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชนลดปริมาณขยะด้วยการนำขยะที่นำไปแปรรูปหรือนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งสิ่งนี้ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดการขยะแบบยั่งยืน

ประเด็นที่สอง สร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะโรงเรียนบ้านเข็กน้อยในเขตพื้นที่รับผิดชอบองค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย

ได้รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านเข็กน้อย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนในตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่เรียกว่า “ณ เข็กน้อยโมเดล” (Na Khek Noi Model) จากกระบวนการสร้างและพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าสอดคล้องกับองค์ประกอบพื้นฐานคือ P-A-O-R ของ Kemmis & Wilkinson (1998, p. 21) ได้แก่ 1) ศึกษาสถานการณ์/ปัญหา และวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลง (plan) 2) การลงมือปฏิบัติจริง (act) 3) สังเกตผลของการปฏิบัติ (observe) และ 4) สะท้อนความคิด (reflect) คือ การทบทวนอย่างพินิจพิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งอาจจะนำไปสู่การปรับแผนและปฏิบัติใหม่อีกครั้งสอดคล้องกับ Ryan (2007, p. 103) พบว่า การใช้วิธีการผสมผสานรวมทั้งการสัมภาษณ์ได้ผลที่ชี้ให้เห็นว่างบประมาณที่มากขึ้น ทรัพยากรบุคคล ยุทธวิธีทางการนำรายการและความต่อเนื่องในการดำเนินโครงการเป็นสิ่งจำเป็นที่จะปรับปรุง และรักษาความตื่นตัวของโรงเรียนและสาธารณะ ในการจัดการขยะมูลฝอย

ได้วิธีดำเนินการวิจัยในภาพรวมของการได้มาของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นกล่าวคือ การจัดการขยะของโรงเรียนบ้านเข็กน้อยในความรับผิดชอบพื้นที่เก็บขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดำเนินการไปตามแนวคิดแบบจากบนลงล่าง (top-down) ซึ่งเป็นการจัดการขยะโดยลำพังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยที่ประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมแต่ประการใด สู่แนวคิด Bottom up ที่ผู้วิจัยมุ่งจะพัฒนานั้นโดยใช้การวิจัยตามแนวคิด PAR ก็คือ รูปแบบการจัดการขยะที่ให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะเยาวชนที่กำลังเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ของชาติ ที่เป็นพลังขับเคลื่อนให้แก่ชุมชน ซึ่งจะทำให้ทุกคนทุกฝ่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมนั้นมีความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของ (sense of belonging) และร่วมด้วยช่วยกันจัดการขยะอย่างเต็มที่ เข้มแข็ง ซึ่งสอดคล้องกับ प्रधान (Pradhan, 2009, abstract) ได้ระบุและวิเคราะห์องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการขยะในเมืองดาร์จีลิง ดังต่อไปนี้ 1) ระบบการตัดสินใจที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันนั้นโดยพื้นฐานแล้ว เป็นการตัดสินใจแบบบน-ล่าง (top - down) และยึดติดระบบราชการ จึงเป็นอุปสรรคกีดขวางการมีส่วนร่วมของประชาชน 2) ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่เห็นว่า ถึงแม้ปัญหาขยะจะคุกคามต่อพวกเขา แต่พวกเขาก็คิดว่า น่าจะมีการจัดการแก้ปัญหาอื่นๆ เป็นต้นว่า ปัญหาการจ้างงาน ปัญหาน้ำดื่มที่ปลอดภัย เป็นต้น ก่อนที่จะมีการแก้ไขปัญหาขยะ และ 2) การอุบัติขึ้นขององค์กรสมัชช (Samaj) ซึ่งเป็นองค์กรระดับรากหญ้าที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นเอง มีการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการบริหารจัดการขยะต่างๆ มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ในการทำวิจัยนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

1) ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นแกนนำ ในการริเริ่มทำโครงการต่างๆ ที่นักเรียนสนใจในการทำประโยชน์ให้แก่โรงเรียน เช่น การรณรงค์การใช้ถุงผ้า เป็นต้น

2) อาจารย์ผู้สอนควรเน้นการเรียนรู้ให้กับนักเรียนผ่านสื่อการเรียนการสอน และการศึกษาดูงานนอกสถานที่ควบคู่กับการปฏิบัติ/การทำกิจกรรม

3) การประชาสัมพันธ์เสียงตามสายโดยจัดให้นักเรียนทุกห้องได้มีโอกาสนำเสนอข่าวสารต่างๆ ทางด้านสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) อาจารย์ผู้สอนควรสร้างความรู้ความเข้าใจ และให้ความรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นการเสริมสร้างการเรียนรู้จากการปฏิบัติให้เด็กและเยาวชนคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบและรู้ที่มาที่ไปของกระบวนการจัดการขยะ

2) โรงเรียนควรมีนโยบายการจัดการขยะที่ชัดเจนสอดคล้องกับลักษณะการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางประกอบกับการเอาใจใส่ของคณาจารย์ผู้สอน

3) หน่วยงานภาครัฐควรมีนโยบายการฝึกอบรมให้ความรู้หรือส่งเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้และประชาสัมพันธ์โครงการที่ส่งเสริม/สนับสนุนงานด้านการจัดการขยะ/การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4) ผู้บริหารโรงเรียนควรมีการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการจัดการขยะอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นการส่งเสริมกิจกรรมให้เกิดเป็นรูปธรรม

5) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลควรเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณ/หรือเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่การเข้ามาให้ความรู้และร่วมรณรงค์ในงานด้านการจัดการขยะให้กับโรงเรียนและขยายผลสู่ชุมชน

6) ผู้บริหารโรงเรียนควรพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการจัดการขยะฐานศูนย์เพื่อก่อให้เกิดการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

7) กระทรวงศึกษาธิการควรขยายรูปแบบการบริหารและจัดการสถานศึกษาโดยใช้หลักการจัดการขยะฐานศูนย์ให้กว้างขวาง และครอบคลุมมิติต่าง ๆ ยิ่งขึ้น

8) กระทรวงศึกษาธิการควรให้การสนับสนุนการศึกษาทั้งในและนอกโรงเรียนให้มากขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อให้เกิดการขยายองค์ความรู้ในด้านการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพสู่ชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาในปัจจัยด้านความตระหนักและปัจจัยด้านจิตสำนึกเกี่ยวกับพฤติกรรมจัดการขยะพื้นฐานของทฤษฎีการกระทำด้วยเหตุผล (Theory of Reasoned Action) เพื่อใช้ในการทำนายพฤติกรรมได้อย่างชัดเจนมากขึ้นในกลุ่มตัวอย่างอื่น เช่น นักเรียนระดับประถมศึกษา พนักงานขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน หรือประชาชนทั่วไป

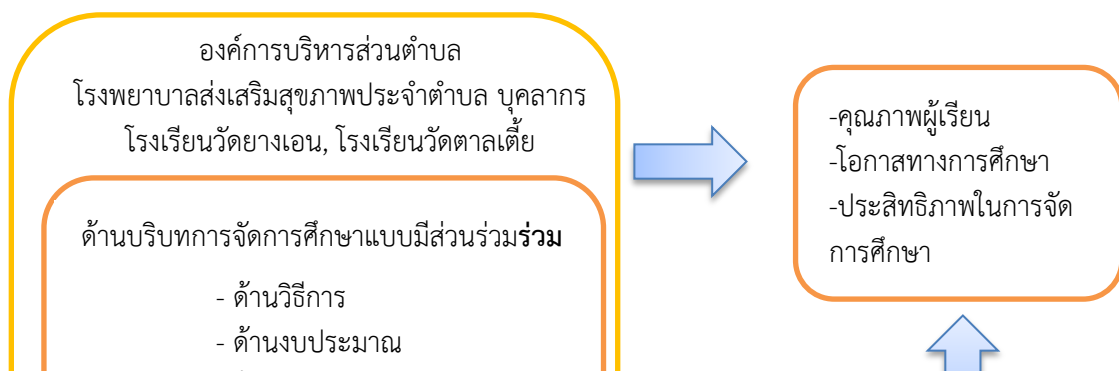
2) ควรศึกษาผลด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในเชิงปริมาณที่ได้รับจากการจัดการขยะเพื่อเป็นแรงจูงใจในการนำไปปฏิบัติ

โครงการวิจัยที่ 16 ชื่อเรื่องภาษาไทย : การสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ตำบลตาลเดี่ยว อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ Establishment of Participatory Educational Network in Tan Tae Sub-District, Muang District, Sukhothai Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน ตำบลตาลเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย พบว่า การมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านวิชาการ รองลงมาคือด้านบริหารงานทั่วไป และการมีส่วนร่วมด้านงบประมาณและการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย ที่ว่า (http://www.med.md.kku.ac.th/site_data/mykku_med/...//Networking.doc) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็ง ของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของ เครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่า ความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทาง ปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามา ประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก และยังสอดคล้องกับ วันชัย วัฒนศัพท์. (2546) ที่ว่าการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือเครือข่าย เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเครือข่าย และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนเครือข่ายที่ดีที่สุด และการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม หลังจากพยายามด้วยวิธีการใช้ไม้เรียว ใช้กฎกติกาที่ครูอาจารย์ออกกฎ หรือวางระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ แต่การยอมรับก็ยังไม่ได้ผลดีนัก ครูประจำชั้นได้ชวนนักเรียนในห้องให้ร่วมกัน “ตระหนัก” ถึงปัญหาในห้องเรียน เช่น ความสกปรก การแต่งกายนักเรียน การไม่มีระเบียบในห้องเรียน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะวางกติกาตนเอง จนในที่สุดได้ระเบียบปฏิบัติประจำห้องที่ครูรับ เอามาจัดพิมพ์ติดไว้ในห้อง ปรากฏว่าได้รับการยอมรับและการปฏิบัติตามอย่างดีกว่ากฎกติกาที่ครูกำหนดกติกานั้น ตัวอย่างเช่นนี้ เป็นตัวอย่างที่สามารถจะนำไปใช้ในองค์กรหรือรัฐวิสาหกิจที่จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะเป็นเครื่องมือของการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพต่อไป

ภาพที่ 3 รูปแบบการมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลเตี้ย
อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติงาน รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอันสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ที่ได้กำหนดให้สถานศึกษาต้องดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

1.2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

1.3. ผลการวิจัยพบว่ามี่ปัจจัยเงื่อนไขหลายประการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งปัจจัยภายในโรงเรียนและปัจจัยภายนอกโรงเรียน ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนา รูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละบริบทของพื้นที่ รวมถึงการสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน โรงเรียนควรมีการสนับสนุนโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ การกำหนดแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมและปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในชุมชนที่มีบริบทต่างจากการวิจัยครั้งนี้ เช่น ชุมชนเมือง เป็นต้น

2.2.ควรมีการวิจัยถึงแนวทางหรือรูปแบบ และลักษณะในการพัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อนำมาสู่หลักการของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง

2.3 ควรมีการพัฒนาความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) หากมีคณะกรรมการด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของ องค์กรบริหารส่วนตำบล ที่เข้มแข็ง ย่อมสามารถช่วยเหลือโรงเรียนในพื้นที่ของตนในการสร้างวิสัยทัศน์ กำหนดพันธกิจ สาขางานหลักที่จะพัฒนาโรงเรียน เป้าหมาย มาตรฐานการศึกษา ตลอดจนแผนกลยุทธ์หรือแผนปรับปรุงโรงเรียนในพื้นที่ อันเป็นการประกันคุณภาพการศึกษา นับเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.4 ควรมีการวิจัยถึงความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานว่า ทำอย่างไรจึงจะให้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมมีความต่อเนื่อง ไม่เสื่อมถอย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการพัฒนาโรงเรียนอื่นๆต่อไป

2.6 ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีบริบทแวดล้อมแตกต่างกัน เพื่อหาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษา เนื่องจากในแต่ละพื้นที่อาจมีลักษณะนิสัย วิถีชีวิต วิถีคิดและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ย่อมมีรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน การวิจัยในลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยส่งผลให้ผลการศึกษาที่ได้มีความชัดเจนและสามารถนำไปเผยแพร่ขยายผลหรือประยุกต์ใช้ได้ชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทแวดล้อมที่คล้ายคลึงกันได้อย่างเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น

โครงการวิจัยที่ 17 ชื่อเรื่องภาษาไทย รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา
ในเขตพื้นที่ตำบลบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ A model of Alternative Education for Disadvantaged Children in the
BaanMai Sukkasem Kong Krilart District Sukhothai Province

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

ปัญหาเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักที่รองลงมาคือเรื่องความร่วมมือในชุมชนในการแก้ไขปัญหาเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา สอดคล้องกับ วชิราพร สุวรรณศรล (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ที่ว่าสภาพปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยประกอบด้วย 1) ด้านนักเรียน : ครอบครัวมีฐานะยากจนและไม่สนับสนุนให้ลูกได้รับการศึกษา ภาษา เป็นอุปสรรคในการเรียน และเด็กพักอยู่ห่างไกลจากโรงเรียน 2) ด้านโรงเรียน : หลักสูตรไม่เหมาะสมโรงเรียนตั้งอยู่ในที่ห่างไกลจากที่พักของนักเรียนครูขาดความเข้าใจในตัวนักเรียนและทองสุข มันทาทและคณะ. (2550 ออนไลน์) ได้วิจัยเรื่อง โอกาสและแนวทางการได้รับการศึกษาของเด็กและ

เยาวชนในชุมชนแออัด เขตตรวจราชการที่ 1 - 12 และกรุงเทพมหานครในประเด็นจำนวนเด็กและเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือเรียนแต่ออกกลางคันในชุมชนแออัดในพื้นที่ศึกษาในประเด็นสาเหตุทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ครอบครัวยากจน เด็กต้องช่วยผู้ปกครองประกอบอาชีพ และเรื่องความร่วมมือประสานงานกันเป็นอย่างดีระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็จะช่วยให้เด็กและเยาวชนในชุมชนแออัดมีโอกาสได้รับการศึกษามากขึ้น

ระดับการมีส่วนร่วมของการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่ตำบลบ้านใหม่สุขเกษม อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านวิชาการ รองลงมาคือด้านการบริหารทั่วไป ด้านงบประมาณ และด้านการบริหารบุคคล อยู่ในระดับปานกลาง ขัดแย้งกับงานวิจัยของสุบัน พรเวียง. (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการที่ว่าสภาพปัญหาความต้องการและแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดนพบว่าสภาพปัญหาที่สำคัญเช่นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดนขาดเป้าหมายที่ชัดเจนขาดการส่งเสริมและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนอื่นๆ ผลการศึกษาความต้องการในการจัดการศึกษานอกระบบของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดน พบว่าสถานศึกษาขั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงและชายแดนมีความต้องการกำหนดเป้าหมายรวมถึงแนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบอย่างชัดเจน และการทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กร หรือระดับประเทศนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการที่ตนปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (ownership) และจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนั้น ยินยอมปฏิบัติตาม (compliance) และรวมถึงตกลงยอมรับ (commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ ได้มีการดำเนินการแก้ปัญหาความไม่เรียบร้อยในห้องเรียนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม หลังจากพยายามด้วยวิธีการใช้ไม้เรียว ใช้กฎกติกาที่ครูอาจารย์ออกกฎ หรือวางระเบียบให้นักเรียนปฏิบัติ แต่การยอมรับก็ยังไม่ได้ผลดีนัก ครูประจำชั้นได้ชวนนักเรียนในห้องให้ร่วมกัน “ตระหนักรู้” ถึงปัญหาในห้องเรียน เช่น ความสกปรก การแต่งกายนักเรียน การไม่มีระเบียบในห้องเรียน ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่จะวางกติกาตนเอง จนในที่สุดได้ระเบียบปฏิบัติประจำห้องที่ครูรับ เอามาจัดพิมพ์ติดไว้ในห้อง ปรากฏว่าได้รับการยอมรับและการปฏิบัติตามอย่างดีกว่ากฎกติกาที่ครูกำหนดติดกติกานั้น ตัวอย่างเช่นนี้ เป็นตัวอย่างที่สามารถจะนำไปใช้ในองค์กรหรือรัฐวิสาหกิจที่จะสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะเป็นเครื่องมือของการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติงาน รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาส อันสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมรวมทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ที่ได้กำหนดให้สถานศึกษาต้องดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

1.2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสามารถนำองค์ความรู้ในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาส มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

1.3. ผลการวิจัยพบว่า มีปัจจัยเงื่อนไขหลายประการที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งปัจจัยภายในโรงเรียนและปัจจัยภายนอกโรงเรียน ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนา รูปแบบความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรต่างๆ ที่เหมาะสมกับแต่ละบริบทของพื้นที่ รวมถึงการสร้างเครือข่ายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาาร่วมกัน โรงเรียนควรมีการสนับสนุนโครงการที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่างๆ การกำหนดแผนปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมและปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค ต่อการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาส แบบมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในชุมชนที่มีบริบทต่างกัน เช่น พื้นที่ในเมืองที่มีขนาดทางกายภาพและภูมิศาสตร์ใกล้เคียงกัน

2.2. ควรมีการวิจัยถึงแนวทางหรือรูปแบบ และลักษณะในการพัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อนำมาสู่หลักการของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาส อย่างแท้จริง

2.3. ควรมีการพัฒนาความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) หากมีคณะอนุกรรมการด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ของ องค์กรบริหารส่วนตำบล ที่เข้มแข็ง ย่อมสามารถช่วยเหลือโรงเรียนในพื้นที่ของตนในการสร้างวิสัยทัศน์ กำหนดพันธกิจ สาขางานหลักที่จะพัฒนาโรงเรียน เป้าหมาย มาตรฐานการศึกษา ตลอดจนแผนกลยุทธ์หรือแผนปรับปรุงโรงเรียนในพื้นที่ อันเป็นการประกันคุณภาพการศึกษา นับเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่อยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.5. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการที่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในชุมชนที่มีบริบทแวดล้อมแตกต่างกัน เพื่อหาลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษา เนื่องจากในแต่ละพื้นที่อาจมีลักษณะนิสัย วิถีชีวิต วิธีคิดและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ย่อมมีรูปแบบและกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาแตกต่างกัน การวิจัยในลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยส่งผลให้ผลการศึกษาที่ได้มีความชัดเจนและสามารถนำไปเผยแพร่ขยายผลหรือประยุกต์ใช้ได้ชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทแวดล้อมที่คล้ายคลึงกันได้อย่างเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากขึ้น

โครงการวิจัยที่ 18 ชื่อเรื่องภาษาไทย การศึกษาปัญหาความต้องการจำเป็นและแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา ตำบลไทรนอก อำเภอองไทรลราช จังหวัดสุโขทัย

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ Problems, Needs and Guidelines for Culture, Tradition and Local Knowledge Conservation : A Case Study of Krainok, Kongkralad, Sukhothai Province.

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

1. การศึกษาปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย สรุปได้ว่า ปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ดิ้นรนเพื่อแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการ มนุษย์ได้ทดลองปฏิบัติสิ่งแปลกๆใหม่ๆนี้อยู่เสมอ จากผลของการคิดค้นและจัดการลองผิดลองถูก (Trials and Errors) นี้เอง ได้กลายมาเป็นแบบแผนพฤติกรรมหรือวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมและเมื่อความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตลอดไป สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีการปรับปรุงดัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงในความต้องการของชุมชนทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป มีการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้น มีความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆที่สังคมกำหนดขึ้นเองทำให้เปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อเดิม วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนได้ การมีประชากรมากขึ้นจำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบอุตสาหกรรมการใช้เครื่องมือเครื่องจักรในการผลิตและมีการผลิตระบบโรงงาน (Factory System) เนื่องจากมีการปรับปรุงดัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน มีความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้ง และความหนาวจัดทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงในความต้องการจำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนเองที่เพิ่มขึ้นเป็นผลทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป มีการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ใส่ใจในวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการติดต่อสื่อสารด้วยมือถือรุ่นใหม่ ทำให้ขาดการสื่อสารตามวัฒนธรรมเดิม และมีพัฒนาการของความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ทำให้ผู้คนมีการเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อเดิม

ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีความเห็นตรงกัน คือ มีสภาพปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญากรณีศึกษาตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ที่ควรหาแนวทางในการแก้ไข อาจเนื่องมาจากทุกชุมชนและท้องถิ่นต่างมีวัฒนธรรมที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมยึดมั่นในหลักชยัน ประหยัด อุดหนุน ความมีระเบียบวินัยที่ดีงาม ทั้งนี้ วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม การศึกษาวัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยมของสังคมเจตคติความคิดเห็นและความเชื่อถือของบุคคลได้อย่างถูกต้องวัฒนธรรมทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เพราะวัฒนธรรมคือกรอบหรือแบบแผนของ การดำรงชีวิตทำให้เกิดมีพฤติกรรมเป็นแบบเดียวกัน มีสภาวะที่แตกต่างจากสัตว์ และสามารถทำให้เข้ากับคนพวกอื่นในสังคมเดียวกันได้

2. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย โดยการสอบถาม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีความเห็นตรงกัน คือ มีความต้องการจำเป็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา กรณีศึกษาตำบลไกร

นอก อำเภอกงไกรลาส จังหวัดสุโขทัย ที่ควรวหาแนวทางในการแก้ไข อาจเนื่องมาจาก วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนด ความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมการศึกษาวัฒนธรรมจะ ทำให้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยมของสังคมเจตคติความคิดเห็นและความเชื่อถือของบุคคลได้อย่างถูกต้อง เมื่อ สถานการณ์เปลี่ยนไป ส่งผลให้วัฒนธรรมเสื่อมถอย ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งนี้ วัฒนธรรมมีความสำคัญเท่าเทียมกันทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ คนในสังคมจะต้องช่วยกันดูแลวัฒนธรรมทั้งสองด้านให้สมดุล ไม่ให้วัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องหรือขาดหายไป หากวัฒนธรรมทางวัตถุเจริญ แต่วัตถุทางด้านจิตใจไม่เจริญตามแล้วความเสียหายต่อชุมชนและสังคมได้เช่นกัน

3. การศึกษาแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
กรณีศึกษาตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาส จังหวัดสุโขทัย โดยจัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) พบว่า แนวทางการแก้ปัญหาของการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ภูมิปัญญา ในชุมชน ได้แก่ 1) โรงเรียนในชุมชนช่วยรณรงค์และอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาพื้นบ้านให้กับลูกหลานหรือเยาวชนรุ่นใหม่ 2) สถาบันครอบครัวหรือพ่อแม่ ผู้ปกครองช่วยกันปลูกฝังให้ลูกหลานได้ตระหนักถึงการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ภูมิปัญญาในชุมชน 3) จัดทำฐานข้อมูลพื้นฐานวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ภูมิปัญญา ในชุมชนไว้ให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษาซึ่งอาจทำเป็นสื่อออนไลน์ 4) การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ ภูมิปัญญาในชุมชน จะต้องเริ่มอนุรักษ์และสืบสานจากตัวเองก่อน 5) โรงเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้กับลูกหลานและเยาวชนในชุมชน 6) ประสานงานองค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ และเผยแพร่วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น 7) มีการจัดทำเป็นสื่อต่าง ๆ และมีการถ่ายทอดวันละ 1 ชม. 8) โรงเรียนที่อยู่ในชุมชนควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับการสืบสานและถ่ายทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น สัปดาห์ละ 1 วัน 9) การสอนทำอาหารท้องถิ่นให้นักเรียนได้กินในโรงเรียน

โครงการวิจัยที่ 19 ชื่อเรื่องภาษาไทย การศึกษาปัญหาความต้องการจำเป็นและแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษา ตำบลซับสมบูน อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ Problems, Needs and Guidelines for Culture, Tradition and Local Knowledge Conservation : A Case Study of Subsomboon, Wichianburi, Phetchaboon Province.

อภิปรายผลการวิจัยของแผนงานวิจัย

1. การศึกษาปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลซับสมบูน อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ สรุปได้ว่า ปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมช่วยแก้ปัญหา และสนองความต้องการต่างๆ

ของมนุษย์ ช่วยเหนียวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของความเป็นชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องและเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้ผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และช่วยให้ชาติมีความรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่ดี มีทัศนคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมยึดมั่นในหลักขยัน ประหยัด อุตุน ความมีระเบียบวินัยที่ดีงาม เนื่องจากวัฒนธรรมย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ดิ้นรนเพื่อแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการ มนุษย์ได้ทดลองปฏิบัติสิ่งแปลกๆใหม่ๆนี้อยู่เสมอ เป็นเหตุให้มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมตลอดไป สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีการปรับปรุงตัดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ มีการเปลี่ยนแปลงในความต้องการของชุมชนทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป มีการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมทางสังคม มีการติดต่อสื่อสารที่ทันสมัยมากขึ้น มีความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆที่สังคมกำหนดขึ้นเองทำให้เปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อเดิม วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนได้ โดยเฉพาะหากมีการเกิดความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมในบริบทต่าง ๆ จะส่งผลทำให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงในความต้องการจำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนเองที่เพิ่มขึ้นเป็นผลทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

ดังนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีความเห็นตรงกัน คือ มีสภาพปัญหาการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา ทัศนศึกษาตำบลไกรนอก อำเภอโขงเจียม จังหวัดสุโขทัย ที่ควรวหาแนวทางในการแก้ไข อาจเนื่องมาจากทุกชุมชนและท้องถิ่นต่างมีวัฒนธรรมที่ดี วัฒนธรรมประกอบด้วยองค์ประกอบหลายชนิดที่มีความสัมพันธ์กัน ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่วัฒนธรรมจะครอบคลุมถึงเฉพาะมนุษย์และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการสร้างวัฒนธรรม ทั้งนี้การเกิดขึ้น การดำรงอยู่ การพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับกลุ่มคนในระดับสังคมเป็นสำคัญ โดยต้องมีการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนรุ่นอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งต้องได้รับการยอมรับจากสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมนั้น แต่ในทางกลับกันวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีคุณค่าในตนเองอันควรแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด ส่งเสริม เสริมสร้างเจตคติและแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างมนุษย์สังคมและธรรมชาติ และมีจุดมุ่งหมายคือ การสร้างวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมส่วนรวมให้มีความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความสมัครสมานสามัคคีระหว่างสมาชิกภายในสังคมนั้นๆ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพ สันติสุขและอิสรภาพ

2. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทัศนศึกษาตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยการสอบถาม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ มีความเห็นตรงกัน คือ มีความต้องการจำเป็นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา ทัศนศึกษาตำบลไกรนอก อำเภอโขงเจียม จังหวัดสุโขทัย ที่ควรวหาแนวทางในการแก้ไข อาจเนื่องมาจาก วัฒนธรรมเป็นเครื่องกำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของสังคมและเป็นเครื่องกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมการศึกษาวัฒนธรรมจะทำให้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยมของสังคมเจตคติความคิดเห็นและความเชื่อถือของบุคคลได้อย่างถูกต้อง เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป ส่งผลให้วัฒนธรรมเสื่อมถอย ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ทั้งนี้ วัฒนธรรมมีความสำคัญเท่าเทียมกันทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ คนในสังคมจะต้องช่วยกันดูแลวัฒนธรรมทั้งสองด้านให้สมดุลไม่ให้วัฒนธรรมด้านใดด้านหนึ่งบกพร่องหรือขาดหายไป หากวัฒนธรรมทางวัตถุเจริญ แต่วัตถุทางด้านจิตใจไม่

เจริญตามแล้วความเสียหายต่อชุมชนและสังคมได้เช่นกัน การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ในการดำเนินงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น ทั้งในส่วนของ การแสดงความ คิดเห็นและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นในการดูแลรักษาศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีของตน

3. การศึกษาแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น
กรณีศึกษาตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยจัดการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) พบว่า แนวทางการแก้ปัญหาแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น ได้แก่ 1) ผู้ปกครองควรเอาใจใส่ในการปลูกฝังให้ลูกหลานใส่ใจในวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น 2) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและจัดกิจกรรมเสริมในโรงเรียน 3) วัดมีบทบาทในการส่งเสริมและสนับสนุนการ
 อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา
 ท้องถิ่น 5) จัดกิจกรรมประเพณีที่น่าสนใจเพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วม 6) ลดการนำเสนอสื่อที่ไม่เป็นประโยชน์กับ
 เยาวชน 7) สื่อต่างๆ ช่วยกันนำเสนอการส่งเสริมวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น 8) หน่วยงานให้นำภูมิ
 ปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการดำรงชีวิต 9) ปรับปรุงสื่อนำเสนอวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้น่าสนใจ
 10) สร้างความตระหนักและสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนมีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 11)
 ส่งเสริมและสอนให้คนในชุมชนใช้ชีวิตแบบพอเพียง 12) ให้ความรู้แก่เยาวชนและชุมชนให้รู้เท่าทันต่อการอยู่ใน
 สังคมยุคไอที 13) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม/ประเพณี/ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างจริงจังและ
 ติดตามผลอย่างต่อเนื่อง 14) จัดให้มีสถานที่เรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี 15) ส่งเสริมให้ยึดหลัก
 วัฒนธรรมของชุมชนไว้ให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน 16) พาเด็กๆ ลูกๆ หลานๆ เข้าวัดฟังธรรม ในวันพระ
 หรือวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ